gemeente ooststellingwerf

Programma Duurzaam Ooststellingwerf

2026-2030

Zet je kleur op groen

Voorwoord

Duurzaamheid is geen keuze meer, het is een noodzaak. In Ooststellingwerf werken we daar al jaren met overtuiging aan. Met dit nieuwe Programma Duurzaam Ooststellingwerf 2026–2030 zetten we de volgende stap richting een CO_2-neutrale, klimaatbestendige en sociaalrechtvaardige gemeente. We bouwen voort op wat we al hebben bereikt, maar we verbreden ook onze aanpak. Naast circulaire samenleving, energietransitie en klimaatadaptatie, geven we nu ook expliciet ruimte aan duurzaam landelijk gebied, sociale duurzaamheid en biodiversiteit. Want duurzaamheid gaat niet alleen over techniek en beleid, maar vooral ook over mensen, kansen en verbinding.

Een mooi voorbeeld daarvan is het programma duurzaamheidseducatie Wortels & Vleugels, waarmee we kinderen op basisscholen meenemen in de wereld van duurzaamheid. Want als we willen bouwen aan een toekomstbestendige samenleving, moeten we beginnen bij de generatie van morgen. Dit plan is dan ook niet alleen een beleidsdocument, maar een uitnodiging aan iedereen in Ooststellingwerf: inwoners, ondernemers, scholen en organisaties. Laten we samen blijven investeren in een gezonde, groene en eerlijke toekomst. Voor onszelf, en voor de generaties die na ons komen.

Ik wens u veel leesplezier!

Lisa Edema

Wethouder Duurzaamheid en Mobiliteit

Leeswijzer

In de inleiding beschrijven we waarom we een nieuw programmaplan vaststellen, de beleids- en wettelijke kaders, de relatie met andere onderwerpen en uitdagingen die op ons af komen. Ook kijken we terug naar wat we in de periode 2021-2025 hebben gerealiseerd.

In de themahoofdstukken zijn per thema de ambitie en speerpunten uitgewerkt. De ambitie en speerpunten beschrijven wat we willen bereiken: het gewenste resultaat in 2030. Per speerpunt stellen we meetbare doelen vast. Hiermee geven we aan hoe we meten of we het gewenste resultaat hebben gehaald. Vervolgens beschrijven we in de tabel “wat gaan we doen” op hoofdlijnen de acties per thema. Per thema beschrijven we met welke beleidsvelden en organisatie we samenwerken aan een actie, wanneer we de actie gaan uitvoeren en de raakvlakken tussen de zes thema’s. Na de themahoofdstukken beschrijven we hoe we de participatie vormgeven, de monitoring en borging, het financieel kader en de risico’s.

Navigeren in dit document

In dit document kunt u navigeren via de knoppen, pijlen en/of (hyper)links. Het overzicht op de volgende pagina geeft visueel weer hoe dit programma is opgebouwd. Via deze pagina kunt u verder klikken naar de inhoudelijke hoofdstukken. Blauwe woorden in de tekst verwijzen naar de begrippenlijst.

Ga naar overzicht

Circulaire samenleving

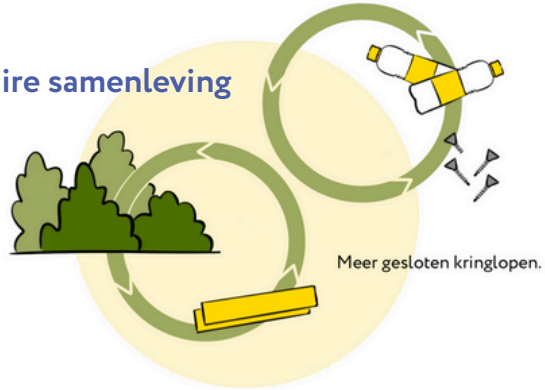

Energietransitie

Klimaatadaptatie

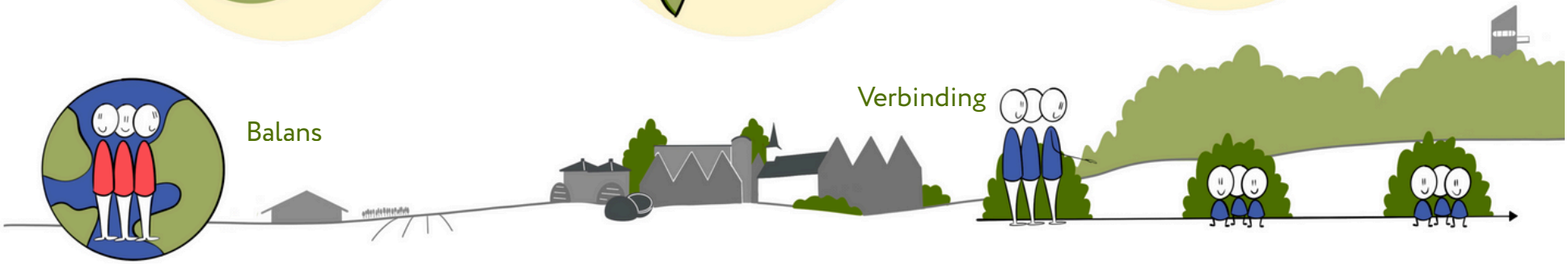

Duurzaam landelijk gebied

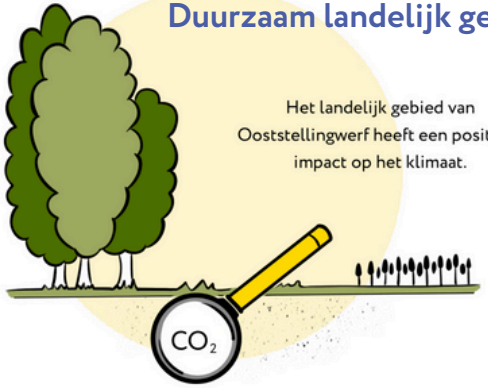

Sociale duurzaamheid

Biodiversiteit

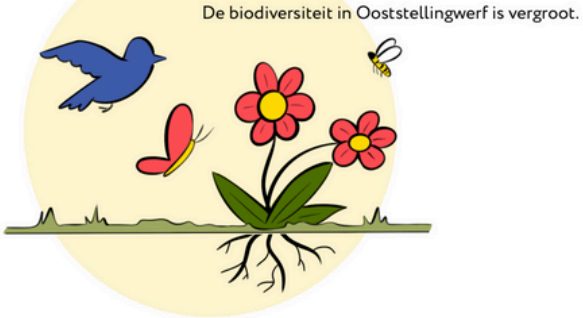

Inleiding

Aanleiding

In Ooststellingwerf werken we sinds 2021 aan het programma Duurzaamheid. Hiervoor is een programmaplan opgesteld: Programma Duurzaam Ooststellingwerf 2021-2025. Het huidige programmaplan loopt tot en met 2025. Het onderwerp duurzaamheid is nog niet af. Daarom stellen we een nieuw programmaplan op voor de periode 2026-2030.

Context

Bestaand beleid is vertrekpunt

In 2021 is het Programma Duurzaam Ooststellingwerf 2021-2025 vastgesteld. Op basis van dit plan is de afgelopen beleidsperiode gewerkt aan de duurzaamheidsambitie: 'wij willen in 2030 CO_2 neutraal zijn'. Dit is verder vertaald in drie thema's: Energietransitie, Klimaatadaptatie en Circulaire samenleving[1]. Voor elk van deze drie thema's is een doel geformuleerd:

- Energietransitie: Ooststellingwerf energieneutraal.
- Klimaatadaptatie: klimaatbestendig Ooststellingwerf.
- Circulaire samenleving: meer gesloten kringlopen in Ooststellingwerf.

Om de ambitie 'CO_2 neutraal in 2030' te realiseren zijn in de periode 2021-2025 veel stappen gezet (zie bijlage). Ook is er geïnvesteerd in het neerzetten van een goede structuur om aan de slag te gaan met duurzaamheid. Bijvoorbeeld in de vorm van extra capaciteit voor het programma Duurzaamheid, het vaststellen van uitvoeringsplannen per thema, maar ook in de ondersteuning van inwoners bij verduurzamingsvraagstukken door bijvoorbeeld de inrichting van het OWO-energiebureau. Het nieuwe programmaplan voor de periode 2026-2030 bevat daarom geen volledig nieuwe koers. De komende beleidsperiode 2026-2030 werken we verder aan onze ambitie CO_2 neutraal in 2030 en voeren we de vastgestelde uitvoeringsplannen voor de drie thema's uit.

[1] Van Circulaire economie naar Circulaire samenleving: in het hoofdstuk Circulaire samenleving leggen we uit waarom de naam van dit thema is aangepast.

We scherpen aan waar nodig

We voegen drie thema's toe aan het nieuwe programmaplan. Het gaat om de thema's Duurzaam landelijk gebied, Sociale duurzaamheid en Biodiversiteit. De thema's Duurzaam landelijk gebied en Biodiversiteit zijn geen nieuwe thema's: we werken hier nu ook al aan. We ervaren echter dat deze thema's op dit moment nog onvoldoende belicht zijn in het huidige programmaplan. Het thema Sociale duurzaamheid, waarbij het gaat over een duurzame samenleving die voor alle inwoners toegankelijk is, voegen we toe. De thema's in het nieuwe programmaplan 2026-2030 zijn:

- Duurzaam landelijk gebied
- Sociale duurzaamheid
- Biodiversiteit
- Circulaire samenleving
- Energietransitie
- Klimaatadaptatie

We verwachten in 2030 op het gebied van energie CO_2 neutraal te zijn. Door landbouw, landgebruik en productie van materialen worden broeikasgassen uitgestoten, zoals methaan en CO_2. Deze uitstoot van broeikasgassen is niet in het Programma Duurzaam Ooststellingwerf 2021-2025 meegenomen. In dit programmaplan nemen we deze uitstoot wel mee. Hierbij sluiten we aan bij de Europese en landelijke doelstellingen om in 2050 CO_2 equivalent-neutraal[2] te zijn. De totale uitstoot van CO_2-equivalenten in gemeente Ooststellingwerf was 310 kton in 2021[3]. In de tabel in de bijlage is te zien hoeveel uitstoot van CO_2-equivalenten uit welke sector komt in 1990 en 2021.

[2] Binnen een CO_2 eqv-neutraal systeem is de uitstoot van broeikasgassen zo ver mogelijk gereduceerd en de restuitstoot wordt gecompenseerd, bijvoorbeeld door het aanplanten van bomen. De uitstoot van broeikasgassen is dus netto nul. Bronnen: fet-kennisdocument-tbv--friese-energievisie.pdf en CO2-equivalenten I CBS

[3] CO_2 routekaart 2030, Berenschot, september 2024.

Een programmaplan op hoofdlijnen

Duurzaamheid is een breed onderwerp. Er zijn veel raakvlakken met andere beleidsvelden en ook de zes thema's staan in verbinding met elkaar. Dit hebben we meegenomen in de ontwikkeling van dit programmaplan. Ook beschrijven we in dit plan per thema met welke beleidsvelden en organisaties we samenwerken aan een actie en welke thema's een actie raakt. Hiermee maken we de samenhang zichtbaar. Dit programmaplan is een plan op hoofdlijnen. Het geeft kaders voor de komende beleidsperiode. De vertaling naar concrete uitvoeringsplannen (zoals voor de huidige thema's) volgt nadat dit plan is vastgesteld.

De speerpunten per thema zijn breed geformuleerd

Dat maakt dat de speerpunten ook toepasbaar zijn voor een langere periode dan de beleidsperiode van dit plan: 2026-2030. Op deze manier houden we de mogelijkheid om na 2030 verder te gaan op dezelfde koers en aan te scherpen. Dit zorgt voor continuïteit in beleidsvoering en geeft duidelijkheid over wat het uiteindelijke doel is waar we naar toe willen werken. In de toelichting per thema werken we onze focus voor de periode 2026-2030 uit.

De afgelopen beleidsperiode is er al veel gedaan

We gaan verder met wat al goed gaat. Waar het nodig is gaan we meer doen, maken we aanpassingen en/of scherpen we aan. In het plan laten we per thema met een aantal concrete voorbeelden zien wat we al doen. Een terugblik op wat er de afgelopen beleidsperiode is gedaan, is terug te vinden in de bijlage.

Totstandkoming programmaplan

Duurzaamheid heeft raakvlakken met veel beleidsvelden binnen de gemeente. De collega's van deze beleidsvelden zijn betrokken bij de totstandkoming van dit plan. Een procesbeschrijving van de totstandkoming van dit programmaplan leest u terug in de bijlage.

Inwonersparticipatie

De Adviesraad Sociaal Domein adviseert de gemeente namens onze inwoners. In maart 2025 heeft de Adviesraad haar input gegeven op het proces. In mei 2025 is de Adviesraad gevraagd om een formeel advies uit te brengen op het programmaplan, specifiek het thema Sociale duurzaamheid. Het advies van de Adviesraad is als bijlage toegevoegd. In het hoofdstuk Participatie beschrijven we hoe we de participatie verder vormgeven.

Wettelijke kaders

Duurzaamheidsbeleid is niet vrijblijvend. Er zijn meerdere wettelijke kaders die vastleggen waar we als gemeente aan moeten voldoen op het gebied van duurzaamheid, zoals bijvoorbeeld de Europese en Nederlandse Klimaatwet en de Europese Green Deal. In de Klimaatwet staat dat we in 2030 minstens 55% van onze uitstoot van broeikasgassen gereduceerd moeten hebben ten opzichte van 1990. De Europese Raad heeft in november 2025 ingestemd met een klimaatdoel van 90% emissiereductie in 2040. De Green Deal kijkt nog breder: hier gaat het onder andere over klimaatactie, circulaire economie, biodiversiteit en duurzame landbouw. Het is dus niet altijd de vraag wat we wensen rondom duurzaamheid, maar vaak ook een kwestie van wettelijke kaders waar we aan moeten voldoen. In de bijlage is een overzicht van de wettelijke kaders met toelichting opgenomen.

Beleidskaders

Het Programma Duurzaam Ooststellingwerf 2026-2030 is gericht op het verder ontwikkelen, borgen en continueren van de ontwikkelingen die zijn ingezet. Bestaande beleidskaders zijn het vertrekpunt. Een overzicht van bestaande beleidskaders is terug te vinden in de bijlage.

Relatie Toekomstvisie

Hoe ziet Ooststellingwerf eruit in 2040? Hoe zorgen we ervoor dat Ooststellingwerf ook in de toekomst een aantrekkelijke plek blijft om te wonen, werken en leven? Met deze vragen wordt gewerkt aan de Toekomstvisie voor de gemeente. De Toekomstvisie voor Ooststellingwerf is dus breder dan alleen duurzaamheid. Vanuit het programma Duurzaamheid haken wij aan bij het proces van de Toekomstvisie en brengen de input vanuit het nieuwe programmaplan in. Zo zorgen we ervoor dat de inhoud op elkaar aansluit en elkaar versterkt. We hebben voor dit nieuwe programmaplan bijvoorbeeld gebruik gemaakt van uitkomsten van de trendverkenning van Planbureau Fryslân over hoe inwoners kijken naar de toekomst, specifiek voor klimaat en natuur. Eind 2025 wordt de Toekomstvisie voorgelegd aan de gemeenteraad.

Relatie Omgevingsvisie

In november 2021 is de Omgevingsvisie Ooststellingwerf[4] vastgesteld. De Omgevingsvisie komt voort uit de Omgevingswet en is de visie van de gemeente op onze leefomgeving. De Omgevingswet gaat uit van een dynamisch systeem van plannen maken en werkt met de beleidscyclus, zie figuur hieronder. Deze cyclus zorgt ervoor dat we steeds aansluiten bij de wensen en uitdagingen van dat moment. Met dit nieuwe programmaplan werken we de duurzaamheidsambities uit de Omgevingsvisie verder uit.

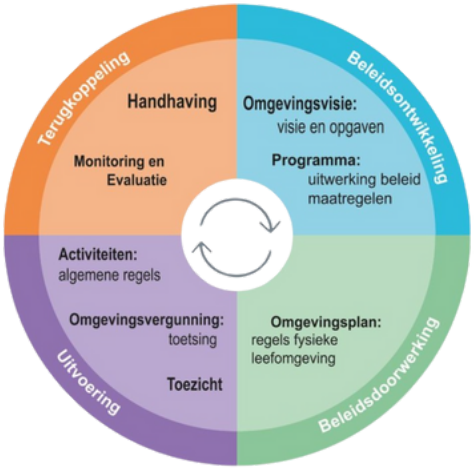

De beleidscyclus van de Omgevingswet

[4] Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie gaat uit van de vier milieubeginselen

De vier milieubeginselen zijn vastgelegd in de Omgevingswet[5] en vloeien voort uit het Europees Verdrag[6]. Het zijn afspraken over de manier waarop we zorgen voor ons milieu. Er zijn vier regels:

1. **Het voorzorgsbeginsel**: dit betekent dat we activiteiten voorkomen waarvan we verwachten dat ze negatief zijn voor het milieu.
2. **Het beginsel van preventief handelen**: we proberen milieuvervuiling zoveel mogelijk te voorkomen. Dit betekent dat we vooraf maatregelen nemen om een negatief gevolg van een activiteit te voorkomen. Denk aan de inzet van de beste technieken zodat er geen luchtvervuiling ontstaat.
3. **Het beginsel van bestrijding aan de bron**: dit betekent dat we bij een negatief gevolg als eerste kijken of er iets bij of in de directe omgeving van de activiteit zelf kan worden veranderd. Bijvoorbeeld door vuile lucht af te vangen of door geluiddempende maatregelen bij het bedrijf zelf toe te passen.
4. **Het beginsel de vervuiler betaalt**: dit betekent dat degene die de activiteit uitvoert ook moet betalen voor het voorkomen of opruimen van de negatieve gevolgen. Dat is bijvoorbeeld het opruimen van vervuiling of het aanleggen van een wal die het geluid keert bij een woonwijk.

[5] wetten.nl - Regeling - Omgevingswet - BWBR0037885
[6] Artikel 191 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Relatie programma Landelijk gebied

In het eerste kwartaal van 2025 is er gestart met de oriëntatie op het inrichten van een programma voor het Landelijk gebied. Vanuit het programma Landelijk gebied wordt gewerkt aan een toekomstbestendig landelijk gebied in onze gemeente. Het programma Landelijk gebied en het programma Duurzaamheid hebben raakvlakken met elkaar. Onder het thema Duurzaam landelijk gebied in dit plan beschrijven we de samenhang tussen beide programma's en welk onderwerp vanuit het programma Duurzaamheid wordt opgepakt.

Relatie accommodatiebeleid

Het gemeentelijke accommodatiebeleid gaat over gebouwen met een maatschappelijke functie, zoals het gemeentehuis, zwembad, dorpshuizen, de meeste sportaccommodaties en schoolgebouwen. Het accommodatiebeleid heeft raakvlakken met het programma Duurzaamheid, omdat we met de verduurzaming van vastgoed het goede voorbeeld geven en het bijdraagt aan onze duurzaamheidsambities.

Relatie woonbeleid

Het gemeentelijk woonbeleid en het programma Duurzaamheid hangen nauw met elkaar samen. In de woon(zorg)visie 2022-2026 is het thema leefbaarheid en duurzaamheid opgenomen, waarin de opgave van het verduurzamen van de huidige woningvoorraad staat beschreven. Vanuit het programma Duurzaamheid vinden wij het belangrijk dat er bij nieuwbouw en herontwikkeling van woonwijken zoveel mogelijk ingezet wordt op duurzaamheid. Hierbij houden we rekening met de doelen over de beschikbaarheid van voldoende betaalbare woningen. Ook voor de verduurzaming van de bestaande woonvoorraad werken we samen, onder andere in de prestatieafspraken met de woningcorporaties. In 2025/2026 wordt het gemeentelijke woonbeleid geactualiseerd. Vanuit het programma Duurzaamheid haken wij aan bij dit proces en zorgen we ervoor dat de plannen op elkaar aansluiten.

Uitdagingen

Voor het traject van de Toekomstvisie heeft Planbureau Fryslân inzichtelijk gemaakt welke uitdagingen er op gemeente Ooststellingwerf af komen richting 2040. Hierbij is, naast demografische cijfers, ook gebruik gemaakt van de uitkomsten van de trendverkenning van het Planbureau Fryslân over hoe inwoners kijken naar de toekomst[7]. De uitdagingen en ervaringen van inwoners gerelateerd aan duurzaamheid worden hieronder beschreven.

Uitdaging: grote opgaven in de gedeelde ruimte

Het grootste deel van het grondgebied van gemeente Ooststellingwerf bestaat uit agrarische grond: 72%. Daarnaast is 20% bos en open natuurlijk terrein en 3% bestaat uit woonterrein[8]. Voor deze gedeelde ruimte liggen er grote opgaven vanuit duurzaamheid om onze gemeente ook voor onze toekomstige generaties leefbaar te houden. Bijvoorbeeld de overgang naar een duurzaam energiesysteem, opgaven in de landbouw, het vergroten van de biodiversiteit en het klimaatbestendig maken van de leefomgeving. Daarnaast liggen er ook vanuit andere beleidsvelden opgaven, bijvoorbeeld voor wonen, verkeer en vervoer, water, riolering, recreatie en toerisme. We hebben dus te maken met een complexe ruimtelijke puzzel met verschillende opgaven die impact hebben op onze ruimte.

Hoe gaan we met deze uitdaging om?

Deze uitdaging vraagt van ons dat we opgaven integraal bekijken. Vanuit het programma Duurzaamheid doen we dit door vanaf het begin aan te haken bij nieuwe projecten of ontwikkelingen die onze duurzaamheidsthema's raken. Zo kunnen we op tijd het gesprek voeren over onze doelstellingen en samen per project of ontwikkeling kijken naar wat haalbaar en te realiseren is. In dit programmaplan maken we daarom bij de geformuleerde acties zichtbaar met welke beleidsvelden wij de samenwerking opzoeken in de uitvoering.

[7] Dashboard Planbureau Fryslân: 20250115 Interactief Dashboard Gemeente Ooststellingwerf I Tableau Public

[8] Dashboard Planbureau Fryslân, natuur en landschap, bodemgebruik Ooststellingwerf, jaar 2017 (meest recente cijfers).

Uitdaging: klimaatverandering gaat door

Het veranderende klimaat is zichtbaar in metingen van neerslag, temperatuur en verdamping. We zien een toename in de hoeveelheid neerslag per jaar, maar deze neerslag valt in kortere periodes. De gemiddelde jaartemperatuur (zomer en winter) neemt sinds 1980 fors toe[9]. De zomers zijn vaker heet en droog. Ernstige neerslagtekorten komen vaker voor. Voor het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030 hebben we inzichtelijk gemaakt wat klimaatverandering voor onze gemeente betekent. Een overzicht hiervan leest u terug in de bijlage.

Wat ervaren inwoners?

Uit de trendverkenning van Planbureau Fryslân blijkt dat 37% van de inwoners van de regio Zuidoost-Fryslân aangeeft te ervaren dat de ontwikkeling van het Friese landschap in de afgelopen vijf jaar achteruit is gegaan[10]. 50% van de inwoners ervaart dat de biodiversiteit achteruit gaat[11]. Inwoners maken zich vooral zorgen over[12]:

- Het verdwijnen van bomen, heggen en houtwallen (75%);
- Het verdwijnen van planten en dieren (72%);
- De komst van invasieve soorten (bijvoorbeeld de Japanse Duizendknoop, de Nijlgans of watercrassula) (72%);
- Het verstenen van particuliere tuinen (71%);
- De verslechterde waterkwaliteit (69%) en het gebruik van bestrijdingsmiddelen (69%).

In 2024 is er een vragenlijst uitgezet onder de inwoners voor het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030. Het inwonerspanel[13] is gevraagd naar hun zorgen over klimaatverandering.

Daaruit blijkt dat 71% van de inwoners van Ooststellingwerf zich zorgen maken over klimaatverandering in de toekomst. De negatieve effecten van droogte worden het meest ervaren, gevolgd door hitte en daarna wateroverlast. Zo ervaart 52% van de inwoners van Ooststellingwerf droogte in de tuin/bij beplanting, 32% gezondheidsproblemen door de hitte en 26% overlast van regenwater in de tuin.

Hoe gaan we met deze uitdaging om?

Er zijn twee manieren om met klimaatverandering om te gaan:

1. Klimaatmitigatie: de oorzaak van klimaatverandering aanpakken, dus de uitstoot van broeikasgassen verminderen. Het probleem bij de bron oplossen.
2. Klimaatadaptatie: aanpassen aan het veranderde klimaat en klimaatbestendig worden. De schade proberen te beperken.

Vanuit het programma Duurzaamheid ligt onze focus op klimaatmitigatie: de oorzaak van klimaatverandering aanpakken en het probleem bij de bron oplossen. We werken hieraan vanuit de thema's Biodiversiteit, Duurzaam landelijk gebied, Sociale duurzaamheid, Circulaire samenleving en Energietransitie. Daarbij is ons uitgangspunt voor de lange termijn om een balans te creëren waarbij iedereen genoeg heeft om goed te leven, zonder de grenzen van de planeet te beschadigen. We zetten dus in op systeemverandering en gedragsverandering. Dit doen we in verbinding: we zorgen voor elkaar, maar ook voor onze toekomstige generaties. Bij acties en beslissingen houden we rekening met de lange termijn gevolgen voor de aarde, de samenleving en onze toekomstige generaties.

Vanuit het thema Klimaatadaptatie proberen we de schade veroorzaakt door klimaatverandering te beperken. Hiervoor heeft de gemeenteraad in november 2024 het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030 vastgesteld. We richten ons met dit plan op het klimaatbestendig maken van Ooststellingwerf richting 2030. We voorzien wel dat we ook na 2030 steeds meer maatregelen moeten nemen om klimaatbestendig te zijn, omdat de klimaatverandering verder gaat.

[9] Bron KNMI, verder uitgewerkt in het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf, pagina 9.
[10] Dashboard Planbureau Fryslân, natuur en landschap, inwonersperspectief op ontwikkeling Friese landschap in laatste vijf jaar, regio Zuidoost-Fryslân, 2024: 20250115 Interactief Dashboard Gemeente Ooststellingwerf I Tableau Public
[11] Dashboard Planbureau Fryslân, natuur en landschap, ervaren verandering van de biodiversiteit, regio Zuidoost-Fryslân, 2024: 20250115 Interactief Dashboard Gemeente Ooststellingwerf I Tableau Public
[12] Dashboard Planbureau Fryslân, natuur en landschap, bezorgdheid over ontwikkelingen in de natuur en het landschap, regio Zuidoost-Fryslân, 2024: 20250115 Interactief Dashboard Gemeente Ooststellingwerf I Tableau Public
[13] Klimaatadaptatie – Panelinwoners

Rollen gemeente

Als gemeente hebben we verschillende rollen. Afhankelijk van onze rol hebben we meer of minder invloed op het realiseren van onze ambities. Rollen die we als gemeente hebben zijn:

- Realiserend: we voeren zelf maatregelen uit in ons eigendom: de openbare ruimte en ons maatschappelijk vastgoed.
- Regulerend: we stellen regels vast vanuit onze rol als bevoegd gezag.
- Samenwerkend: we werken samen met inwoners, ondernemers, organisaties en andere overheden aan acties. We maken gebruik van netwerken om thema's aan te kaarten op provinciaal, landelijk en Europees niveau.
- Stimulerend: we stimuleren inwoners, ondernemers en organisaties om maatregelen te nemen. Dit doen we door middel van inspireren, kennisdeling, werken aan het vergroten van bewustwording of het beschikbaar stellen van subsidie.

Vanuit de rollen realiserend en regulerend staan we zelf aan het roer en hebben we direct invloed. Vanuit de rollen samenwerkend en stimulerend werken we samen of proberen we door middel van inspireren, kennisdeling of subsidies een beweging in gang te zetten. Bij de uitwerking van de thema's hebben we rekening gehouden met de mate van invloed en rol die wij als gemeente hebben.

Terugblik 2021-2025

In de bijlage is een overzicht opgenomen met de acties uit het Programma Duurzaam Ooststellingwerf 2021-2025 met een terugblik op wat we de afgelopen periode hebben gerealiseerd. De belangrijkste conclusies uit de evaluatie zijn:

- Er zijn veel acties uit het programmaplan 2021-2025 uitgevoerd en afgerond. Veel van de acties zijn structureel geborgd in de organisatie. Dit staat beschreven in de bijlage.
- In het Programma Duurzaam Ooststellingwerf 2021-2025 zijn een aantal ambities opgenomen. Tijdens de evaluatie bleek dat het lastig was om het behaalde resultaat van een actie te koppelen aan de ambitie. In dit plan nemen we daarom per speerpunt meetbare doelen op.
- Bij het opstellen van het Programma Duurzaam Ooststellingwerf 2021-2025 was niet voorzien dat er vanuit de Rijksoverheid in deze periode veel inzet gevraagd zou worden op het thema Energietransitie. De Rijksoverheid heeft hiervoor ook extra geld aan gemeenten beschikbaar gesteld. Daardoor is er de afgelopen periode extra ingezet op acties rondom het thema Energietransitie. Dit had gevolgen voor de uitvoering van het thema Circulaire economie. De uitwerking van de acties van dit thema en de uitvoering van de Circulaire Uitvoeringsstrategie liggen achter op planning.

SDG's en uitgangspunten lange termijn

In 2015 hebben de landen die lid zijn van de Verenigde Naties de Sustainable Development Goals (hierna SDG's of Global Goals) aangenomen. De SDG's zijn 17 wereldwijde strategische doelen die ontwikkeld zijn om tegen 2030 een groenere, eerlijkere en betere wereld voor iedereen te bereiken. In 2022 heeft gemeente Ooststellingwerf de status van Global Goals gemeente gekregen. Dit betekent dat wij ons verbinden aan het behalen van de 17 SDG's. Met dit programmaplan werken we aan de SDG's.

SDG 13 Klimaatactie staat centraal in het programma Duurzaamheid

SDG 13 is gericht op de aanpak van de door mensen veroorzaakte klimaatcrisis. Deze doelstelling gaat over actie nemen om klimaatverandering en haar impact te bestrijden. Met de thema's in dit programmaplan werken we aan dit doel.

Daarnaast werken we ook aan andere SDG's

In het plan geven we per thema weer welke SDG's dit zijn. De tabel hiernaast geeft een totaaloverzicht van de SDG's per thema. Hierbij is bij de beschrijving van de SDG de vertaling gemaakt naar de situatie in Nederland/Ooststellingwerf. Bijvoorbeeld: voor SDG 2 (geen honger) ligt in Nederland de focus op een duurzame landbouw.

Thema	Sustainable Development Goals
Duurzaam landelijk gebied	SDG 2: Geen honger → duurzame landbouw SDG 15: Leven op het land → beschermen en herstellen van ecosystemen en biodiversiteit
Sociale duurzaamheid	SDG 1: Geen armoede → duurzame energie voor iedereen toegankelijk SDG 2: Geen honger → duurzame landbouw SDG 3: Goede gezondheid en welzijn SDG 4: Kwaliteitsonderwijs → leven lang ontwikkelen SDG 7: Betaalbare en duurzame energie → toegang tot duurzame en betaalbare energie SDG 10: Ongelijkheid verminderen → ongelijkheid tegengaan SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen → toegang tot een duurzame woning en inclusieve, gezonde dorpen SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie → circulaire productie en consumptie
Biodiversiteit	SDG 3: Goede gezondheid en welzijn SDG 6: Schoon water en sanitair → schoon water SDG 15 Leven op het land → beschermen en herstellen van ecosystemen en biodiversiteit
Circulaire samenleving	SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie → circulaire productie en consumptie
Energietransitie	SDG 7: Betaalbare en duurzame energie → toegang tot duurzame en betaalbare energie SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur → duurzame industrie en infrastructuur, kennis en innovatie SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen → toegang tot een duurzame woning.
Klimaatadaptatie	SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen → veilige, inclusieve en gezonde dorpen. SDG 15: Leven op het land → beschermen en herstellen van ecosystemen en biodiversiteit

Uitgangspunten lange termijn

Zoals aangegeven in de inleiding bevat dit programmaplan geen volledig nieuwe koers. We werken de komende beleidsperiode 2026-2030 verder aan onze ambities richting 2030. Voor de langere termijn na 2030 hebben we behoefte aan een kader, waarmee we stap voor stap naar een duurzaam Ooststellingwerf toewerken. De SDG's zijn vastgesteld tot 2030. We willen verder kijken dan 2030. Daarom stellen we voor de lange termijn twee uitgangspunten vast gebaseerd op de Sustainable Development Goals, het Donut model van Kate Raworth en het toekomstige generatie principe (zie bijlage voor een toelichting). Deze uitgangspunten geven richting aan beslissingen en acties voor de lange termijn. Het gaat om de uitgangspunten balans en verbinding.

Balans

Met balans bedoelen we dat we de behoeften van onze inwoners en de grenzen van onze planeet respecteren: we zorgen ervoor dat iedereen genoeg heeft om goed te leven, zonder de aarde te beschadigen.

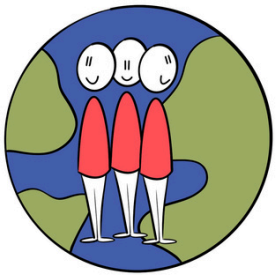

Verbinding

Met verbinding bedoelen we dat we zorgen voor elkaar, maar ook zorgen voor onze toekomstige generaties. Bij acties of beslissingen denken we na over de lange termijn gevolgen voor de aarde, samenleving en toekomstige generaties. Op deze manier beschermen we de aarde en houden haar in stand voor onze kinderen.

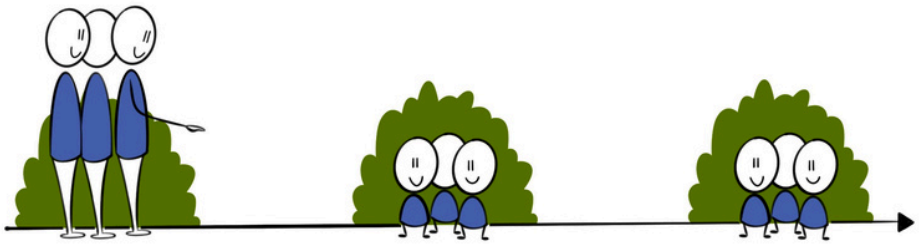

Hoe maken we de uitgangspunten meetbaar?

Met een SDG-monitor brengen we in kaart waar we nu staan en meten we aan het einde van de beleidsperiode waar we in 2030 staan. We gebruiken hiervoor de SDG-monitor[14] van waarstaatjegemeente.nl. Daarnaast monitoren we aan de hand van de toetsingsinstrumenten die we per thema benoemen.

Relatie SDG's en Brede welvaart

SDG's zijn wereldwijde duurzaamheidsdoelen waar Nederland in binnenland en buitenland aan werkt. Brede welvaart stelt het welzijn van de mens centraal en niet alleen de financiële welvaart (Bruto Binnenlands Product). Het is een methode om welzijn, welvaart, duurzaamheid en ongelijkheid in de Nederlandse samenleving te meten. Het Centraal Bureau voor de Statistiek brengt jaarlijks Brede welvaart en SDG's in beeld voor Nederland in de Monitor Brede Welvaart en Sustainable Development Goals[15]. Brede welvaart helpt dus om te meten hoe wij er in Nederland voor staan, ook op het gebied van de 17 SDG's[16].

[14] SDG-monitor: Sustainable Development Goals rapport - Inleiding - Ooststellingwerf
[15] MBW en SDG's 2024 I CBS
[16] Een overzicht van hoe de SDG's aansluiten bij de Brede welvaart thema's is terug te vinden op: Sustainable Development Goals (SDG's) en brede welvaart I Kenniscentrum voor beleid en regelgeving

Terug naar overzicht

Duurzaam landelijk gebied

Een groot deel van de gemeente Ooststellingwerf bestaat uit landelijk gebied. Met het landelijk gebied bedoelen we in dit programmaplan de landbouw- en natuurgebieden in onze gemeente. Binnen dit thema richten we ons vanuit het programma Duurzaamheid specifiek op het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen. Naast het programma Duurzaamheid wordt vanuit het nog op te stellen programma Landelijk gebied gewerkt aan een toekomstbestendig landelijk gebied. Dit is breder dan de uitstoot van broeikasgassen. Een toekomstbestendig landelijk gebied gaat ook over de leefbaarheid, duurzame landbouw en een economisch perspectief voor onze boeren. In de uitvoering liggen hier ook raakvlakken met thema's uit het programma Duurzaamheid. Daarom werken we in de uitvoering nauw samen met het programma Landelijk gebied, zodat de programma's elkaar versterken.

Wat willen we bereiken in 2030?

Het landelijk gebied van Ooststellingwerf heeft een positieve impact op het klimaat.

Ons speerpunt

1. In het landelijk gebied van Ooststellingwerf is de uitstoot van broeikasgassen teruggebracht.

In het landelijk gebied spelen veel ontwikkelingen die invloed hebben op het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen. Zo wordt in het Fochteloërveen door kadeherstel het veengebied vernat. Een deel van de dierhouderijen stoppen door invloed van landelijke stoppersregelingen. Ook zijn er veel initiatieven voor vergisting van mest. Tenslotte zijn er initiatieven voor andere teelten waarmee CO_2 opgeslagen wordt in materialen. Dit alles heeft invloed op de uitstoot of afvang van broeikasgassen. Wij monitoren de ontwikkelingen. We informeren over de mogelijkheden om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen. Bijvoorbeeld over de bodem en gewassen die CO_2 kunnen binden en opslaan in organisch materiaal.

We stimuleren het terugbrengen van boomsingels en heggen, waarbij rekening wordt gehouden met cultuurhistorie. We faciliteren de omschakeling naar andere teelten, zoals plantaardige eiwitbronnen of teelten die biobased materialen opleveren (bijvoorbeeld vezelhennep en vlas). Door mest te verwerken, wordt methaan omgezet om onze woningen te verwarmen, in plaats van uitstoot van dit sterke broeikasgas. Op de boerenerven wordt steeds meer duurzame energie opgewekt.

Meetbare doelen

Voor het speerpunt hebben we meetbare doelen geformuleerd, om te meten of we op koers liggen en onze ambitie halen. Bij het formuleren van de meetbare doelen houden we rekening met onze invloed als gemeente en de rol die we hebben. Daarom formuleren we alleen meetbare doelen voor de onderwerpen waarbij we zelf aan het roer staan. De meetbare doelen zijn:

Speerpunt	Meetbaar doel	Toetsing
1. In het landelijk gebied van Ooststellingwerf is de uitstoot van broeikasgassen teruggebracht.	Jaarlijks monitoren we de reductie van uitstoot van broeikasgassen vanuit landbouw en landgebruik.	Rapportage Berenschot & Klimaatmonitor
	In 2030 is het aandeel bosareaal en teelten van biobased materialen toegenomen ten opzichte van 2026.	Nulmeting 2026 Eindmeting 2030
	We organiseren jaarlijks een kennisbijeenkomst over mogelijkheden om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen in het landelijk gebied.	Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording (zie speerpunt 2, Sociale duurzaamheid).

Wat gaan we daarvoor doen?

In onderstaande tabel beschrijven we welke acties we de komende periode uitvoeren om onze ambities te halen. De acties zijn geformuleerd op hoofdlijnen. Voor het thema Duurzaam landelijk gebied werken we concrete acties voor het speerpunt verder uit in een uitvoeringsplan met uitvoeringsagenda. In de tabel beschrijven we ook met welke beleidsvelden intern en samenwerkingspartners extern we in de uitvoering samenwerken, de planning en met welke thema's er een raakvlak is.

Speerpunt	Actie	Samenwerking intern	Samenwerking extern	Wanneer?	Raakvlakken thema's
1. In het landelijk gebied van Ooststellingwerf is de uitstoot van broeikasgassen teruggebracht.	We stellen een Uitvoeringsplan Duurzaam landelijk gebied op, waarin concrete acties voor dit speerpunt verder worden uitgewerkt.	Programma landelijk gebied, ruimte en economie (ruimtelijke ontwikkeling, ecologie)	Boeren, Kennisconsortium Bodem, ELAN Zuidoost-Friesland, stichting Landii, LTO Noord, Gebiedscoöperatie Zuidoost Friesland	2028	Sociale duurzaamheid, Biodiversiteit, Circulaire samenleving, Klimaatadaptatie
	Vanuit het Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025-2030 stimuleren we de opwek van duurzame energie op boerenerven en het vastleggen van CO_2.	Programma landelijk gebied, ruimte en economie (ruimtelijke ontwikkeling)	Boeren, Liander, provincie, Energiecoöperatie de Eendracht	2026-2030	Biodiversiteit, Energietransitie

Terug naar overzicht

Sociale duurzaamheid

Bij Sociale duurzaamheid gaat het over het menselijke aspect van duurzaamheid. We vinden het belangrijk dat de maatregelen die we nemen om klimaatverandering tegen te gaan ook sociaal rechtvaardig zijn. Daarmee bedoelen we dat alle inwoners toegang krijgen tot duurzame voorzieningen en gelijke kansen hebben. We vinden het belangrijk dat duurzaamheids-maatregelen bijdragen aan het welzijn van alle inwoners, nu en in de toekomst.

Wat willen we bereiken in 2030?

Een duurzame en gezonde samenleving is voor iedereen toegankelijk.

Onze speerpunten

1. Duurzaamheid is voor iedereen toegankelijk: inwoners hebben gelijke kansen en gelijke toegang tot duurzame voorzieningen.

We vinden het belangrijk dat de overgang naar een schonere en groenere wereld eerlijk verloopt. En dat iedereen toegang heeft tot een groene, gezonde leefomgeving en duurzame energie. We zorgen ervoor dat voor inwoners duurzame energie en het verduurzamen van hun woning toegankelijk is. Dit helpt om energiekosten te verlagen. We richten ons specifiek op inwoners die belemmeringen ervaren om duurzaamheidsmaatregelen te nemen, bijvoorbeeld omdat ze het als ingewikkeld ervaren. Of inwoners die moeite hebben met het betalen van de energierekening, waarbij er vaak een combinatie is van een lager inkomen met een hoog energiegebruik in de woning door bijvoorbeeld slechte isolatie. Ook vinden we het belangrijk dat alle inwoners toegang hebben tot educatie en bewustwording over duurzaamheidsthema's (zie ook speerpunt 2).

WAT DOEN WE AL

Om energiearmoede binnen Ooststellingwerf te verminderen en tegen te gaan, nemen we verschillende maatregelen. Bijvoorbeeld door het aanbieden van energietoeslag in 2022 en 2023 aan inwoners die binnen de risicogroep voor energiearmoede vielen. Maar ook zijn een witgoedwissel en een actie met kleine energiebesparende maatregelen zoals ledlampen en radiatorfolie uitgevoerd. Daarnaast zijn er energiecoaches beschikbaar die inwoners gratis helpen met een advies over energiebesparing in de woning.

2. Inwoners, jong en oud, zijn zich bewust van hoe zij positief kunnen bijdragen aan een duurzaam Ooststellingwerf.

Om onze duurzaamheidsdoelen te halen, hebben we onze inwoners nodig. Via duurzaamheidseducatie en communicatie zetten we in op het vergroten van de kennis en bewustwording over onze duurzaamheidsthema's bij onze inwoners. Daarbij hebben we ook aandacht voor het vergroten van handelingsperspectief: wat kan je zelf doen? Hierbij zoeken we onder andere de verbinding met kunst en cultuur, waarmee we onderwerpen op een inspirerende en creatieve manier bespreekbaar, zichtbaar en toegankelijk maken. Denk bijvoorbeeld aan kunst van afval. We delen voorbeelden van anderen uit de praktijk om te laten zien wat al goed gaat. In onze communicatie houden we rekening met de verschillende doelgroepen die er zijn en zorgen we ervoor dat de informatie toegankelijk is voor iedereen.

We vinden het belangrijk dat we op het gebied van duurzaamheid zelf het goede voorbeeld geven. We investeren daarom ook in educatie en bewustwording van onze eigen medewerkers. We laten naar buiten toe meer zien waar we mee bezig zijn door te communiceren over eigen projecten, zoals verduurzaming van ons vastgoed en wagenpark, duurzaam groenbeheer en het in kaart brengen van onze eigen CO_2-uitstoot via de CO_2-prestatieladder. En we werken in de uitvoering samen met andere beleidsvelden, waardoor duurzaamheid beter geborgd wordt in de organisatie.

WAT DOEN WE AL

Tijdens de week van de Circulaire Economie in maart 2025 zijn basisschoolkinderen meegenomen in de wereld van bodemleven, bodemvruchtbaarheid en moestuinieren. Tijdens Van Tuin tot Tafel in het Biosintrum gingen de kinderen onder andere pieren wippen, een wormenhotel maken en groenten zaaien. 's Middags was er een minisymposium voor geïnteresseerden over bodem en bodemgezondheid.

Samen met vereniging Kunst & COO en de scholenkoepels stichting Comprix en stichting de Tjongerwerven werken we aan een structureel aanbod voor duurzaamheidseducatie in alle groepen van de basisscholen in Ooststellingwerf. Via het programma Wortels & Vleugels zetten we in op kennisoverdracht en bewustwording over duurzaamheid bij kinderen in het basisonderwijs.

3. Lokaal, vers en onbewerkte voeding is voor alle inwoners beschikbaar.

72% van de oppervlakte van Ooststellingwerf bestaat uit landbouwgrond[17]. Als gemeente hebben we dus de mogelijkheid om lokaal onze eigen voeding te produceren. Toegang tot lokaal, vers en onbewerkte voeding draagt bij aan kortere voedselketens, de gezondheid van inwoners en bewustwording over voedselproductie. Kortere voedselketens waarbij zoveel mogelijk lokaal verbouwd en geconsumeerd wordt, hebben een positieve impact op de CO_2-uitstoot doordat er bijvoorbeeld minder logistiek nodig is. We investeren samen met gezondheid in educatie en bewustwording over de impact van voeding op gezondheid, voedselverspilling en zetten ons in voor het verminderen van het gebruik van schadelijke en/of chemische middelen bij lokale voedselproductie. We richten ons daarbij ook op de teelt en consumptie van plantaardige eiwitbronnen die bijdragen aan de eiwittransitie.

[17] Dashboard Planbureau Fryslân: 20250115 Interactief Dashboard Gemeente Ooststellingwerf I Tableau Public

We stimuleren duurzame kleinschalige, lokale en/of sociale voedselinitiatieven. Denk aan initiatieven waarbij inwoners samen voedsel produceren, bijvoorbeeld vanuit een coöperatie voor duurzaam boeren, in voedselbossen of met sociale voedselinitiatieven die zich richten op het verbeteren van de gezondheid en het beschikbaar stellen van vers en onbewerkt voedsel voor lagere inkomensgroepen. We ontwikkelen samen met ruimtelijke ontwikkeling een handreiking voor dit soort initiatieven binnen de Omgevingswet.

4. Inwoners hebben toegang tot duurzame woningen in een groene, biodiverse leefomgeving.

We vinden het belangrijk dat er bij nieuwbouw en herontwikkeling van woonwijken zoveel mogelijk ingezet wordt op energieneutraal, klimaatbestendig, natuurinclusief en circulair (ver)bouwen. Wonen in een groene, biodiverse leefomgeving draagt bij aan gezond leven, een betere (mentale) gezondheid en stimuleert recreatie en ontmoeting[18]. Dit helpt om stress en gezondheidsproblemen te verminderen en draagt bij aan de gezondheid en het welzijn van inwoners[19]. Met natuurinclusief (ver)bouwen en verduurzamen beschermen en stimuleren we gebouwbewonende diersoorten, zoals vogels en vleermuizen[20]. Door vanaf het begin bij nieuwbouwprojecten en herontwikkeling van woonwijken betrokken te zijn, kunnen we op tijd onderzoeken welke duurzaamheidsmaatregelen op wijkniveau mogelijk zijn. Ook voor de verduurzaming van de bestaande woonvoorraad werken we samen, onder andere in de prestatieafspraken met woningcorporaties.

5. Inwoners zetten zich met lokale duurzaamheidsinitiatieven in voor de samenleving en hun omgeving.

Lokale duurzaamheidsinitiatieven vergroten de betrokkenheid van de samenleving bij duurzaamheid en de veerkracht van de gemeenschap tegen klimaatverandering.

[18] Position-paper-Samenwerken-aan-de-gezonde-leefomgeving.pdf
[19] Effecten van groen op fysieke en mentale gezondheid I RIVM
[20] Hiervoor ontwikkelen we een plan: het Soortenmanagementplan. Het Soortenmanagementplan maakt het makkelijker voor inwoners om een spouwmuur of dak te isoleren, omdat een onderzoek en ontheffing per woning niet meer nodig is. Wel moet de inwoner aan voorwaarden voldoen: de woning moet natuurvriendelijk geïsoleerd worden.

We stimuleren en faciliteren inwonersparticipatie en inwonersinitiatieven om een gezonde duurzame lokale beweging op gang te brengen met aandacht voor gezondheid, sociale samenhang, klimaat, biodiversiteit en voedsel. Denk bijvoorbeeld aan bloeizones, lokale voedselproductie, voedselbossen, gemeenschappelijke moestuinen, het verbeteren van bodemgezondheid, groene daken, het vergroenen van tuinen, het planten van bomen, het creëren van regenwateropvangsystemen en de lokale opwek van hernieuwbare energie.

Meetbare doelen

Per speerpunt hebben we minimaal één meetbaar doel geformuleerd, om te meten of we op koers liggen en onze ambitie halen. Bij het formuleren van de meetbare doelen houden we rekening met onze invloed als gemeente en de rol die we hebben. Daarom formuleren we alleen meetbare doelen voor de onderwerpen waarbij we zelf aan het roer staan. De meetbare doelen zijn:

Speerpunt	Meetbaar doel	Toetsing
1. Duurzaamheid is voor iedereen toegankelijk: inwoners hebben gelijke kansen en gelijke toegang tot duurzame voorzieningen.	In 2030 is het percentage huishoudens met een laag inkomen en hoge energierekening en/of een woning met lage energetische kwaliteit in onze gemeente afgenomen ten opzichte van 2023 (3,9%)[21].	TNO Energiearmoede kaart Nederland[22]
	In 2030 heeft minimaal een derde van de zesduizend koopwoningen met energielabel D tot en met G en een maximale WOZ-waarde van € 429.300,- één of meerdere isolatiemaatregelen genomen[23].	Dashboard Duurzaam Bouwloket
2. Inwoners, jong en oud, zijn zich bewust van hoe zij positief kunnen bijdragen aan een duurzaam en gezond Ooststellingwerf.	In 2030 is de kennis en het bewustzijn van inwoners over de duurzaamheidsthema's toegenomen ten opzichte van 2026.	Vragenlijst inwonerspanel: Nulmeting 2026 Eindmeting 2030 Evaluatie duurzaamheidseducatie Wortels & Vleugels 2030
3. Lokaal, vers en onbewerkte voeding is voor alle inwoners beschikbaar.	In 2030 ervaren initiatiefnemers weinig belemmeringen om een duurzaam kleinschalig, lokaal en/of sociale voedselinitiatief op te starten.	Enquête initiatiefnemers: Nulmeting 2026 Eindmeting 2030
	We organiseren jaarlijks minimaal één kennis- en inspiratiesessie over voeding.	Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording (zie speerpunt 2).
4. Inwoners hebben toegang tot duurzame woningen in een groene, biodiverse leefomgeving.	In 2030 is binnen de omgevingsplannen onderbouwd wat de minimale eisen zijn voor energieneutraal, klimaat-bestendig, natuurinclusief en circulair (ver)bouwen.	Omgevingsplannen 2030
	Duurzaamheid is onderdeel van het ontwerp van gemeentelijke woningbouwprojecten en herontwikkeling van woonwijken.	Analyse ontwerpproces woningbouw en herontwikkeling woonwijken: Nulmeting 2027 Eindmeting 2030
	In 2030 is de populatie van huismussen, huiszwaluwen, gierzwaluwen en vleermuizen gelijk of verbeterd ten opzichte van 2026.	Jaarlijkse monitor Soortenmanagementplan
5. Inwoners zetten zich met lokale duurzaamheidsinitiatieven in voor de samenleving en hun omgeving.	In 2030 is het aantal lokale duurzaamheidsinitiatieven van inwoners toegenomen.	Nulmeting 2026 Eindmeting 2030 Aantal subsidieaanvragen

[21] Energiearmoede heeft te maken met wat mensen te besteden hebben, wat de energieprijs is en de energetische kwaliteit van een woning. Vanuit dit programma richten we ons op de energetische kwaliteit van woningen.
[22] TNO Energiearmoede kaart Nederland
[23] De doelgroep voor de Lokale Aanpak Isolatie in Ooststellingwerf bestaat uit 6.003 woningen met label D tot en met G en een maximale WOZ-waarde van € 429.300,- (peildatum 1 januari 2022). Er is geld beschikbaar voor isolatiemaatregelen voor maximaal 2.406 van deze woningen (€ 2.177,- per woning).

Wat gaan we daarvoor doen?

In onderstaande tabel beschrijven we welke acties we de komende periode uitvoeren om onze ambities te halen. De acties zijn geformuleerd op hoofdlijnen. Voor het thema Sociale duurzaamheid werken we concrete acties per speerpunt verder uit in een uitvoeringsplan met uitvoeringsagenda[24]. In de tabel beschrijven we ook met welke beleidsvelden intern en samenwerkingspartners extern we in de uitvoering samenwerken, de planning en met welke thema's er een raakvlak is.

Speerpunt	Actie	Samenwerking intern	Samenwerking extern	Wanneer?	Raakvlakken thema's
1. Duurzaamheid is voor iedereen toegankelijk: inwoners hebben gelijke kansen en gelijke toegang tot duurzame voorzieningen.	Met het OWO-energiebureau ondersteunen we inwoners bij verduurzamingsvraagstukken, zoals het aanvragen van subsidies. We richten ons specifiek op mensen met een kleinere beurs. Er zijn vrijwillige energiecoaches beschikbaar om laagdrempelig mee te kijken naar mogelijkheden om energie te besparen in de woning. Vanuit de prestatieafspraken werken we met woningcorporaties aan het verduurzamen van sociale huurwoningen.	Samenleven (armoede), communicatie	Gemeente Weststellingwerf, gemeente Opsterland, Friese Energietafel, woningcorporaties, Scala, Energiecoöperatie de Eendracht	2026-2030	Energietransitie
2. Inwoners, jong en oud, zijn zich bewust van hoe zij positief kunnen bijdragen aan een duurzaam en gezond Ooststellingwerf.	We stellen een Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording op waarin alle duurzaamheidsthema's samenkomen. In dit uitvoeringsplan richten we ons zowel op onze inwoners als op onze medewerkers.	Communicatie, inwonersparticipatie, samenleven (gezondheid, armoede, kunst en cultuur, onderwijs), ruimte en economie (ecologie, ruimtelijke ontwikkeling, dorpencoördinator), openbare ruimte (afval en grondstoffen, groenbeheer, water en riolering, verkeer en vervoer)	Kunst & COO, Scala, Bibliotheek Zuidoost-Fryslân, Klimaatgesprekken, kunst- en cultuurorganisaties, ELAN Zuidoost Friesland, Energiecoöperatie de Eendracht, Gebiedscoöperatie Zuidoost Friesland, GGD Fryslân	2027	Duurzaam landelijk gebied, Biodiversiteit, Circulaire samenleving, Energietransitie, Klimaatadaptatie

[24] Speerpunt 2 van het thema Sociale duurzaamheid (educatie en bewustwording) heeft raakvlakken met alle thema's van het programmaplan. Educatie en bewustwording draagt bij aan het bereiken van alle doelstellingen. Om de uitvoering van dit speerpunt goed tot zijn recht te laten komen, kiezen we ervoor om hier een apart uitvoeringsplan voor op te stellen. Voor de speerpunten 3, 4 en 5 geldt dat we de uitwerking van activiteiten combineren in een Uitvoeringsplan Sociale duurzaamheid.

Speerpunt	Actie	Samenwerking intern	Samenwerking extern	Wanneer?	Raakvlakken thema's
3. Lokaal, vers en onbewerkte voeding is voor alle inwoners beschikbaar. 4. Inwoners hebben toegang tot duurzame woningen in een groene, biodiverse leefomgeving. 5. Inwoners zetten zich met lokale duurzaamheidsinitiatieven in voor de samenleving en hun omgeving.	We stellen een Uitvoeringsplan Sociale duurzaamheid op, waarin concrete acties voor deze speerpunten verder worden uitgewerkt.	Samenleven (gezondheid, vrijwilligers, welzijnswerk), ruimte en economie (ruimtelijke ontwikkeling, volkshuisvesting, dorpencoördinator), programma landelijk gebied, programma wonen	Scala, woningcorporaties, inwoners, ELAN Zuidoost Friesland, stichting De Kleine Boerderij, GGD Fryslân	2026	Duurzaam landelijk gebied, Biodiversiteit, Circulaire samenleving
	We stellen een Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording op (zie speerpunt 2), waarin ook de bewustwording over lokale voeding, voedselverspilling en het faciliteren van kennisuitwisseling en inspiratiesessies voor duurzame inwonersinitiatieven wordt meegenomen.	Communicatie, inwonersparticipatie, samenleven (gezondheid, welzijnswerk), ruimte en economie (dorpencoördinator)	Scala, Biosintrum, inwoners, ELAN Zuidoost Friesland, stichting De Kleine Boerderij	2027	Biodiversiteit, Circulaire samenleving

Terug naar overzicht

Biodiversiteit

Biodiversiteit is de verscheidenheid van dieren, planten en micro-organismen. Het is waaruit onze natuurlijke wereld bestaat. Biodiversiteit beïnvloedt ons elke dag: ons voedsel, onze mentale gezondheid, de klimaatverandering en de wereldeconomie. Alle soorten werken samen in een ecosysteem en zorgen zo voor evenwicht in de natuur. Een goede biodiversiteit is belangrijk. Hoe diverser een gebied, hoe meer verbindingen tussen organismen en hoe rijker en beter bestand het is tegen veranderingen zoals klimaatverandering, ziektes en plagen[25]. Binnen een ecosysteem wordt onder andere gezorgd voor de productie van zuurstof, afbraak van dode dieren en planten, bestuiving van planten (waaronder voedsel- en landbouwgewassen), waterzuivering en het beheersen van plagen. Een groene omgeving draagt bij aan onze gezondheid en welzijn[26]. Daarnaast biedt een aantrekkelijke leefomgeving met natuur kansen voor recreatie en toerisme.

Wat willen we bereiken in 2030?

De biodiversiteit in Ooststellingwerf is vergroot.

Onze speerpunten

1. Duurzaam groenbeheer als standaard.

We passen ons groenbeheer aan om bloeiende planten, bomen en insecten te ondersteunen. We gebruiken voornamelijk inheemse bomen en planten in openbaar groen en creëren bijenlinten , vlindervriendelijke omgevingen en natuurvriendelijke oevers. Hoewel onze focus ligt op het verbeteren van de biodiversiteit, vinden we het ook belangrijk dat beplanting in de openbare ruimte een positieve impact heeft op de beleving van inwoners. Bij nieuwe projecten in de openbare ruimte onderzoeken we of en waar we een stapje extra kunnen doen voor het vergroten van de biodiversiteit. We houden hierbij ook rekening met de cultuurhistorie en het landschap: welke vormen van natuur zijn geschikt op welke plek? Onze inwoners weten waarom we kiezen voor duurzaam groenbeheer en wat dit voor de openbare ruimte betekent (zie speerpunt 2 Sociale duurzaamheid).

[25] Biodiversiteit I WWF I Wat betekent het voor ons?
[26] Effecten van groen op fysieke en mentale gezondheid I RIVM

WAT DOEN WE AL

Ons groenbeheer is de laatste jaren veranderd. We houden meer rekening met biodiversiteit. Bij onderhoudswerkzaamheden zaaien we een deel van onze bermen in met een kruidenrijk mengsel. Dit is op meerdere plekken in de gemeente al gedaan, zoals bijvoorbeeld bij de werkzaamheden aan de Abbendijk waar de bermen zijn ingezaaid met een kruidenmengsel dat van nature voorkomt in de regio.
Daarnaast houden we rekening met biodiversiteit bij het aanleggen van wegversmallingen. Waar we vroeger altijd kozen voor een haag van één soort, kiezen we nu voor een haag met verschillende soorten. Zo brengen we diversiteit aan in het straatbeeld, verlagen we de kans op ziektes in de haag en werken we aan het vergroten van de biodiversiteit.

2. Verstening alleen daar waar het noodzakelijk is.

Een groene infrastructuur draagt bij aan het bevorderen van biodiversiteit in de dorpen en biedt leefruimte voor verschillende soorten. Met ecologische verbindingszones zetten we door middel van groene daken, tuinen en parken in op minder stenen en meer biodivers groen in het bebouwd gebied. Zowel in de openbare ruimte als in de privéruimte. We informeren inwoners en ondernemers over het belang van meer groen en stimuleren hen om tuinen, ruimte rondom bebouwing en waar mogelijk daken te vergroenen. In de openbare ruimte en bij ons eigen vastgoed geven we zelf het goede voorbeeld. Overal waar verharding gerealiseerd moet worden, maar volledige verharding niet noodzakelijk is, kiezen we voor alternatieven, zoals bijvoorbeeld graskeien of karrensporen. Hierbij houden we rekening met de toegankelijkheid voor mensen met een fysieke beperking. Ook houden we bij de aanleg van meer biodivers groen rekening met klimaatbestendigheid. In het landelijk gebied haken we aan bij initiatieven die een positieve impact hebben op de biodiversiteit en het vergroenen van boerenerven en landerijen, bijvoorbeeld door middel van de aanleg van groenstroken, boomsingels en kruidenrijke graslanden.

WAT DOEN WE AL

Op steeds meer plekken kiezen we voor open parkeerplaatsen met graskeien. Een voorbeeld is het Haerenkwartier waar de ervaringen tot nu toe positief zijn. Wanneer een grasveld vervangen wordt door parkeerplaatsen, zetten we zoveel mogelijk in op het behouden van het groene uiterlijk. Graskeien zijn hier een goede optie voor.

Graskeien aan de Driestellingenweg (Oosterwolde)

Hierbij houden we rekening met de ruimte op straat en het straatbeeld. Een voordeel van graskeien is dat ze onderhoudsvriendelijker zijn: er hoeft geen borstelmachine overheen. Af en toe onderhoud met een grasmaaier is voldoende. Deze vorm van meer groen verminderd dus ook onze onderhoudswerkzaamheden.

3. We werken aan een groene leefomgeving die de biodiversiteit bevordert.

Met een groene leefomgeving bedoelen we een omgeving met onder andere schone lucht, schoon (drink)water, een gezonde bodem, geen hittestress en geen wateroverlast. Een groene leefomgeving stimuleert bewegen, een betere (mentale) gezondheid, recreatie en ontmoeting. Dit helpt om stress en gezondheidsproblemen te verminderen en draagt bij aan het welzijn van inwoners[27]. We vinden het belangrijk om de impact op de biodiversiteit, zowel positief als negatief, mee te nemen in de ontwikkeling van plannen. Kunstlicht heeft 's nachts bijvoorbeeld een verstorende werking op dieren, dat vermijden we daarom zoveel mogelijk.

Een gezonde bodem helpt bij het tegengaan van de gevolgen van klimaatverandering, zoals wateroverlast en droogte. Daarnaast levert een gezonde bodem voedingsstoffen voor de productie van gezonde gewassen en gezond voedsel, houdt het water vast, zuivert water en levert schoon drink- en oppervlaktewater. Een gezonde bodem kent veel biodiversiteit en vormt de basis voor een grote hoeveelheid biodiversiteit boven de grond. De bodemgezondheid staat onder druk door het gebruik van schadelijke stoffen[28].

[27] Position-paper-Samenwerken-aan-de-gezonde-leefomgeving.pdf

[28] Bron: adviesrapport 'De bodem bereikt?!', Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, 2020

Dit geldt ook voor de waterkwaliteit waar vervuiling en uitspoeling van schadelijke stoffen in grond- en oppervlaktewater invloed op hebben[29]. Wij vinden het verbeteren van de waterkwaliteit en bodemgezondheid belangrijk. Daarom zetten we in op bewustwording over waterkwaliteit, watergebruik en bodemgezondheid.

Meetbare doelen

Per speerpunt hebben we minimaal één meetbaar doel geformuleerd, om te meten of we op koers liggen en onze ambitie halen. Bij het formuleren van de meetbare doelen houden we rekening met onze invloed als gemeente en de rol die we hebben. Daarom formuleren we alleen meetbare doelen voor de onderwerpen waarbij we zelf aan het roer staan. De meetbare doelen zijn:

Speerpunt	Meetbaar doel	Toetsing
1. Duurzaam groenbeheer als standaard.	Het openbaar groen heeft in 2030 een meetbaar betere biodiversiteit dan in 2026.	Nulmeting 2026 Eindmeting 2030
2. Verstening alleen daar waar het noodzakelijk is.	In 2030 is het percentage versteend oppervlak in de openbare ruimte afgenomen ten opzichte van 2026.	Nulmeting 2026 Eindmeting 2030
3. We werken aan een groene leefomgeving die naast biodiversiteit ook gezondheid bevordert.	In de ontwikkeling van plannen is de impact op biodiversiteit, zowel positief als negatief, meegenomen.	Er is een toetsingsinstrument ontwikkeld waarmee de impact op biodiversiteit, zowel positief als negatief, in de ontwikkeling van plannen wordt gemonitord.
	We communiceren jaarlijks over waterkwaliteit en watergebruik.	Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording (zie speerpunt 2, Sociale duurzaamheid).
	We organiseren jaarlijks minimaal één kennis- en inspiratiesessie over bodemgezondheid.	Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording (zie speerpunt 2, Sociale duurzaamheid).

[29] Bronnen: Tussentijdse evaluatie Kaderrichtlijn water, december 2024, Wetterskip Fryslân en rapport Landbouwpraktijk en waterkwaliteit in Nederland; toestand (2020-2023) en trend (1992-2023): resultaten van de monitoring van de effecten van de EU Nitraatrichtlijn actieprogramma's, 2024, RIVM

Wat gaan we daarvoor doen?

In onderstaande tabel beschrijven we welke acties we de komende periode uitvoeren om onze ambities te halen. De acties zijn geformuleerd op hoofdlijnen. Voor het thema Biodiversiteit werken we concrete acties verder uit in een uitvoeringsplan met uitvoeringsagenda. Deze acties zijn voor de drie speerpunten gelijk. In de tabel beschrijven we ook met welke beleidsvelden intern en samenwerkingspartners extern we in de uitvoering samenwerken, de planning en met welke thema's er een raakvlak is.

Speerpunt	Actie	Samenwerking intern	Samenwerking extern	Wanneer?	Raakvlakken thema's
1. Duurzaam groenbeheer als standaard. 2. Verstening alleen daar waar het noodzakelijk is. 3. We werken aan een groene leefomgeving die naast biodiversiteit ook gezondheid bevordert.	We stellen een Uitvoeringsplan Biodiversiteit op, waarin concrete acties voor de speerpunten verder worden uitgewerkt.	Ruimte en economie (ecologie, ruimtelijke ontwikkeling), openbare ruimte (groenbeheer), communicatie, programma landelijk gebied, vergunningverlening, toezicht en handhaving, programma wonen	Inwoners, boeren, natuur- en milieuorganisaties, ELAN Zuidoost Friesland, Gebiedscoöperatie Zuidoost Friesland, GGD Fryslân	2026	Duurzaam landelijk gebied, Sociale duurzaamheid, Klimaatadaptatie
	We ontwikkelen een meetsysteem waarmee we de ontwikkeling van de biodiversiteit en de verstening kunnen meten.	Ruimte en economie (ecologie), openbare ruimte (groenbeheer)	Natuur- en milieuorganisaties, kennisinstellingen, ELAN Zuidoost Friesland	2027, 2028	Duurzaam landelijk gebied
	We stellen een Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording op (zie speerpunt 2, Sociale duurzaamheid), waarin ook de onderwerpen duurzaam groenbeheer, vergroenen, water en gezonde bodem worden meegenomen.	Openbare ruimte (groenbeheer), ecologie, communicatie, inwonersparticipatie	Inwoners, ondernemers, Kennisconsortium Bodem, Biosintrum, ELAN Zuidoost Friesland, Gebiedscoöperatie Zuidoost Friesland	2027	Sociale duurzaamheid

Terug naar overzicht

Circulaire samenleving

Een circulaire samenleving is een samenleving waarin we zuinig omgaan met onze grondstoffen, inzetten op het hergebruik van grondstoffen en het verminderen van afval. Door zoveel mogelijk lokaal te produceren en consumeren verkleinen we ketens. Dit heeft een positieve impact op de CO_2-uitstoot, doordat er bijvoorbeeld minder logistiek nodig is en transportafstanden korter zijn. Minder stappen maken de keten transparanter. Zo ontstaat er een betere afstemming tussen producent en consument, waardoor verspilling kan afnemen. Door lokale productie en consumptie te bevorderen, versterken we de lokale economie en werkgelegenheid. Het gaat dan bijvoorbeeld om de lokale productie en consumptie van voedselgewassen. Maar ook de teelt van nieuwe gewassen die toegepast kunnen worden als biobased materiaal voor biobased produceren. Voor het thema Circulaire samenleving is in oktober 2023 de Circulaire Uitvoeringsstrategie 2023-2030[30] vastgesteld. Onderstaande ambitie en speerpunten komen uit dit uitvoeringsplan en zijn dus niet nieuw. Voor de volledigheid van dit plan worden ze hier genoemd.

Op basis van de evaluatie van het programmaplan 2021-2025 scherpen we de volgende punten aan:

- De naam van het thema Circulaire economie is aangepast naar Circulaire samenleving. Bij een circulaire economie ligt de focus op economische processen en het hergebruik van materialen en producten. Een circulaire samenleving is meer dan een circulaire economie. Het gaat niet alleen om de bedrijvigheid, maar ook om het anders inrichten van de hele maatschappij. In een circulaire samenleving gebruiken we minder spullen en grondstoffen en gaan we op zoek naar manieren om kringlopen te sluiten en ketens korter te maken. Circulaire samenleving sluit beter aan bij wat wij met dit thema bedoelen.
- In de Circulaire Uitvoeringsstrategie hebben we speerpunt 1: 'in 2030 is de gemeentelijke organisatie 100% circulair' vastgesteld. We laten de doelstelling staan, maar verwachten dat dit waarschijnlijk niet volledig te realiseren is. We merken in de praktijk dat bij weg- en waterbouwprojecten, ondanks grote inspanningen, 100% circulair niet altijd haalbaar is. Zo is om voldoende sterkte te krijgen bijvoorbeeld een toevoeging aan hergebruikt asfalt nodig.
- Onder speerpunt 2: 'in 2030 werken ondernemers samen aan het zo circulair mogelijk inzetten van grondstoffen en materialen' staat dat we een innovatiebudget beschikbaar stellen voor circulaire innovaties en ontwikkelingen. Deze actie is nog niet uitgevoerd. Samen met ondernemers gaan we de komende beleidsperiode in gesprek over waar zij behoefte aan hebben om circulaire innovaties en ontwikkelingen mogelijk te maken.
- Onder speerpunt 3: 'in 2030 weten inwoners wat een circulaire samenleving inhoudt en hoe zij hieraan kunnen bijdragen' staat beschreven dat we in 2025 de VANG-doelstelling (Van Afval Naar Grondstof) van 30 kilogram restafval per inwoner per jaar willen halen. De VANG-doelstelling bestaat echter uit het totaal aantal kilogram huishoudelijk afval (container) plus het aantal kilogram grof huishoudelijk afval wat wordt ingeleverd op de milieustraat. De landelijke VANG-doelstelling richtte zich erop de gemiddelde hoeveelheid restafval per inwoner terug te brengen tot onder de 100 kilo per jaar. In 2024 was dit 107,9 kilogram per inwoner in onze gemeente. De VANG-doelstelling stond dus niet juist beschreven onder speerpunt 3. Inmiddels ligt het accent van de VANG-doelstelling op het recyclen van het huishoudelijk afval: in 2030 is minimaal 60% van het huishoudelijk afval te recyclen[31]. De komende beleidsperiode sluiten we aan bij de nieuwe VANG recycledoelstelling en focussen we op het beter inrichten van de verwerking van het grof huishoudelijk afval bij de milieustraat.
- In de tabel meetbare doelen zijn de jaartallen uit de Circulaire uitvoeringsagenda geactualiseerd.

[30] Circulaire Uitvoeringsstrategie 2023-2030 def.pdf

[31] Nieuwe VANG recycledoelstelling - VANG Huishoudelijk afval

Wat willen we bereiken in 2030?

Meer gesloten kringlopen in Ooststellingwerf.

Onze speerpunten

1. In 2030 is de gemeentelijke organisatie 100% circulair.

Als gemeente willen we bijdragen aan de transitie naar een circulaire samenleving en anderen inspireren om hetzelfde te doen. Daarbij geven we het goede voorbeeld. We vinden het belangrijk dat medewerkers van de gemeente actief bijdragen aan een circulaire gemeente. Daarnaast willen we in 2030 100% circulair, CO_2-neutraal en energieneutraal inkopen.

WAT DOEN WE AL

Als gemeente kopen we veel producten en diensten in: van het aanleggen van wegen tot het inhuren van schoonmaakbedrijven of het kopen van kantoormeubilair. Bij maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en inkopen kijken we niet alleen naar prijs en kwaliteit, maar ook naar de impact op mens en milieu. Dat betekent concreet dat we bij elke inkoop letten op zaken zoals:

- Circulariteit: zoveel mogelijk hergebruik van materialen en het voorkomen van afval. Bijvoorbeeld waar mogelijk het kiezen voor straatstenen die al eerder zijn gebruikt.
- Klimaat: het product of de dienst zorgt voor minder CO_2-uitstoot. Bijvoorbeeld door te werken met aannemer die elektrische machines gebruiken.
- Klimaatadaptatie: de opdracht draagt bij aan een omgeving die beter om kan gaan met hitte, droogte of extreme regen. Bijvoorbeeld door op steeds meer plekken te kiezen voor open parkeerplaatsen met graskeien.
- Sociale waarde: mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt krijgen via de inkoopopdracht een kans op werk of ontwikkeling. Bijvoorbeeld door erop te sturen dat een leverancier ook mensen in dienst neemt die moeilijker aan werk komen.
- Verantwoordelijkheid in de keten: producten worden onder eerlijke en veilige werkomstandigheden geproduceerd. Bijvoorbeeld door leveranciers te vragen inzicht te geven in de productieketen.

2. In 2030 werken ondernemers samen aan het zo circulair mogelijk inzetten van grondstoffen en materialen.

We willen circulair ondernemen bevorderen. Denk hierbij aan een stabielere materiaaltoevoer, een verbeterde leveringszekerheid van grondstoffen en een betere concurrentiepositie. Door als ondernemers kennis en informatie met elkaar uit te wisselen en als overheid innovatie te stimuleren, kunnen er veel waardevolle circulaire ontwikkelingen ontstaan. We zetten daarom in op bewustwording: ondernemers in onze gemeente weten wat circulair ondernemen is en welke middelen er beschikbaar zijn.

3. In 2030 weten inwoners wat een circulaire samenleving inhoudt en hoe zij hieraan kunnen bijdragen.

Het concept circulaire samenleving is bij veel inwoners nog onbekend. We zetten in op het creëren van bewustwording en het in gang zetten van circulaire acties. Dit doen we door als gemeente actief te communiceren over het thema circulariteit. We werken aan het terugbrengen van de hoeveelheid restafval per inwoner per jaar en focussen op het recyclen van het huishoudelijk afval. Dit draagt bij aan de VANG-doelstelling[32]. In 2030 heeft gemeente Ooststellingwerf haar eigen circulaire hub, waarbij maximaal wordt ingezet op het hergebruiken, repareren, opknappen, reviseren, herbestemmen en recyclen van producten en materialen.

4. In 2030 wordt de ontwikkelde kennis over de circulaire samenleving toegepast binnen de gemeente en worden kennis- en onderwijsinstellingen ingezet bij lokale uitdagingen.

Er wordt binnen de gemeente vanuit verschillende hoeken kennis opgedaan over circulariteit. Om stappen te zetten is het van belang dat deze kennis daadwerkelijk in de gemeente wordt toegepast. We inventariseren welke circulaire ontwikkelingen en uitdagingen er bij kennis- en onderwijsinstellingen, organisaties en ondernemers leven. Vanaf 2026 zetten we de denkkracht van kennis- en onderwijsinstellingen in op lokale ontwikkelingen en uitdagingen.

[32] De VANG-doelstelling bestaat uit het totaal aantal kilogram huishoudelijk afval (container) plus het aantal kilogram grof huishoudelijk afval wat wordt ingeleverd op de milieustraat.

Meetbare doelen

De Circulaire Uitvoeringsstrategie 2023-2030 beschrijft hoe we in onze gemeente meer gesloten kringlopen willen realiseren in 2030. Om te meten of we op koers liggen en onze ambitie halen, zijn meetbare doelen vastgesteld in dit uitvoeringsplan. Hierbij is rekening gehouden met onze invloed als gemeente en de rol die we hebben. De meetbare doelen zijn:

Speerpunt	Meetbaar doel	Toetsing
1. In 2030 is de gemeentelijke organisatie 100% circulair.	In 2030 dragen de medewerkers van de gemeente actief bij aan een circulaire gemeente.	Nulsituatie vaststellen door middel van een grondstofstromenanalyse. Elke twee jaar deze grondstofstromenanalyse uitvoeren om te monitoren en evalueren.
	In 2030 koopt de gemeente 100% circulair, CO_2-neutraal en energieneutraal in.	De nulsituatie duurzaam inkopen is vastgesteld. In 2030 is de CO_2-uitstoot van de inkoop vanuit de gemeentelijke organisatie nul.
2. In 2030 werken ondernemers samen aan het zo circulair mogelijk inzetten van grondstoffen en materialen.	In 2030 weten ondernemers in de gemeente wat circulair ondernemen is en welke middelen er beschikbaar zijn.	Steekproef bekendheid beschikbare middelen en opgestarte projecten bij ondernemers. Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording (zie speerpunt 2, Sociale duurzaamheid).
	In 2030 wisselen ondernemers kennis, (gebruikte) grondstoffen en materialen met elkaar uit.	Er is een circulaire hub opgezet.

Speerpunt	Meetbaar doel	Toetsing
3. In 2030 weten inwoners wat een circulaire samenleving inhoudt en hoe zij hieraan kunnen bijdragen.	In 2030 is minimaal 60% van het huishoudelijk afval te recyclen.	Aantal kilogram restafval per inwoner per jaar (VANG-doelstelling).
	We communiceren jaarlijks over het thema Circulaire samenleving.	Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording (zie speerpunt 2, Sociale duurzaamheid).
	In 2030 beschikt de gemeente Ooststellingwerf over een circulaire hub.	Er is een circulaire hub gerealiseerd.
4. In 2030 wordt de ontwikkelde kennis over de circulaire samenleving toegepast binnen de gemeente en worden kennis- en onderwijsinstellingen ingezet bij lokale uitdagingen.	In 2026 is geïnventariseerd welke circulaire ontwikkelingen en uitdagingen er bij kennis- en onderwijsinstellingen en ondernemers leven.	Er is een ambassadeur aangesteld die verbindingen legt tussen kennis- en onderwijsinstellingen en ondernemers. Onderzoek thema circulariteit bij kennis- en onderwijsinstellingen.
	Vanaf 2026 wordt de denkkracht van kennis- en onderwijsinstellingen ingezet op de lokale ontwikkelingen en uitdagingen.	Er is een (bestaand) netwerk met kennis- en onderwijsinstellingen en ondernemers.

Wat gaan we daarvoor doen?

In oktober 2023 is de Circulaire Uitvoeringsstrategie 2023-2030 vastgesteld. In dit uitvoeringsplan zijn acties voor de periode 2023-2030 opgenomen. In onderstaande tabel beschrijven we met wie we binnen deze uitvoeringsagenda samenwerken en de raakvlakken met de andere thema's.

Speerpunt	Actie	Samenwerking intern	Samenwerking extern	Wanneer?	Raakvlakken thema's
1. In 2030 is de gemeentelijke organisatie 100% circulair. 2. In 2030 werken ondernemers samen aan het zo circulair mogelijk inzetten van grondstoffen en materialen. 3. In 2030 weten inwoners wat een circulaire samenleving inhoudt en hoe zij hieraan kunnen bijdragen. 4. In 2030 wordt de ontwikkelde kennis over de circulaire samenleving toegepast binnen de gemeente en worden kennis- en onderwijsinstellingen ingezet bij lokale uitdagingen.	We voeren de acties uit de Circulaire Uitvoeringsstrategie 2023-2030 uit.	Openbare ruimte (afval en grondstoffen, milieustraat), inkoop, ruimte en economie (economie), communicatie.	Kennis- en onderwijsinstellingen, Biosintrum, Omrin, Vereniging Circulair Fryslân, ondernemers, inwoners	2026-2030	Duurzaam landelijk gebied, Sociale duurzaamheid, Biodiversiteit.

Energietransitie

In 2030 is de CO_2-uitstoot door energieverbruik van onze woningen, bedrijven en instellingen nul. We gebruiken steeds minder energie. De energie die we nodig hebben, wekken we lokaal en duurzaam op en gebruiken we efficiënt. Voor het thema Energietransitie is in december 2024 het Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025-2030[33] vastgesteld. Onderstaande ambitie en speerpunten komen uit dit uitvoeringsplan en zijn dus niet nieuw. Voor de volledigheid van dit plan worden ze hier genoemd.

Wat willen we bereiken in 2030?

Ooststellingwerf energieneutraal.

Onze speerpunten

1. We gebruiken steeds minder fossiele energie.

Door isoleren en verwarmen met warmtepompen, zetten we in op het verminderen van het gebruik van fossiele energie in woningen. We willen als gemeente belemmeringen wegnemen en het mogelijk maken voor inwoners, bedrijven en instellingen om energie te besparen en te verduurzamen. Vanuit de prestatieafspraken werken we met woningcorporaties aan het verduurzamen van sociale huurwoningen. We zetten in op het verminderen van de CO_2-uitstoot van verkeer en vervoer in onze gemeente. We stappen over op duurzame vormen van brandstof, zoals stroom en waterstof, en stimuleren het gebruik van de fiets of bus in plaats van de auto.

WAT DOEN WE AL

De gemeente Ooststellingwerf heeft van het Rijk subsidie ontvangen om slecht geïsoleerde koopwoningen te verduurzamen. Het isoleren van een woning helpt bij het verminderen van het energiegebruik. Het gaat hierbij om koopwoningen met label D t/m G of twee slecht geïsoleerde bouwdelen én een WOZ-waarde die onder de €429.300,- ligt. Met het ontvangen geld stimuleren we deze koopwoningeigenaren om één of meerdere isolatiemaatregelen te nemen.
In juni 2024 zijn we gestart met de isolatiesubsidie. Halverwege november 2025 waren er 833 aanvragen ingediend voor de gemeentelijke subsidie.

2. De energie die we nodig hebben, wekken we lokaal en duurzaam op.

In 2030 willen we dat het gasverbruik in woningen, bedrijven en instellingen is afgenomen. Het gas dat nog gebruikt wordt, is lokaal opgewekt groengas. Onze industrie maakt daarnaast gebruik van waterstof uit lokale zonnestroom. We zetten in op bedrijventerreinen als energiehubs, waar energievraag, productie en opslag onderdeel van zijn. Via energiegemeenschappen kunnen inwoners, lokale overheden en kleine ondernemingen samen energie opwekken, delen en verkopen. Hiermee maken we verder de omslag naar lokaal en sociaal eigenaarschap van energie. We faciliteren en stimuleren inwoners en bedrijven bij het doen van investeringen en maken aanpassingen in de openbare ruimte.

[33] Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025-2030.pdf

3. De energie die we nodig hebben, gebruiken we efficiënt.

In 2030 gaan onze inwoners, bedrijven en instellingen efficiënt en bewust met stroom om: zij gebruiken minder stroom en vraag en aanbod van stroom is slim op elkaar afgestemd. Hierdoor gebruiken we stroom wanneer het beschikbaar is en wordt netcongestie beperkt. Pieken in stroom slaan we op met batterijen. Bedrijven werken met elkaar samen om binnen de beperkingen van het elektriciteitsnetwerk te verduurzamen en uit te breiden.

WAT DOEN WE AL

Gemeente Ooststellingwerf doet sinds 2023 mee aan een praktijkproef met thuisbatterijen. Samen met Charged, Rabobank en Liander is een pilot gestart bij tien particuliere huishoudens. Begin 2024 is er een startbijeenkomst georganiseerd voor de deelnemers aan het project. In september 2024 is er een vervolgbijeenkomst geweest. De deelnemers hadden veel vragen voor de leverancier en producent van de thuisbatterijen. Ook bleek dat de deelnemers hun energieverbruik nauwgezet volgden en sommige van de deelnemers handelen op verschillende energiemarkten. De deelnemers zijn tevreden over het gebruik van de thuisbatterij. In 2025 is de inzet van thuisbatterijen, samen met onder meer Liander, beoordeeld. Uit de beoordeling blijkt dat het afgesproken tijdsvenster ervoor zorgt dat de thuisbatterijen pieken niet verergeren. Verder onderzoek is nodig om te bepalen of pieken ook actief verlaagd kunnen worden. Die aanpak staat nog in de kinderschoenen, maar is de richting waarin we willen ontwikkelen.

4. De CO_2-uitstoot die nog over is, leggen we zoveel mogelijk vast in organische (bouw)materialen en in bomen.

Naast maatregelen om onze CO_2-uitstoot te verlagen, planten we bomen en telen we gewassen waarmee we de CO_2-opname in onze gemeente vergroten. We planten bomen op een manier dat ze, naast CO_2-opname, ook een meerwaarde bieden voor biodiversiteit, een vruchtbare bodem, het creëren van schaduw, het vasthouden van regen, als bouwmaterialen en grondstoffen, voor toerisme en recreatie en zuivering van lucht, water en bodem. Hierbij houden we zoveel mogelijk rekening met de cultuurhistorische waarde van het landschap.

Meetbare doelen

Het Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025-2030 beschrijft hoe onze gemeente in 2030 CO_2 equivalent-neutraal kan zijn voor wat betreft het energieverbruik. Om te meten of we op koers liggen en onze ambitie halen, zijn meetbare doelen vastgesteld in het uitvoeringsplan. Hierbij is rekening gehouden met onze invloed als gemeente en de rol die we hebben. De meetbare doelen zijn:

Speerpunt	Meetbaar doel	Toetsing
1. We gebruiken steeds minder fossiele energie.	Door meer isolatie en gebruik van warmtepompen is het gasverbruik in woningen afgenomen. Er wordt nog maximaal 8 miljoen m3 gas per jaar gebruikt in 2030 in de woningen.	Rapportage Berenschot Klimaatmonitor
	Door energiebesparing is het aardgasverbruik door bedrijven en instellingen afgenomen. Het aardgasverbruik is afgenomen tot 6 miljoen m3 per jaar in 2030 bij bedrijven en instellingen.	Rapportage Berenschot Klimaatmonitor
	De CO_2-uitstoot door verkeer en vervoer is in 2030 afgenomen. De CO_2-uitstoot door verkeer en vervoer is in 2030 minder dan 30 kiloton per jaar.	Rapportage Berenschot Klimaatmonitor
	We wekken evenveel groengas en waterstofgas op als we aardgas verbruiken in onze woningen en bedrijven	Klimaatmonitor

Speerpunt	Meetbaar doel	Toetsing
2. De energie die we nodig hebben, wekken we lokaal en duurzaam op.	Waterstof uit lokale zonnestroom wordt ingezet in de lokale industrie.	In 2030 wordt de lokaal opgewekte waterstof alleen binnen de gemeente Ooststellingwerf gebruikt.
	We wekken in 2030 evenveel stroom duurzaam op als we gebruiken. Jaarrond is onze stroomopwekking gelijk of hoger dan ons stroomgebruik.	Rapportage Berenschot Klimaatmonitor
3. De energie die we nodig hebben, gebruiken we efficiënt.	Bedrijven werken met elkaar samen om binnen de beperkingen van het elektriciteitsnetwerk te verduurzamen en uit te breiden.	In 2030 zijn er op minimaal drie locaties samenwerkingen tussen bedrijven om gezamenlijk te verduurzamen.
	Pieken in energie-aanbod slaan we duurzaam op. Hierin nemen we een actieve rol. We onderzoeken of een gemeentelijk energiebedrijf hiervoor een goede manier is.	In 2030 is een onderzoek afgerond naar de mogelijkheden voor een gemeentelijk energiebedrijf.
4. De CO_2-uitstoot die nog over is, leggen we zoveel mogelijk vast in organische (bouw)materialen en bomen.	In 2030 verwachten we alleen nog CO_2-uitstoot door verbranding van benzine en diesel in (vracht)auto's. Deze CO_2-uitstoot leggen we zoveel mogelijk vast in organische (bouw)materialen en in bomen. De aanplant van bomen en organische (bouw)materialen legt in 2030 evenveel CO_2 vast als de uitstoot door verbranding van benzine en diesel.	Rapportage Berenschot

Wat gaan we daarvoor doen?

In december 2024 is het Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025-2030 vastgesteld. In dit uitvoeringsplan is een uitvoeringsagenda voor de periode 2025-2030 opgenomen. In onderstaande tabel beschrijven we met wie we binnen deze uitvoeringsagenda samenwerken en de raakvlakken met de andere thema's.

Speerpunt	Actie	Samenwerking intern	Samenwerking extern	Wanneer?	Raakvlakken thema's
1. We gebruiken steeds minder fossiele energie. 2. De energie die we nodig hebben, wekken we lokaal en duurzaam op. 3. De energie die we nodig hebben, gebruiken we efficiënt. 4. De CO_2-uitstoot die nog over is, leggen we zoveel mogelijk vast in organische (bouw)materialen en bomen.	We voeren de uitvoeringsagenda uit het Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025-2030 uit.	Ruimte en economie (ruimtelijke ontwikkeling, volkshuisvesting), samenleven (armoede), communicatie, programma landelijk gebied, programma wonen, openbare ruimte (groenbeheer, wegen, verkeer en vervoer).	Gemeenten Weststellingwerf en Opsterland, de Friese Energietafel, Liander, Provincie, Energiecoöperatie de Eendracht, woningcorporaties, Veiligheidsregio Fryslân, vereniging Circulair Friesland, Biosintrum, Kunst & COO (duurzaamheidseducatie), bedrijven en instellingen, agrariërs, inwoners.	2026-2030	Duurzaam landelijk gebied, Sociale duurzaamheid, Biodiversiteit

Terug naar overzicht

Klimaatadaptatie

Klimaatadaptatie is het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan het veranderende klimaat en de schadelijke gevolgen ervan probeert te beperken. Door de klimaatverandering is er meer kans op weersextremen met wateroverlast, hitte en droogte. Wateroverlast neemt toe omdat er vaker heftige regenbuien vallen in korte tijd. Naast wateroverlast neemt ook de droogte toe, met name in het voorjaar en de zomer. De stijging van de gemiddelde temperatuur kan leiden tot hittestress bij mensen. Een ander risico van klimaatverandering is een afname van de biodiversiteit. Voor het thema klimaatadaptatie is in november 2024 het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030[34] vastgesteld. Onderstaande ambitie en speerpunten komen uit dit uitvoeringsplan en zijn dus niet nieuw. Voor de volledigheid van dit plan worden ze hier genoemd.

Wat willen we bereiken in 2030?

Een klimaatbestendig Ooststellingwerf.

Onze speerpunten

1. We creëren leefbare dorpen waar ruimte is voor waterberging, groen en koelte[35].

De leefomgeving is groen en nodigt uit tot gezonde buitenactiviteiten. De soortenrijkdom op gemeentelijk grondgebied is toegenomen. Met gelaagd en divers groen en het stimuleren van het bodemleven is onze bodem klimaatrobuust. We nemen fysieke maatregelen om wateroverlast tegen te gaan en brengen hitte en droogte in kaart door risicodialogen met de dorpen te voeren. We stellen een communicatieplan op over klimaatrisico's en handelingsperspectieven.

[34] Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf

[35] Leefbare dorpen met aandacht voor voldoende groen, koelte en waterberging, hebben een positief effect op het waterverbruik. In een koelere omgeving verdampt minder water uit de bodem of gewas. Ook wordt er in een koelere omgeving minder water verbruikt door consumenten, inwoners en bedrijven. Meer waterberging en daarmee infiltratie zorgt voor aanvulling van grondwatervoorraden en draagt daarmee bij aan de continuïteit voor het kunnen winnen van drinkwater. Bron: inspraakreactie Vitens 5 november 2025.

WAT DOEN WE AL

De gemeente heeft begin 2024 een subsidieregeling opengesteld voor het vergroenen van schoolpleinen. Groene schoolpleinen dragen bij aan een groenere leefomgeving en stimuleren kinderen om meer te bewegen. Ze vergroten daarnaast de biodiversiteit en dragen bij aan klimaatadaptatie. Om de aanleg van groene schoolpleinen te stimuleren, kunnen scholen een subsidieaanvraag indienen. Deze subsidieregeling staat open tot eind 2026.

2. Het landelijk gebied is bestand tegen hevige buien en periodes van droogte.

In 2030 wordt het water in het landelijk gebied langer vastgehouden in sloten en beken[36]. Regenwater infiltreert in de bodem op plekken waar dat mogelijk is. We werken mee aan de aanpak droogte in natuurgebieden en aan het vasthouden van regenwater in kleinere sloten ter bestrijding van droogte voor agrariërs.

3. We realiseren klimaatbestendige nieuwbouw[37].

Nieuwbouw wordt klimaatbestendig en natuurinclusief gebouwd, waarbij in locatiekeuze en inrichting rekening is gehouden met het bodem- en watersysteem. We hanteren de landelijke maatlat klimaatbestendigheid bij nieuwbouw[38].

[36] Het grootste deel van het oppervlakte van gemeente Ooststellingwerf heeft een agrarische bestemming. Het vasthouden en bergen van water op dit grote oppervlak heeft uiteindelijk meer resultaat voor de aanvulling van de grondwatervoorraad door infiltratie, dan op het oppervlak voor wonen of bebouwing. Ook voor het aandeel bos en natuur is het vasthouden van water belangrijk, zeker om drogere periodes te kunnen weerstaan. Voor de continuïteit van het kunnen leveren van drinkwater is dit thema erg belangrijk voor Vitens. Bron: inspraakreactie Vitens, 5 november 2025.

[37] Klimaatbestendige nieuwbouw heeft uiteindelijk ook een positief effect op de waterbalans. Meer infiltratie van regenwater door afkoppeling van het riool en onder andere aanleg van gescheiden rioolstelsels dragen ook bij aan een vergrote infiltratie van water in de bodem. En vullen daardoor de grondwatervoorraad weer aan. Aanpassingen in nieuwbouw die zorgen voor meer koelte dragen (gering) ook bij aan iets lager waterverbruik. Bron: inspraakreactie Vitens, 5 november 2025.

[38] Maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving - Klimaatadaptatie

Meetbare doelen

Om te meten of de klimaatbestendigheid van de openbare ruimte wordt vergroot, zijn meetbare doelen vastgesteld in Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030. Hierbij is rekening gehouden met onze invloed als gemeente en de rol die we hebben. Daarom zijn er binnen het uitvoeringsplan meetbare doelen opgenomen voor speerpunt 1 Leefbare dorpen.

Onderwerp	Meetbaar doel	Toetsing
Wateroverlast bij korte hevige bui (op basis van modelstudie 60 millimeter in 1 uur)[39].	Geen water in panden. De maximale waterstand op maaiveld (openbaar gebied) is lager dan de aangenomen vloerpeilen van woningen.	Friese klimaatatlas: Nulmeting 2026 Eindmeting 2030
	Hoofdwegen en wijkontsluitingswegen blijven toegankelijk voor calamiteitenverkeer. De maximale waterdiepte op deze wegen is minder dan 10 centimeter.	Friese klimaatatlas: Nulmeting 2026 Eindmeting 2030
	De overlast op alle overige wegen binnen de bebouwde kom blijft beperkt. De duur van water op straat is minder dan 12 uur.	Friese klimaatatlas: Nulmeting 2026 Eindmeting 2030

[39] Dit is in lijn met de klimaatbui waarop het bebouwde gebied is getoetst in de Friese Klimaatatlas (Geodienst Rijksuniversiteit Groningen). Schade bij hevige buien is niet uitgesloten.

Onderwerp	Meetbaar doel	Toetsing
Hitte op een extreem hete dag (op basis van modelstudie scenario 1 juli 2023, 15.00 uur)[40].	Voldoende koele, biodiverse openbare verblijfsplekken. Gebouwen in de bebouwde kernen hebben een koele plek in de openbare ruimte van minstens 200 m^2 binnen een loopafstand van 300 meter.	Nulmeting 2026 Eindmeting 2030
	Voldoende schaduw op doorgaande fiets- en wandelroutes. Er is minstens 40% schaduw op deze routes.	Nulmeting 2026 Eindmeting 2030
Droogte bij lange periode van neerslagtekort (op basis van openbare data en beheerdata van de riolering).	Voldoende onverhard oppervlak voor infiltratie van regenwater. Minimaal 30% van de openbare ruimte per wijk is onverhard.	Dit meetbaar doel heeft raakvlakken met het meetbaar doel van speerpunt 2 van Biodiversiteit. We hanteren dezelfde toetsingsmethode: Nulmeting 2026 Eindmeting 2030
	Regenwater is voor groter deel afgekoppeld van de riolering en kan infiltreren in de bodem tijdens perioden van droogte. Vuile riooloverstortingen naar het oppervlaktewater nemen af, met positief effect voor de waterkwaliteit. 50% van het openbaar areaal is gescheiden gerioleerd.	Water- en rioleringsprogramma 2030, Beheersysteem openbare ruimte (GeoVisia) 2030

[40] Om de gevoelstemperatuur op een hete zomerdag in beeld te brengen is de PET-index gebruikt. PET staat voor Physiological Equivalent Temperature. De PET-kaart geeft de lokale gevoelstemperatuur weer op een hete zomermiddag en helpt bij het identificeren van de hitteopgave en het verkoelend inrichten van de buitenruimte. (Bron: Technische toelichting landelijke hittekaart gevoelstemperatuur 2050.pdf)

Wat gaan we daarvoor doen?

In november 2024 is het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030 vastgesteld. In dit uitvoeringsplan is een uitvoeringsagenda voor de periode 2025-2030 opgenomen. In onderstaande tabel beschrijven we met wie we binnen deze uitvoeringsagenda samenwerken en de raakvlakken met de andere thema's.

Speerpunt	Actie	Samenwerking intern	Samenwerking extern	Wanneer?	Raakvlakken thema's
1. We creëren leefbare dorpen waar ruimte is voor waterberging, groen en koelte. 2. Het landelijk gebied is bestand tegen hevige buien en periodes van droogte. 3. We realiseren klimaatbestendige nieuwbouw.	We voeren de uitvoeringsagenda uit het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030 uit.	Openbare ruimte (water en riolering, groenbeheer, wegen), ruimte en economie (ruimtelijke ontwikkeling, volkshuisvesting) programma landelijk gebied, samenleven (gezondheid) en communicatie.	Wetterskip, GGD Fryslân, drinkwaterbedrijf, stichting Steenbreek, scholen, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Provincie, woningcorporaties, Veiligheidsregio, inwoners.	2026-2030	Duurzaam landelijk gebied, Sociale duurzaamheid, Biodiversiteit

Terug naar overzicht

Participatie

Wij vinden het belangrijk om samen met inwoners en samenwerkingspartners te werken aan de uitvoering van de duurzaamheidsdoelstellingen. In dit hoofdstuk beschrijven we hoe we de participatie bij de totstandkoming van dit programmaplan hebben vormgegeven en hoe we de participatie in de uitvoering willen oppakken.

Voor dit programmaplan is bestaand beleid vertrekpunt en ligt de focus op aanscherpen waar nodig

Bij de totstandkoming van dit programmaplan hebben we daarom geen uitgebreid extern participatietraject opgestart. We kiezen ervoor om in de uitvoering uitgebreider met onze inwoners en samenwerkingspartners te participeren, omdat acties en maatregelen dan concreter worden. Dit doen we op dit moment in de uitvoering ook al. Wel hebben we in het traject van dit programmaplan de Adviesraad Sociaal Domein gevraagd om mee te denken in het proces, specifiek voor het thema Sociale duurzaamheid. De Adviesraad Sociaal Domein adviseert de gemeente namens onze inwoners. Daarnaast is gebruik gemaakt van informatie die er is, zoals de trendverkenning van Planbureau Fryslân over hoe inwoners kijken naar de toekomst[41] en de uitkomsten van het inwonerspanel Klimaatadaptatie uit 2024[42]. Een beschrijving van het proces van totstandkoming van het programmaplan inclusief participatie is opgenomen in de bijlage.

In mei 2025 is de Adviesraad Sociaal Domein gevraagd om een formeel advies uit te brengen op dit programmaplan. In dezelfde periode is het programmaplan gedeeld met een aantal samenwerkingsorganisaties. Deze adviezen en reacties zijn verwerkt in de adviezen en reactienota die toegevoegd is als bijlage. Na besluitvorming door de gemeenteraad is het programmaplan zes weken ter inzage gelegd. Van 30 september 2025 tot en met 10 november 2025 kon iedereen een inspraakreactie indienen op het programmaplan. Er zijn tien inspraakreacties ingediend. Deze zijn verwerkt in een Eindverslag Inspraakreacties.

[41] Dashboard Planbureau Fryslân: 20250115 Interactief Dashboard Gemeente Ooststellingwerf I Tableau Public
[42] Klimaatadaptatie – Panelinwoners

Hoe geven we de participatie in de uitvoering verder vorm?

In dit programmaplan hebben we in de tabellen in de themahoofdstukken onder het kopje 'wat gaan we doen' een kolom opgenomen 'samenwerking extern'. In deze kolom staan de samenwerkingspartners die we willen betrekken bij de uitvoering van deze actie. We denken aan vormen zoals een kinder- en jongerenraad, het digitaal jongerenpanel, het inwonerspanel en meedenk- en dialoogsessies met inwoners en/of keten-/samenwerkingspartners.

Voor de thema's Circulaire samenleving, Energietransitie en Klimaatadaptatie loopt de uitvoering van de uitvoeringsplannen al. In de uitvoeringsagenda's van deze plannen staat wie betrokken worden bij de uitvoering.

WAT DOEN WE AL

Vanuit het project groene dorpsprofielen willen we voor alle dorpen in de gemeente een groen dorpsprofiel opstellen. Een groen dorpsprofiel laat zien hoe het dorp er qua natuur en water uitziet en waar de gemeente de komende jaren – samen met het dorp – aan kan werken. Bijzondere aandacht is er voor biodiversiteit in en rond de dorpen. Met het project groene dorpsprofielen gaan we per dorp aan de slag en vragen we daarbij hulp van de inwoners. Waar zien zij bijvoorbeeld verbetermogelijkheden voor de biodiversiteit?

Monitoring en borging

Het Programma Duurzaam Ooststellingwerf loopt tot en met 2030. De voortgang van de uitvoering monitoren we in de planning en control cyclus. Per thema zijn meetbare doelen geformuleerd waarmee we kunnen meten of we op koers liggen en onze ambitie halen. Dit helpt ons in het rapporteren over de voortgang van de uitvoering van het programmaplan. Daarnaast geeft de landelijke klimaatmonitor[43] ons inzicht in de stappen die we zetten op het gebied van energie.

Dit programmaplan is tot stand gekomen in samenwerking met veel collega's van verschillende teams en beleidsvelden

Per thema hebben we in het programmaplan inzichtelijk gemaakt met welke beleidsvelden we samenwerken in de uitvoering. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van acties is dus over meerdere beleidsvelden en budgetten verdeeld. Een integrale en gezamenlijke aanpak is daarom belangrijk. Dit bewaken we in de planning en control cyclus, specifiek de programmabegroting en de jaarrekening, waarin we de samenwerking met de andere teams opzoeken.

Handreiking Duurzaamheidsrapportage decentrale overheden[44]

De handreiking Duurzaamheidsrapportage en – verantwoording voor decentrale overheden biedt richtlijnen en tips voor het meten, rapporteren en verbeteren van duurzaamheidsprestaties. We onderzoeken de komende beleidsperiode of en hoe we de richtlijnen en tips uit deze handreiking kunnen toepassen voor de monitoring en borging.

[43] Regionale klimaatmonitor I Klimaatmonitor
[44] Handreiking duurzaamheidsrapportage decentrale overheden I VNG

Financieel kader en risico's

Alle op dit moment beschikbare budgetten voor de komende jaren voor de uitvoering van het programma Duurzaamheid zijn verwerkt in een overzicht (zie bijlage). Het structurele budget voor het totale programma Duurzaamheid bedraagt € 170.000 per jaar.

Voor de uitvoering van plannen binnen het programma Duurzaamheid is aanzienlijk meer budget nodig

Voor de korte termijn is er een aanvullend incidenteel budget van € 250.000 per jaar (tot en met 2026) en zijn er diverse specifieke uitkeringen vanuit het Rijk beschikbaar. Wij kunnen nu nog niet voorzien welke eventuele aanvullende specifieke uitkeringen er de komende jaren beschikbaar komen. Daarom hebben we bij de jaarrekening 2024 ook voorgesteld om het resterende incidentele budget van het programma Duurzaamheid toe te voegen aan een reserve programma Duurzaamheid (onderdeel van de algemene reserve). Bij de jaarrekening 2025 gaan we een vergelijkbaar voorstel doen voor het resterende budget het programma Duurzaamheid 2025. Hier kunnen tijdens de looptijd van het programma kosten uit worden gedekt.

Een groot deel van de personele inzet voor het programma wordt gedekt uit de tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE). Voor 2025 is € 1.311.000 beschikbaar. In de septembercirculaire 2025 is aangegeven dat ons budget voor 2026 € 935.000 bedraagt en dat voor de jaren daarna tot en met 2030 een vergelijkbaar budget beschikbaar is.

We zien een terugloop in het aantal verstrekte duurzaamheidsleningen

Dit is onderdeel van de Stimuleringregeling duurzaam en leefbaar Ooststellingwerf. Wij gaan ervan uit dat dit samenhangt met de beschikbaarheid van een landelijke regeling en politieke keuzes (beëindigen salderingsregeling). Wij verwachten dat deze lijn zich de komende jaren voorzet. Wij gaan er daarom vanuit dat nieuwe verstrekkingen kunnen plaatsvinden uit aflossingen van bestaande leningen.

Overige risico's

Duurzaamheid is een breed onderwerp dat verschillende beleidsvelden raakt. In het programmaplan hebben we inzichtelijk gemaakt met welke beleidsvelden we samenwerken in de uitvoering. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de acties is dus over meerdere beleidsvelden en budgetten verdeeld. Een integrale en gezamenlijke aanpak is daarom belangrijk. Dit bewaken we door de voortgang van de uitvoering te monitoren in de planning en control cyclus.

Begrippenlijst

- **Bijenlinten**: een aaneenschakeling van initiatieven ter bevordering van de overlevingskansen van de bij. Dit kunnen tuinen of landschappen zijn met daarin bijvriendelijke beplanting of bijenhotels. Een lint aan initiatieven dus, om Nederland weer een geschikte woonplaats te maken voor bijen.

Terug naar Biodiversiteit

- **Biobased materiaal**: materialen gemaakt van natuurlijke en duurzame bronnen, zoals hennep, vlas en lisdodde.

Terug naar Duurzaam landelijk Gebied - Circulaire Samenleving

- **Biobased produceren**: de productie van biobased materialen.

Terug naar Circulaire Samenleving

- **Biodiversiteit**: de verscheidenheid van dieren, planten en micro-organismen. Het is waaruit onze natuurlijke wereld bestaat. Alle soorten werken samen in een ecosysteem en zorgen zo voor evenwicht in de natuur.

Terug naar Inleiding

- **Bosareaal**: de totale oppervlakte die door bossen bedekt wordt.

Terug naar Duurzaam Landelijk Gebied

- **Broeikasgassen**: gassen in de atmosfeer die warmte vasthouden en zo bijdragen aan het broeikaseffect.

Terug naar Duurzaam Landelijk Gebied

- **Circulair**: producten en materialen worden zo ontworpen dat ze steeds opnieuw kunnen worden gerecycled en hergebruikt, in plaats van ze weg te gooien na gebruik.

Terug naar Circulaire Samenleving

- **Circulaire economie:** in een circulaire economie bestaat geen afval en worden grondstoffen steeds opnieuw gebruikt.

Terug naar Circulaire Samenleving

- **Circulaire samenleving**: een samenleving waarin we zuinig omgaan met onze grondstoffen en inzetten op het hergebruik van grondstoffen en het verminderen van afval. Een circulaire samenleving is meer dan een circulaire economie: het gaat niet alleen om de bedrijvigheid, maar om het anders inrichten van de hele maatschappij. Het gaat om gedrag, de directe leefomgeving, om onze manier van leven. In een circulaire samenleving gebruiken we minder spullen en grondstoffen. Materialen en spullen blijven zo lang mogelijk in gebruik en als dat niet meer kan, worden ze hoogwaardig hergebruikt. Nieuwe spullen worden gemaakt van bestaande materialen, aangevuld met natuurlijke grondstoffen. Het is een samenleving waarin we op zoek gaan naar manieren om kringlopen te sluiten en ketens korter te maken. Een samenleving waarin mensen leven binnen de grenzen die de aarde aan kan.

Terug naar Circulaire Samenleving

- **Circulair (ver)bouwen**
  - **Circulaire woning**: een huis dat is ontworpen en gebouwd volgens de principes van de circulaire economie. Dit betekent dat er bij het ontwerp, de bouw en het onderhoud van de woning wordt gestreefd naar het minimaliseren van afval en het maximaliseren van hergebruik van materialen. Kenmerken van een circulaire woning zijn: het gebruik van hernieuwbare en gerecyclede materialen, een modulair ontwerp, energie-efficiënt en een lange levensduur.

- **Circulaire woonwijk:** een woongebied dat is ontworpen en gebouwd volgens de principes van de circulaire economie. Dit betekent dat er bij het ontwerp, de bouw en het onderhoud van de wijk wordt gestreefd naar het minimaliseren van afval en het maximaliseren van hergebruik van materialen. Kenmerken van een circulaire woonwijk zijn: het gebruik van hernieuwbare en gerecyclede materialen, een modulair ontwerp, energie-efficiënt, waterbeheer en groene ruimten.

Terug naar Sociale Duurzaamheid

- **CO_2 equivalent-neutraal**: binnen een CO_2 equivalent-neutraal systeem is de uitstoot van broeikasgassen zo ver mogelijk gereduceerd en de restuitstoot wordt gecompenseerd, bijvoorbeeld door het aanplanten van bomen. De uitstoot van broeikasgassen is dus netto nul.

Terug naar Energietransitie

- **CO_2 neutraal**: de CO_2-uitstoot en opname van CO_2 is in balans.

Terug naar Inleiding - Circulaire Samenleving

- **CO_2 prestatieladder**: een duurzaamheidsinstrument dat bedrijven en overheden gebruiken om minder CO_2 uit te stoten. Het wordt gebruikt als CO_2-managementsysteem.

Terug naar Sociale Duurzaamheid

- **Cultuurhistorie / Cultuurhistorische waarde**: structuren, patronen en elementen die bijdragen aan de identiteit en ruimtelijke kwaliteit van het landschap.

Terug naar Duurzaam Landelijk Gebied - Biodiversiteit - Energietransitie

- **Ecologische verbindingszones**: speciale gebieden die natuurgebieden met elkaar verbinden. Ze helpen dieren en planten om van het ene gebied naar het andere te bewegen, zodat ze niet geïsoleerd raken. Dit bevordert de biodiversiteit en helpt bij het voortbestaan van verschillende soorten.

Terug naar Biodiversiteit

- **Ecosysteem:** een ecosysteem is een natuurlijk systeem dat bestaat uit alle levende wezens, oftewel organismen, die in een bepaald gebied voorkomen. De organismen (planten, dieren en micro-organismen) die elkaar binnen een ecosysteem beïnvloeden, vormen samen een levensgemeenschap.

Terug naar Biodiversiteit

- **Eiwittransitie:** de eiwittransitie gaat over het opschuiven naar een voedingspatroon met meer plantaardige en minder dierlijke eiwitten.

Terug naar Sociale Duurzaamheid

- **Energetische kwaliteit van een woning:** verwijst naar hoe energiezuinig een woning is, gemeten aan de hoeveelheid energie die nodig is om de woning te verwarmen of koelen.

Terug naar Sociale Duurzaamheid

- **Energieneutraal:** niet meer energie verbruiken dan er opgewekt wordt.

Terug naar Inleiding - Sociale Duurzaamheid - Circulaire Samenleving - Energietransitie

- **Energieneutraal (ver)bouwen**
  - **Energieneutrale woning**: een huis dat evenveel energie opwekt als het verbruikt, waardoor het netto energieverbruik nul is. Kenmerken van een energieneutrale woning zijn: zonnepanelen, isolatie, energiezuinige apparaten, warmtepompen en slimme ontwerpen, bijvoorbeeld het gebruik van natuurlijke lichtinval en ventilatie om energieverbruik te verminderen.
  - **Energieneutrale woonwijk**: een woongebied waarin alle huizen en gebouwen evenveel energie opwekken als ze verbruiken, waardoor het netto energieverbruik nul is. Dit betekent dat de wijk zelfvoorzienend is en geen energie van externe bronnen nodig heeft. Kenmerken van een energieneutrale woonwijk zijn: zonnepanelen, warmtepompen, goede isolatie en energiezuinige apparaten.

Terug naar Sociale Duurzaamheid

- **Gesloten kringlopen:** met gesloten kringlopen bedoelen we dat grondstoffen, materialen en producten zo lang mogelijk en hoogwaardig worden benut. Dat betekent dat in een volledige circulaire samenleving afval niet meer bestaat.

Terug naar Inleiding - Circulaire Samenleving

- **Groene infrastructuur:** een netwerk van natuurlijke en semi-natuurlijke gebieden en groene ruimten, zoals parken, bossen, rivieren en groene daken, die samenwerken om het welzijn van de mens en de levenskwaliteit bevorderen.

Terug naar Biodiversiteit

- **Inheemse bomen en planten**: soorten die van nature in het wild voorkomen in een bepaalde regio.

Terug naar Biodiversiteit

- **Keten**: het proces waarbij grondstoffen worden omgezet in eindproducten. Bijvoorbeeld: katoen wordt geoogst, gesponnen tot garen, geweven tot stof en uiteindelijk gemaakt tot kleding.

Terug naar Circulaire Samenleving

- **Klimaatadaptatie**: aanpassing aan klimaatverandering.

Terug naar Klimaatadaptatie

- **Klimaatbestendig**: voorbereid zijn op de gevolgen van klimaatverandering.

Terug naar Inleiding - Sociale Duurzaamheid - Klimaatadaptatie

- **Klimaatbestendig (ver)bouwen**
  - **Klimaatbestendige woning**: een huis dat is ontworpen en gebouwd om bestand te zijn tegen de effecten van klimaatverandering, zoals extreme hitte, hevige regenval en droogte. Kenmerken van een klimaatbestendige woning zijn: goede isolatie, beweegbare buitenzonwering, waterbeheer (opvangen en hergebruiken van regenwater), groene daken en gevels die helpen bij het reguleren van de temperatuur en het verbeteren van de luchtkwaliteit, actieve koeling, zoals warmte-koude-opslag in de ondergrond die helpen om de woning koel te houden zonder airconditioning.
  - **Klimaatbestendige woonwijk**: een woongebied dat zo ontworpen is om bestand te zijn tegen de effecten van klimaatverandering, zoals extreme hitte, hevige regenval en droogte. Kenmerken van een klimaatbestendige woonwijk zijn: waterbeheer (opvangen en hergebruiken regenwater), groene ruimten die helpen bij het reguleren van de temperatuur en het verbeteren van de luchtkwaliteit.

Terug naar Sociale Duurzaamheid

- **Klimaatrobuuste bodem**: een bodem die goed bestand is tegen de effecten van klimaatverandering, zoals extreme droogte, hevige regenval en temperatuurschommelingen.

Terug naar Klimaatadaptatie

- **Natuurinclusief (ver)bouwen**
  - **Natuurinclusieve woning**: een huis dat zo is ontworpen en gebouwd dat het de natuur ondersteunt en integreert. Dit betekent dat er rekening wordt gehouden met de natuurlijke omgeving en dat er maatregelen worden genomen om de biodiversiteit te bevorderen en de leefomgeving voor zowel mensen als dieren te verbeteren. Kenmerken van een natuurinclusieve woning zijn: groene daken en gevels, nestkasten en insectenhotels, waterbeheer en het gebruik van natuurlijke materialen.

- **Natuurinclusieve woonwijk**: een woongebied dat zo is ontworpen en ingericht dat het de natuur ondersteunt en integreert. Dit betekent dat er maatregelen worden genomen om de biodiversiteit te bevorderen en de leefomgeving voor zowel mensen als dieren te verbeteren. Kenmerken van een natuurinclusieve woonwijk zijn: groene ruimten, nestkasten en insectenhotels, waterbeheer en voedselbossen.

Terug naar Sociale Duurzaamheid

- **OWO-energiebureau**: de drie OWO-gemeenten (Ooststellingwerf, Weststellingwerf en Opsterland) hebben een energiebureau opgestart. Vanuit dit energiebureau helpen we inwoners bij vragen rondom energie besparen en isoleren.

Terug naar Inleiding

- **Plantaardige eiwitbronnen**: voedingsmiddelen die eiwitten bevatten en afkomstig zijn van planten. Bijvoorbeeld bonen en peulvruchten of noten en zaden.

Terug naar Duurzaam Landelijk Gebied

- **VANG-doelstelling**: de VANG-doelstelling bestaat uit het totaal aantal kilogram huishoudelijk afval (container) plus het aantal kilogram grof huishoudelijk afval wat wordt ingeleverd op de milieustraat.

Terug naar Circulaire Samenleving

Bijlagen

Bijlage 1 - Uitstoot CO_2-equivalenten (kton) Ooststellingwerf 1990 en 2021

Bijlage 2 - Totstandkoming programmaplan

Bijlage 3 - Wettelijke kaders

Bijlage 4 - Beleidskaders

Bijlage 5 - Wat betekent klimaatverandering voor Ooststellingwerf?

Bijlage 6 - Terugblik programmaplan Duurzaam Ooststellingwerf 2021-2025

Bijlage 7 - Achtergrond uitgangspunten lange termijn

Bijlage 8 - Financieel overzicht

Bijlage 9 - Adviezen en reactienota

Bijlage 10 - Toekomstwensen voor de kinderen in Ooststellingwerf

Bijlage 1: Uitstoot CO_2-equivalenten (kton) Ooststellingwerf 1990 en 2021

Sector en thema	CO_2-uitstoot in 1990 (in kton)	CO_2-uitstoot in 2021 (in kton)
Elektriciteit	47	5
Industrie	40	13
Mobiliteit	50	57
Gebouwde omgeving	46	34
Landbouw	232	175
Landgebruik	38	26
Totaal	**454**	**310**

Bijlage 2: Totstandkoming programmaplan

Duurzaamheid is een breed onderwerp. Het heeft raakvlakken met veel beleidsvelden binnen de gemeente. Dit hebben we meegenomen in de ontwikkeling van het nieuwe programmaplan. Hieronder beschrijven wij het proces dat we doorlopen hebben om tot dit plan te komen:

- In november 2024 hebben we een procesplan opgesteld en intern gedeeld en besproken. Met de beleidsadviseur inwonersparticipatie hebben we over de vorm van inwonersparticipatie gesproken.
- Begin januari 2025 hebben we met het programmateam duurzaamheid de uitgangspunten voor de lange termijn en speerpunten voor de nieuwe thema's opgehaald. De opbrengsten hebben we uitgewerkt als kaders voor de intern brede werksessie in maart 2025.
- Tijdens het ontwikkelproces zijn gesprekken gevoerd met communicatie, de rayonbeheerders groenbeheer, teamleiders, directie en wethouders.
- Begin maart 2025 hebben we de uitgangspunten voor de lange termijn, de thema's en speerpunten besproken in een brede werksessie met medewerkers van verschillende beleidsvelden. Collega's van ruimtelijke ontwikkeling, afval en grondstoffen, verkeer en vervoer, dorpencoördinatie, kunst en cultuur, mantelzorg, vrijwilligerswerk, welzijnswerk, onderwijs, riolering/stedelijk water, armoede en schulden, openbare ruimte, ecologie, landschap, landelijk gebied, economische zaken, recreatie en toerisme en groenbeheer waren uitgenodigd. Tijdens deze werksessie zijn raakvlakken en de verbindingen per thema opgehaald. Vragen die centraal stonden waren: waar draag je al aan bij, waar zou je extra aan kunnen bijdragen en wat heb je daarvoor nodig? De opbrengst van deze werksessie hebben we gebruikt voor de verdere vertaling van wat willen we bereiken naar wat gaan we doen en daarbij hebben we inzichtelijk gemaakt met welke beleidsvelden we in de uitvoering samenwerken.
- In maart 2025 hebben we aan de Adviesraad Sociaal Domein een toelichting gegeven op het proces en specifiek het thema Sociale duurzaamheid.
- Het concept programmaplan is in april intern gedeeld met de betrokken collega's en hun feedback is verwerkt in het definitieve plan.
- In mei 2025 is de Adviesraad Sociaal Domein gevraagd om een formeel advies uit te brengen op dit programmaplan.
- In mei 2025 is het programmaplan gedeeld met een aantal samenwerkingsorganisaties. Welzijnsorganisatie Scala, vereniging Kunst & COO, de Friese Milieufederatie, ELAN Zuidoost Friesland, Gebiedscoöperatie Zuidoost Friesland en energiecoöperatie de Eendracht zijn gevraagd om te reageren op het concept programmaplan. ELAN Zuidoost Friesland en energiecoöperatie de Eendracht hebben hier gebruik van gemaakt.
- Tijdens de open dag van de gemeente op 24 mei 2025 is aan inwoners gevraagd welke van de zes thema's als eerste opgepakt moet worden. In totaal hebben 43 inwoners gestemd en de volgende prioriteit voor de uitvoering aangegeven: Sociale duurzaamheid: 22 stemmen, Biodiversiteit: 7 stemmen, Duurzaam landelijk gebied: 4 stemmen, Klimaatadaptatie: 4 stemmen, Circulaire samenleving: 3 stemmen, Energietransitie: 3 stemmen. Wij hebben deze prioritering meegenomen in de planning van het uitwerken van de uitvoeringsplannen.
- Tijdens de open dag van de gemeente op 24 mei 2025 is aan inwoners gevraagd wat zij belangrijk vinden voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf. In totaal hebben 66 inwoners (waaronder ook een groot aantal kinderen) de vraag beantwoord. In de bijlage zijn alle wensen terug te vinden. Wat opvalt is dat buitenspelen, groen/natuur en naar school kunnen het vaakst worden genoemd. We nemen de wensen van onze inwoners mee in de verdere uitvoering van het programmaplan.
- In juni 2025 zijn het advies van de Adviesraad en de inspraakreacties ontvangen en verwerkt in een adviezen- en reactienota (zie bijlage). Eventuele aanpassingen naar aanleiding van de reacties zijn in dit uiteindelijke plan verwerkt.
- In september 2025 heeft de gemeenteraad besloten het programmaplan vrij te geven voor inspraak.
- Van 30 september 2025 tot en met 10 november 2025 lag het programmaplan ter inzage voor inspraak.
- In november 2025 zijn de inspraakreacties verwerkt en een aantal wijzigingen doorgevoerd in het definitieve programmaplan.

Bijlage 3: Wettelijke kaders

Europese Klimaatwet

De Europese Klimaatwet[45] stelt dat de Europese Unie (hierna EU) in 2050 klimaatneutraal moet zijn. De Europese Klimaatwet is in juni 2021 officieel aangenomen en in werking getreden. Deze wet bevat bindende (tussen)doelen, zoals het verminderen van de netto-uitstoot van broeikasgassen met minstens 55% in 2030 vergeleken met 1990. De Europese Raad heeft begin november 2025 ingestemd met herziening van de klimaatwet met doelen voor 2040: een netto-reductie van 90% van de broeikasgasemissies ten opzichte van 1990[46]. De Klimaatwet is verder uitgewerkt in het wetgevingspakket "Fit for 55"[47], dat ook is vastgesteld.

Europese Green Deal

De Europese Green Deal[48] is een pakket aan beleidsmaatregelen van de Europese Commissie, gericht op het transformeren van de EU naar een klimaatneutrale, duurzame en concurrerende economie tegen 2050. De Europese Green Deal werd op 11 december 2019 door de Europese Commissie gepresenteerd.

De Europese Green Deal is opgebouwd rond verschillende pijlers die samen de transitie naar een duurzame en klimaatneutrale economie ondersteunen. Hier zijn de belangrijkste pijlers:

1. Klimaatactie: vermindering van de uitstoot van broeikasgassen met minstens 55% tegen 2030 en het bereiken van klimaatneutraliteit tegen 2050.
2. Energie: overgang naar schone en efficiënte energie, inclusief hernieuwbare energiebronnen.
3. Circulaire economie: bevordering van een circulaire economie waarin producten en materialen worden hergebruikt en gerecycled.
4. Biodiversiteit: bescherming en herstel van biodiversiteit en ecosystemen.
5. Duurzame landbouw: ontwikkeling van een duurzaam voedselsysteem dat minder impact heeft op het milieu.
6. Industrie: implementatie van een industriële strategie voor een groene en digitale economie.
7. Transport: ontwikkeling van efficiënte, veilige en milieuvriendelijke transportoplossingen.
8. Financiering en regionale ontwikkeling: investeringen in duurzame projecten en ondersteuning van regio's en gemeenschappen.

Europese Natuurherstelverordening (de Natuurherstelwet)

De Natuurherstelwet[49] is bedoeld om de natuur en ecosystemen in Europa weer gezond te maken en bevat regels die specifiek gericht zijn op het herstel van de natuur in de EU-lidstaten. In 2050 moeten er maatregelen zijn om alle ecosystemen te herstellen. De Natuurherstelwet heeft betrekking op aangetaste land- en zeehabitats, bestuivers, landbouwecosystemen, stedelijke ecosystemen, rivieren en overstromingsgebieden en bossen. De wet is in juni 2024 officieel aangenomen en in werking getreden. De Natuurherstelwet verplicht de EU-landen om nationale herstelplannen uit te denken waarin herstelmaatregelen worden vastgelegd.

[45] Regulation - 2021/1119 - EN - EUR-Lex
[46] Raad stemt in met nieuw Europees klimaatdoel voor 2040: 90% emissiereductie - Europa decentraal
[47] Fit for 55 - Consilium
[48] The European Green Deal - European Commission
[49] Natuurherstel - Consilium

Nederlandse Klimaatwet

De Nederlandse Klimaatwet[50], die in 2019 van kracht werd, sluit aan op de Europese Klimaatwet. Het doel is om de uitstoot in 2030 met 55% te verminderen ten opzichte van 1990 en om in 2050 klimaatneutraal te zijn. Om dit te bereiken heeft het Rijk een klimaatplan voor de periode 2021-2030[51] vastgesteld, zijn aanvullende wetten opgesteld en wordt gewerkt aan meer wetgeving.

Op het gebied van energie gelden (of gaan gelden) bijvoorbeeld deze wetten:

- Energiewet[52] (treedt op 1 januari 2026 in werking). Deze vervangt de huidige Elektriciteitswet en Gaswet. Het doel is om de energietransitie te versnellen en de regelgeving beter aan te laten sluiten bij de moderne energievoorziening.
- Energiebesparingsplicht[53]. Bedrijven en instellingen zijn verplicht om alle energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar of minder te treffen. Voor grotere bedrijven en instellingen (ook voor ons als gemeente) geldt een onderzoeksplicht, waarmee moet worden aangetoond hoe dat bedrijf de doelstellingen haalt. Dit wordt gecontroleerd door de omgevingsdienst (FUMO in Friesland).
- De Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (WGIW)[54] geeft gemeenten de bevoegdheden om de overgang naar duurzame warmtevoorzieningen te regelen. Deze wet stelt gemeenten in staat om gebieden aan te wijzen waar aardgas wordt vervangen door duurzamere alternatieven.

Biodiversiteit en natuurbescherming

De wetgeving rondom biodiversiteit en natuurbescherming is in Nederland vastgelegd in verschillende beleidsdocumenten en wetten, zoals:

- Omgevingswet[55]: deze wet bevat regels voor de bescherming van dieren en planten in Nederland. Provincies hebben de verantwoordelijkheid om het natuurbeleid binnen hun gebied te bepalen[56].
- Natura 2000: dit is een netwerk van beschermde natuurgebieden in Europa, waaronder Nederland. Het doel is om de biodiversiteit te behouden en bedreigde soorten en hun leefgebieden te beschermen[57].
- Natuurnetwerk Nederland[58]: dit netwerk verbindt natuurgebieden met elkaar om de biodiversiteit te versterken en te behouden.
- Internationale afspraken: Nederland volgt ook internationale afspraken zoals de CITES-overeenkomst, die de handel in beschermde planten en dieren reguleert[59].
- Nationale Bijenstrategie[60]: deze strategie is gericht op de bescherming van bijen en andere bestuivers, die essentieel zijn voor de biodiversiteit en voedselproductie.

[50] wetten.nl - Regeling - Klimaatwet - BWBR0042394
[50] Klimaatplan 2021-2030 I Beleidsnota I Rijksoverheid.nl
[512]Energiewet I Overheid.nl I Wetgevingskalender
[53] Over de energiebesparingsplicht I RVO.nl
[54] Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (36.387) - Eerste Kamer der Staten-Generaal
[55] wetten.nl - Regeling - Omgevingswet - BWBR0037885
[56] Wetgeving voor natuurbescherming in Nederland I Natuur en biodiversiteit I Rijksoverheid.nl
[57] Natuur en biodiversiteit I Rijksoverheid.nl
[58] Natuurnetwerk Nederland I Natuur en biodiversiteit I Rijksoverheid.nl
[59] Afspraken over handel in beschermde planten en dieren (CITES) I Natuur en biodiversiteit I Rijksoverheid.nl
[60] Bescherming bijen en andere bestuivers I Natuur en biodiversiteit I Rijksoverheid.nl

Klimaatadaptatie

In Nederland zijn er verschillende wetten en beleidsmaatregelen die zich richten op klimaatadaptatie, oftewel het aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering. Hier zijn enkele belangrijke wetten en programma's:

- Deltawet waterveiligheid en zoetwatervoorziening: Deze wet, die op 1 januari 2012 van kracht werd, vormt de wettelijke basis voor het Deltaprogramma. Het programma richt zich op het beschermen van Nederland tegen overstromingen en het waarborgen van de zoetwatervoorziening[61].
- Omgevingswet: Deze wet integreert verschillende bestaande wetten op het gebied van ruimtelijke ordening, milieu en waterbeheer. De Omgevingswet bevat ook bepalingen voor klimaatadaptatie, zoals het bevorderen van klimaatbestendig bouwen en inrichten[62].
- Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS): Deze strategie beschrijft de doelen en maatregelen voor klimaatadaptatie in Nederland. Het doel is om Nederland in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust te maken[61].
- Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA): Dit plan, onderdeel van het Deltaprogramma, richt zich op het klimaatbestendig maken van de leefomgeving. Het omvat maatregelen om wateroverlast, droogte en hittestress te verminderen[62].
- Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie: Deze regeling biedt subsidies aan gemeenten en andere overheden voor het uitvoeren van klimaatadaptatiemaatregelen, zoals het voorkomen van wateroverlast en het beperken van de gevolgen van droogte[61].

[61] Nationale afspraken en wetgeving klimaatadaptatie | Informatiepunt Leefomgeving
[62] Wetten, regels en andere instrumenten - Klimaatadaptatie

Bijlage 4: Beleidskaders

In het programmaplan Duurzaam Ooststellingwerf 2026-2030 is het bestaande beleid van gemeente Ooststellingwerf als vertrekpunt genomen. Het gaat om de volgende beleidskaders/notities:

- Coalitieakkoord 2022-2026;
- Programmabegroting 2025-2028;
- Omgevingsvisie Ooststellingwerf;
- Biodiversiteitplan 2021-2025;
- Samenwerkingsagenda 2022-2026;
- Woon(zorg)visie 2022-2026;
- Circulaire Uitvoeringsstrategie Ooststellingwerf 2023-2030;
- Startnotitie Stikstof;
- Visie op Samenleven en de Tussenbalans Visie op Samenleven;
- Visie op Inwonersparticipatie Ooststellingwerf;
- Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030;
- Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025-2030;
- Ontwikkelagenda Recreatie & Toerisme 2025-2030;
- Accommodatiebeleid 2025-2050;
- Water- en Rioleringsprogramma 2025-2029.

Beleidskaders in ontwikkeling

Daarnaast zijn een aantal beleidskaders nog in ontwikkeling. Deze zijn nog niet vastgesteld, maar de betrokken collega's zijn aangehaakt bij de ontwikkeling van dit programmaplan. Het gaat om de beleidskaders:

- Mobiliteitsvisie Ooststellingwerf 2026-2031 – Duurzaam op weg (vaststelling verwacht eind 2025);
- Toekomstvisie 2040 Ooststellingwerf (vaststelling verwacht eind 2025).

Bijlage 5: Wat betekent klimaatverandering voor Ooststellingwerf?

Voor het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030 is inzichtelijk gemaakt wat klimaatverandering betekent voor Ooststellingwerf. Onderstaande afbeelding komt uit dit uitvoeringplan.

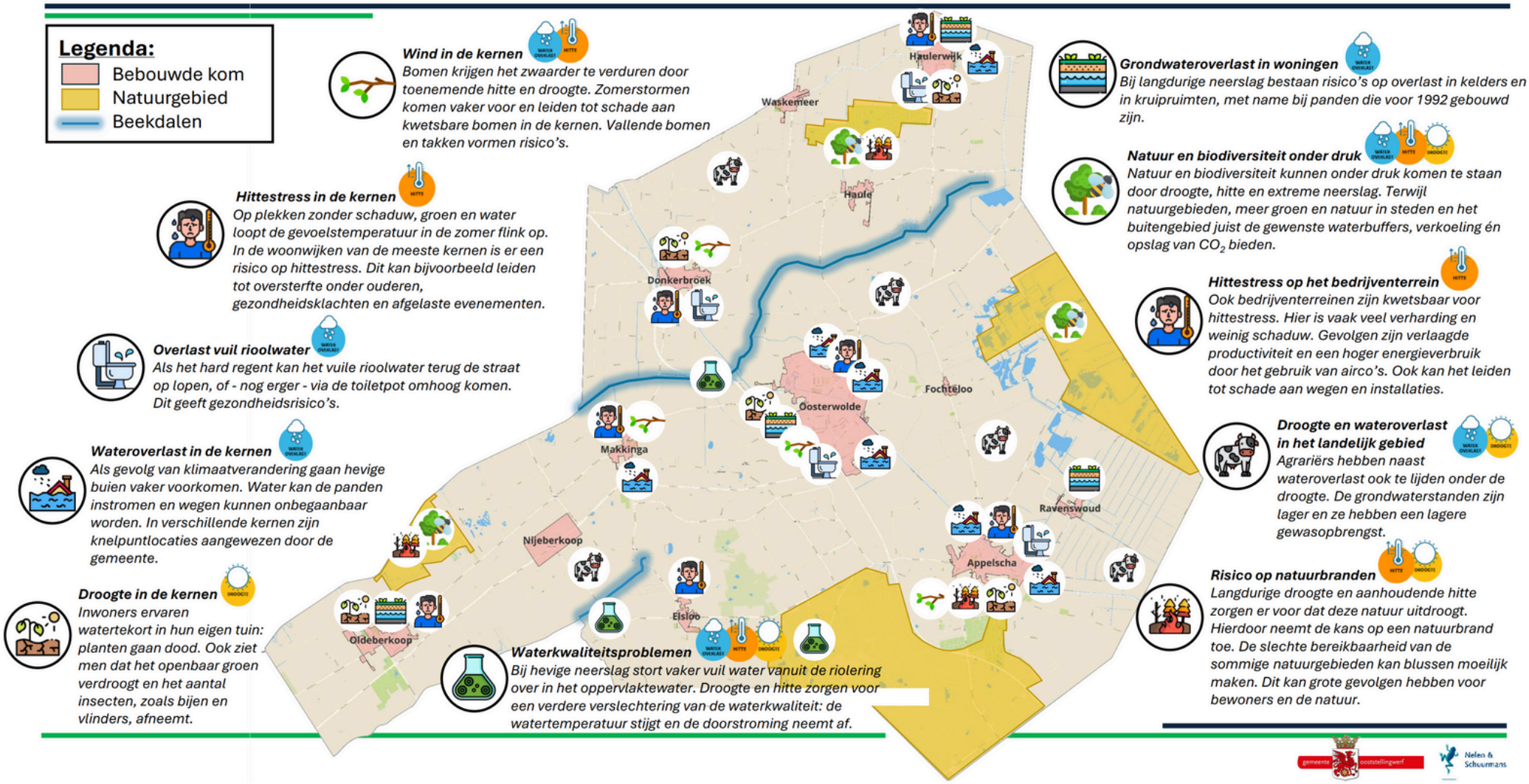

Terug naar inleiding

Terug naar overzicht

Bijlage 6: Terugblik Programma Duurzaam Ooststellingwerf 2021-2025

Gegevens geactualiseerd tot en met april 2025

Energietransitie - Energiebesparing			
Inspanningen	**Aanpak**	**Voortgang**	**Resultaat**
Uitgifte cadeaubonnen aan inwoners	Zo veel mogelijk huishoudens kennis laten maken met energiebesparende maatregelen door de uitgifte van cadeaubonnen die bij de lokale bouwmarkten ingeleverd kunnen worden voor energiebesparende producten.	Afgerond	Er zijn in totaal 4.000 waardebonnen ter waarde van €40,- naar de inwoners van de gemeente Ooststellingwerf gestuurd. De bon kon gebruikt worden voor het aanschaffen van energiebesparende producten. In totaal zijn er 2.766 huishoudens die de bon daadwerkelijk hebben gebruikt.
Uitgifte van energiebespaarboxen aan inwoners	Uitgifte van gratis bespaarbox om eenvoudig en snel energie te besparen in een woning	Afgerond	Inwoners zijn zich bewust van de kleine maatregelen om energie te besparen. Het gratis aanbod werd door velen gewaardeerd.
Opleiden van energiecoaches	Opleiden van inwoners tot energiecoach die gratis gesprekken voeren met tips voor verduurzaming van de woning.	Afgerond	Begin 2025 hebben we vijf enthousiaste vrijwillige energiecoaches opgeleid. Aanvragen die binnenkomen vanuit de inwoners worden snel en effectief opgepakt. Er is geen wachtlijst voor een energiecoachgesprek.
Junior Energiecoach	Tijdens de Junior Energiecoach challenge worden kinderen en hun ouders op een interactieve manier uitgedaagd om vijf weken lang energie te besparen.	Afgerond + structureel gemaakt	Elk jaar nemen we deel aan Junior Energiecoach. Schoolklassen, BSO's en scouting kunnen zich hiervoor aanmelden. Jaarlijks is er een maximum aantal deelnemers.
Goed voorbeeld doet goed volgen	Bewustwordingscampagne door huishoudens inzicht te geven in het energieverbruik door energiemonitoring.	Afgerond	Er zijn 62 huishoudens bereikt met dit project. Er bleek weinig behoefte te zijn aan een energiemonitoringssysteem bij huishoudens. Veel huishoudens hebben zelf al geïnvesteerd in zo'n apparaatje, of hebben deze via de woningcorporatie gekregen.
Collectieve inkoop	Collectieve inkoop van besparende en duurzame maatregelen in samenwerking met Winst uit je Woning.	Afgerond	Er zijn 301 huishoudens bereikt met deze actie. Inwoners hebben advies in kunnen winnen over energiebesparende- of verduurzamingsmaatregelen voor de woning.
Project LED Openbare verlichting	Omzetten van openbare verlichting naar LED.	Afgerond	Er is een besparing gerealiseerd van meer dan 50% op het energieverbruik in openbare verlichting door LED en LED oplossingen toe te passen. Op 1600 plekken kan het verbruik nog verder naar beneden. Daar waar nu een LED oplossing zit, willen we nog over naar een compleet LED armatuur. Die zijn nog energiezuiniger.
Verduurzamen gemeentelijk vastgoed	Onderzoek naar het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed en implementeren van duurzame maatregelen in het Meerjarig Onderhoudsprogramma Vastgoed.	Onderzoek is afgerond: vervolg via accommodatiebeleid	In september 2024 is een besluit genomen over het voorkeursscenario accommodatiebeleid en huisvestingsplan onderwijs. Binnen dit scenario worden vrijwel alle accommodaties verduurzaamd. Door middel van vervangende nieuwbouw of op een andere manier, bijvoorbeeld vergroening op natuurlijke momenten. Een beperkt aantal accommodaties wordt afgestoten. Voor een aantal accommodaties in Oosterwolde en Appelscha is aanvullend onderzoek nodig voordat het accommodatiebeleid en huisvestingsplan onderwijs wordt vastgesteld. Binnen de begroting is gestart met het reserveren van budget voor de verduurzaming. Bij de uitwerking van het accommodatiebeleid (planning juni 2025) kijken we of dit budget toereikend is voor de dekking voor de korte termijn en maken we ook een doorkijk naar de (middel)lange termijn.

Energietransitie - Duurzame energieopwekking			
Inspanningen	**Aanpak**	**Voortgang**	**Resultaat**
Regionale Energie Strategie Fryslân	Opstellen RES samen met alle Friese gemeenten, Wetterskip, Provincie, Liander en FEA (Friese Energie Alliantie). Samenwerking wordt voortgezet in de Friese Energietafel.	We werken met de Friese overheden samen in de Friese Energietafel.	Samen met de Friese overheden is de afgelopen periode gewerkt aan de Friese Energievisie. Deze is op 10 december 2024 vastgesteld door Gedeputeerde Staten. De Friese Energievisie wordt als bouwsteen opgenomen in de Provinciale Omgevingsvisie. Samen met de Friese Energietafel wordt een uitvoeringsagenda opgesteld en uitgevoerd.
Opstellen gemeentelijke energiestrategie met routekaart voor duurzame energieopwekking	Vertalen van analyses zoals energiepotentiekaart en Energie Transitie Model naar een lokale strategie voor opwekking van duurzame energie.	Afgerond	Per dorp zijn zonneparken gerealiseerd, in totaal 100 hectare. In het Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025-2030, dat in december 2024 is vastgesteld, is het vervolg opgenomen.
Opstellen paraplubestemmingsplan voor kleine windmolens bij boeren	Mogelijk maken van plaatsing van kleine windmolens door opstellen parapluregeling.	Afgerond	Het paraplubestemmingsplan is door de gemeenteraad vastgesteld op 9 maart 2022. Sindsdien zijn er enkele windmolens geplaatst bij boerderijen. In het Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025-2030 is opgenomen dat we onderzoeken of dit bestemmingsplan voldoet, of dat er meer mogelijkheden voor kleine windmolens nodig en wenselijk zijn.
Opstellen Transitievisie Warmte	Per dorp of per wijk bepalen wanneer en op welke manier er van het aardgas kan worden afgekoppeld	Afgerond	De Transitievisie Warmte is opgesteld en eind 2021 door de gemeenteraad vastgesteld. Deze wordt nu geëvalueerd en er wordt een warmteprogramma opgesteld.
Opstellen wijkuitvoeringsplannen Transitievisie Warmte	Vertalen van de Transitievisie Warmte in wijkuitvoeringsplannen samen met de bewoners en gebouweigenaren uit de wijk.	Loopt	Voor het dorp Olderbekoop is een wijkpaspoort (energetische nulmeting) opgesteld. Op basis hiervan worden in nauw overleg met het dorp scenario's bekeken en doorgerekend om van het gas af te komen.
Zon-op-dak projecten	Samen met partijen zoals energiecoöperatie De Eendracht meerdere zon-op-dak projecten mogelijk maken.	Loopt	Er zijn zes projecten afgerond. We blijven hier op samenwerken.
Lobby op verbeteren netcapaciteit	Lobby op het verbeteren van de netcapaciteit voor nieuwe projecten duurzame energieopwekking.	Continu	Binnen Liander hebben we de juiste contacten. Dit betekent helaas niet dat alle problemen opgelost worden. Daarvoor zijn de problemen van netcongestie te groot in Nederland.
Pilotproject Smart Grid voor slimme energienetwerken	Ontwikkeling Smart-Grid met concrete pilotprojecten.	Pilot thuisbatterij loopt met tien huishoudens	Deelnemers zijn tevreden over het gebruik van de thuisbatterij. Ze volgen hun energieverbruik nauwgezet en sommige van de deelnemers handelen op de energiemarkt. In het tweede kwartaal 2025 wordt een eindbijeenkomst ingepland. Dan beoordelen we samen met onder meer Liander de inzet van de thuisbatterijen.
Pilotproject Waterstof	Mogelijk maken van productielocatie voor waterstof samen met partners en kennisontwikkeling hierover in een waterstofwerkplaats.	Gerealiseerd in Oosterwolde op ecomunitypark en in Biosintrum	Er is op basis van de gedraaide pilot een rapport opgesteld over de mogelijkheden voor de waterstofinstallatie. Eind 2024 heeft GroenLeven zich teruggetrokken uit de ontwikkeling van waterstof. Daarom heeft Liander de installatie te koop gezet. We zoeken samen met Liander naar een nieuwe exploitant die de ambities van Ooststellingwerf onderschrijft.
Onderzoek naar opslagmogelijkheden elektriciteit	Verkennen van opslagmogelijkheden elektriciteit.	Afgerond	Inzicht in de mogelijkheden voor het inzetten van buurtbatterijen, de zaken die nodig zijn en de voor- en nadelen van buurtbatterijen.
Inkoop energie voor eigen gebruik verduurzamen	Via de OVEF inkoop van duurzame en lokaal geproduceerde energie voor gebruik in eigen organisatie.	Afgerond	We kopen lokale (in Fryslan opgewekte) duurzame energie in via OVEF, maar alleen voor de scope CO2 prestatieladder niveau 3. Dus alleen voor de gebouwen waarvan we zelf de energierekening betalen, niet voor alle gebouwen die ons eigendom zijn.

Energietransitie - Duurzame mobiliteit			
Inspanningen	**Aanpak**	**Voortgang**	**Resultaat**
Collectieve aanbesteding van laadpalen voor elektrische voertuigen	Stimuleren gebruik van alternatieve brandstoffen zoals elektrische en waterstofauto's door het plaatsen van oplaadpalen en/of waterstoftankstations mogelijk te maken.	Loopt	Verlenging tot 2026, daarna volgt een nieuwe aanbesteding. Er zijn op het moment van schrijven (april 2025) ongeveer 70 publieke en semi-publieke laadpalen gerealiseerd binnen de gemeente Ooststellingwerf.
Pilotproject deelmobiliteit	Samen met lokale partners pilotproject starten voor deelauto's en deelfietsen.	Loopt	Er zijn zeven deelauto's van Duorsum beschikbaar in de gemeente. Hiervan staan er vijf in Oosterwolde en twee in Appelscha. Eén van de deelauto's staat bij het gemeentehuis en gebruiken we als gemeente voor zakelijke reizen. De inzet van de deelauto voor de zakelijke reizen van onze medewerkers moet worden vergroot. Daarnaast stimuleren we dorpen om zelf initiatieven aan te jagen rondom deelmobiliteit.
Verduurzamen eigen wagenpark	Eigen wagenpark verder verduurzamen en te koppelen met pilot deelmobiliteit door wagenpark hiervoor beschikbaar te maken.	Loopt	Bij vervanging van voertuigen wordt gekeken naar een duurzame optie. Zo rijden er twee ID Buzz-auto's op de gemeentewerf en is er een volledig elektrische werktuigdrager. Daarnaast loopt de aanbesteding om over te stappen naar volledig HVO100 voor al onze dieselvoertuigen. Dit is een duurzame brandstof die veel minder CO2-uitstoot veroorzaakt. Duurzaamheid blijft een integraal onderdeel van gesprek bij het vervangen van voertuigen. De aanbesteding HVO100 wordt halverwege 2025 afgerond.
Afwaarderen wegen naar 30 en 60 km/uur	Verlagen verbruik brandstof en uitstoot CO2 door lagere toegestane snelheid op wegen. Daarmee ook het aantrekkelijker maken van andere duurzame vervoerwijzen en verbeteren verkeerveiligheid.	Loopt	We pakken elk jaar een aantal wegvakken aan. We willen nog een paar wegvakken aanpakken. Makkinga -> Elsloo wordt nu ook opgepakt. Al veel wegen zijn gedaan. De Vaart Zuidzijde naar Appelscha & de Leidijk, Butterheideveld, Bekhof lopen nu. De subsidie vanuit het Rijk is er. We hebben al twee tranches subsidie gehad, in 2025 doen we de aanvraag voor derde tranche. De Vaart Zuidzijde en Leidijk worden in 2025 uitgevoerd. De overige wegen zijn nu in voorbereiding.
Verbeteren fietsinfrastructuur	In regio Zuidoost Fryslân verder onderzoek naar fietssnelwegen (o.a. Oosterwolde – Drachten en Oosterwolde – Wolvega). Daarnaast bestaande fietsroutes opwaarderen en veiliger maken.	Loopt	Het onderzoek is uitgevoerd. De provincie heeft dit opgepakt en is nu bezig met een inventarisatie. Ook wordt gekeken aan welke eisen doorfietsroutes moeten voldoen.
Verbeteren overstapvoorzieningen openbaar vervoer	Toegankelijker maken van bushaltes onder andere voor mindervaliden en verbeteren stallingsmogelijkheden voor fietsen.	Doorlopend	Heel veel haltes zijn al toegankelijk aangelegd. De laatste haltes pakken we op wanneer we daar bezig zijn.
Aanbesteding OV: fossielvrije bussen	Inzet van fossielvrije bussen (elektrisch of waterstof) in Programma van Eisen aanbesteding OV Fryslân.	Afgerond	Vanaf 2030 bestaat de concessie uit elektrisch openbaar vervoer.
Stimuleren duurzaam goederenvervoer en pakketbezorging	Onderzoek naar mogelijkheden voorkomen grote vrachtauto's in dorpen en in plaats daarvan lossen aan de rand en met (elektrische) bestelbusjes de dorpen in. Centrale punten in de wijk waar pakketjes afgehaald kunnen worden.	Onderdeel Duurzame mobiliteits-visie	Nog geen resultaat. Dit wordt meegenomen in de Duurzame mobiliteitsvisie.
Publieksactie Band op Spanning	Actie om autobanden te controleren en indien nodig op spanning te brengen. Met autobanden op de juiste spanning wordt veel CO_2-uitstoot vermeden.	Doorlopend	In 2023 is de actiedag Band op Spanning gehouden bij de Praxis in Oosterwolde. Iedereen kon langskomen om gratis de bandenspanning te laten checken en indien nodig de banden op de juiste spanning te brengen. Dit verlaagt de CO_2-uitstoot. In aanvulling op de publieksactie hebben we een meetpunt bij Oosterwolde gerealiseerd. Hier wordt veel gebruik van gemaakt. We houden aandacht voor duurzame mobiliteit. We kijken of een actiedag zoals deze nogmaals georganiseerd kan worden, waarmee we de bewustwording vergroten.

Klimaatadaptatie - Vergroten klimaatbestendigheid			
Inspanningen	**Aanpak**	**Voortgang**	**Resultaat**
Oplossen van de 16 overlastlocaties uit klimaatstresstest	De gemeente heeft voor ieder van deze locaties mogelijke maatregelen geïnventariseerd. De uiteindelijke aanpak wordt overlegd met de betrokken bewoners. Het huidige Gemeentelijk Rioleringsprogramma (GRP) loopt van 2020 tot en met 2024. Tijdens deze periode starten we de aanpak van de eerste locaties op. Daarnaast doen we nader onderzoek naar de resterende locaties.	Doorlopend	De locaties Van Emstweg, Appelscha en Haerenkwartier zijn gerealiseerd. De onderzoeken naar de resterende locaties zijn afgerond. Het vervolg is opgenomen in het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030. De organisatie en uitvoering van deze maatregel is op dit moment niet geborgd vanwege een personeelstekort. Binnen het nog vast te stellen Water en rioleringsprogramma 2025-2029 (WRP) wordt voorgesteld het aantal FTE voor riolering en stedelijk water uit te breiden met één FTE.
Opstellen handboek openbare ruimte met voorwaarden voor het klimaatbestendig ontwerpen van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen	Voor nieuwbouw, uitbreidings- en inbreidingslocaties komt er een handboek voor projectontwikkelaars. Hierin staat hoe men zorgt voor een klimaatbestendige inrichting van de openbare ruimte.	Het handboek openbare ruimte (HIOR) is er. We willen de nieuwste inzichten uit het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030 en het generiek ambitieweb hier ook in opnemen. Dit wordt ter vaststelling aan het college voorgelegd	Doorwerking van duurzaamheidsbeleid in Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW) projecten en nieuwbouw- en herstructurering krijgt een duidelijkere plek.
Klimaatbestendig ontwerpen als uitgangspunt integreren in gemeentelijke organisatie	Het goede voorbeeld geven door klimaatbestendige ontwerpen als uitgangspunt te integreren in gemeentelijke organisatie.	In het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030 is klimaatbestendige nieuwbouw als speerpunt opgenomen	Het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030 is in november 2024 vastgesteld. In de uitvoeringsagenda van het uitvoeringsplan 2025-2030 is hiervoor actie opgenomen: het verankeren van de regels Landelijke Maatlat Klimaatadaptieve Nieuwbouw in het omgevingsplan.
Stimuleren groene duurzame schoolpleinen	Samen met scholen aan de slag met vergroening van schoolpleinen.	Incidenteel, subsidieregeling tot en met 2026	In 2024 zijn twee scholen gestart met het ontwerpen van een groen schoolplein en één school heeft de subsidie aangevraagd. De regeling loopt nog tot en met eind 2026.
Duurzaamheidseducatie	Duurzaamheidseducatie voor het basisonderwijs: de uitvoering van het duurzaamheidseducatieprogramma Wortels en Vleugels door Kunst & COO.	We verstrekken jaarlijks subsidie voor de uitvoering van Wortels & Vleugels door Kunst & COO. Begin 2025 heeft het college besloten om een nieuwe samenwerkingsovereenkomst af te sluiten met het onderwijs en Kunst & COO waarmee Wortels & Vleugels structureel vorm krijgt	Dit is een succesvol educatieprogramma wat al meerdere jaren loopt. Er wordt een nieuwe samenwerkingsovereenkomst aangegaan met het onderwijs en Kunst & COO waarmee het aanbod Wortels & Vleugels aan het basisonderwijs structureel wordt.

Klimaatadaptatie - Vergroten bodemgezondheid			
Inspanningen	**Aanpak**	**Voortgang**	**Resultaat**
Uitvoeren Regiodeal onderdeel Leer- en kenniscentrum bodem	Het realiseren van een Leer- en kenniscentrum Bodem bij het Biosintrum met proefopstellingen van mesocosmossen.	Afgerond	Het Biosintrum staat nationaal bekend als kenniscentrum over bodem. Het Leer- en kenniscentrum staat op de kaart en geeft Ooststellingwerf de kans om in te zetten op een klimaatbestendige (landbouw)bodem.
Uitvoeren analyse bodemgezondheid en definiëren opgave Ooststellingwerf	Quickscan bodemgezondheid en vertalen naar kansen voor maateregelen verbeteren van bodemgezondheid.	Loopt	Als vervolg op het project leer- en kenniscentrum bodem, zijn twee Horizon subsidies toegekend.
Organiseren kennissessies over bodemgezondheid met o.a. ABO, Gagelvenne, Elan, etc.	Stimuleren van kennisontwikkeling en –deling over bodemgezondheid samen met het Leer- en kenniscentrum Bodem.	Afgerond	Er zijn minisymposia gehouden in 2023 en 2024 met twee EU-projecten als spin-off daarvan (zie hierboven). Voor lokale boeren en andere belangstellenden in de bodem zijn vele activiteiten georganiseerd in het Biosintrum vanuit het leer- en kenniscentrum Bodem.

Klimaatadaptatie - Vergroten biodiversiteit			
Inspanningen	**Aanpak**	**Voortgang**	**Resultaat**
Project Biodivers cultuurland	Faciliteren van het opzetten platform lokale Biodiversiteit.	Afgerond	Het platform staat (biodiverscultuurland.nl). Het platform streeft naar het op grote en kleine schaal versterken van de biodiversiteit door het koppelen van streekeigen biodiversiteitsinitiatieven in de gemeente Ooststellingwerf.
Opstellen basiskaart natuur en landschap en gewenste staat natuur en landschap	Kaart met inzicht over landschap ecologische diversiteit en ecologische kansen en gevoeligheden ten aanzien van ruimtelijke ontwikkelingen. Inzicht in te behouden, te verbeteren en te ontwikkelen basisstructuren tussen de beschermde natuurgebieden en leefgebieden voor soorten als basis voor beleid en beheer biodiversiteit.	Opdracht volgt aan Landschapsbeheer Friesland voor een kwaliteitsgids	Er komt een bijeenkomst met de Zuidoost gemeenten voor een vervolgaanpak.
Stimuleren van biodiversiteit in/aan gebouwen	Bevorderen biodiversiteit in gebouwen en natuur inclusief ontwerpen en bouwen van nieuwe (vastgoed) ontwikkelingen.	Zie gemeentelijke website. We hebben een voorbeeldfunctie. Actueel voorbeeld is de daktuin op het gemeentehuis.	Deze actie moet grotendeels nog opgestart worden. We zitten net aan tafel bij nieuwbouwprojecten waarbij we dit standaard mee willen laten nemen. En we starten dit voorjaar met een uitdeelactie van verschillende nestkasten.
Lichthinder	Aanpak beperken lichthinder	Afgerond	We kunnen vervolgstappen zetten in dimbeleid: nieuwe armaturen zit dimprotocol op, maar nog niet overal.
Biodiversiteit meer integreren in strategisch groenbeleid en operationeel beheer openbare ruimte	Uitvoeringsprogramma beheer op basis van beleidsthema's biodiversiteit.	Loopt	Het uitvoeringsprogramma is er en er wordt mee gewerkt. De bermen worden aangepakt.
Biodiversiteit als toetsingskader voor nieuwe ruimtelijke initiatieven (Wet natuurbescherming)		Loopt	Nog geen resultaat. Dit wordt meegenomen in de uitvoering van het thema Biodiversiteit van het nieuwe programmaplan.
Creëren van bewustwording over biodiversiteit door stimuleren en ondersteunen van bewonersprojecten en ondernemersinitiatieven	Opstellen groene dorpsprofielen en bewonersprojecten biodiversiteit, zoals pilot fruitbomen en adoptie van bomenspiegels.	In 2022 zijn er gesprekken gevoerd met een aantal dorpen. In oktober 2024 zijn er gesprekken geweest met de dorpen Haulerwijk, Appelscha, Haule en Nijeberkoop. De overige dorpen volgen vanaf 2025/2026.	In alle dorpen zijn de kleine initiatieven opgepakt. Er zijn bijvoorbeeld bloembollen geplant in Haulerwijk, Appelscha, Haule en Nijeberkoop naar aanleiding van de gesprekken in 2024. De overige ideeën worden binnenkort uitgewerkt. In het najaar van 2025 en 2026 volgen de andere dorpen.
Gerichte samenwerking met gebiedspartijen op biodiversiteit	Samenwerking op strategisch en beleidsmatig niveau, waaronder provinciaal Herstelprogramma biodiversiteit en nationaal Deltaplan Biodiversiteit.	Afgerond. Herstelprogramma biodiversiteit loopt dit jaar nog en er wordt naar de invulling van 2026 gekeken in verband met minder/geen financiering vanuit de provincie	Vanuit het Herstelprogramma biodiversiteit zijn verschillende initiatieven uitgevoerd/opgestart. Onder andere het festival BROED en een cursus biodiversiteit aan beleidsmedewerkers.
Biodiversiteit te borgen in de gemeentelijke organisatie door biodiversiteit te integreren in de beleidscyclus en de gemeentelijke rol als bevoegd gezag bij lokale ruimtelijke ontwikkelingen op te pakken	Bescherming en ontwikkeling van natuur en landschap door gemeente als bevoegd gezag bij de meeste omgevingsvergunningen en hiervoor een procesvoorstel opstellen.	Afgerond	Bij de beoordeling van nieuwe plannen kijken we altijd of er op het gebied van biodiversiteit nog winst te behalen is.

Circulaire economie - Meer biobased producten			
Inspanningen	**Aanpak**	**Voortgang**	**Resultaat**
Opstellen routekaart Biobased Economy	Vervolg Biobased Economy met strategie voor uitvoering.	Afgerond	De Circulaire Uitvoeringstrategie is vastgesteld in oktober 2023. In 2024 zijn we gecertificeerd op niveau 3 van de CO2-prestatieladder. Daarnaast wordt gewerkt aan een generiek ambitieweb als werkwijze bij GWW-projecten. Ook wordt gewerkt aan het opstellen van een nieuw actieplan (OWO-inkoop) voor Maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en inkopen, waarbij circulairiteit als belangrijk focuspunt wordt ingezet.
Versterken triple helix binnen Biobased Economy	Relaties tussen ondernemers en kennisinstellingen versterken door gezamenlijke onderzoeksopdrachten en Biosintrum benutten als kennishub.	Afgerond	Er zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd voor landbouw over de bodem.
Inventarisatie mogelijkheden teelt en verwerking vezelrijke gewassen	Vervolg van project binnen Biobased Economy waar mogelijk veel potentie en ondernemerskansen in zit.	Afgerond	Dit is uitgevoerd door MBO-studenten van Aeres in 2022. We zien al initiatieven op dit gebied. Onderzoek is opgeleverd naar spanningen tussen natuurgebieden en landbouwgebieden. Is het mogelijk om te kijken naar vezelrijke gewassen die passen binnen de circulaire economie, als transitiezone van intensieve landbouw naar natuur? Daarbij is ook gekeken naar het type ondergrond.
Onderzoek naar mogelijkheden gebruik biobased materialen in toeristisch recreatieve sector	Oppakken onderzoek en benutten contacten van programma Biobased Economy.	Loopt	Onder andere kennisbijeenkomsten in Biosintrum in 2021 en communicatie. Bijvoorbeeld certificering in Green Key. Door corona was hier voor de sector in 2021 - 2023 geen ruimte voor. Dit is opgenomen in Ontwikkelagenda Recreatie & Toerisme 2025-2030 en wordt opnieuw opgepakt.
Inventarisatie mogelijkheden educatieve routes en storytelling over Biobased Economy	Informatie- en educatievoorziening aan toeristen en recreanten.	Afgerond	Is uitgevoerd, onder andere met het aanbieden van biodiverse fietsroutes.
Project biobased brug Ecomunitypark	Faciliteren realisatie biobased brug op het Ecomunitypark.	Afgerond	Is uitgevoerd en geopend door wethouder van Weperen in 2023. Dit was een particulier initiatief waar media-aandacht aan is gegeven. De geplaatste brug is een circulaire brug vanuit de bruggenbank.
Inbedden circulaire economie in onderwijs met Spark the Movement	Spark the Movement benutten voor educatieprogramma's over circulaire economie.	Afgerond	In 2022 zijn er twee kennisbijeenkomsten georganiseerd met onderwijs, overheid en bedrijfsleven over biobased en circulaire economie, specifiek lisdodde en vlas.
Faciliteren MKB om kansen te verzilveren van Biobased Economy	Gesprek met ondernemers en verenigingen om kansen te identificeren en uitvoering op te pakken. Faciliteren vijf nieuwe projecten met MKB.	Afgerond	Zie de Circulaire Uitvoeringsstrategie. Onder andere met het aanbieden van circo tracks, zie website Vereniging Circulair Friesland.
Duurzaam circulair inkopen en aanbesteden in OWO-verband	In OWO-verband actieplan opstellen en uitvoeren om meer circulair en duurzaam in te kopen en aan te besteden.	Afgerond	Dit is het MVOI-actieplan. Deze staat en wordt in 2025 in OWO-verband geüpdatet. Vanuit de inkooporganisatie wordt met een werkgroep gewerkt aan een nieuw en door de organisatie gedragen actieplan. Het plan zal in de zomer 2025 gereed zijn en worden vastgesteld door de OWO-directie. In september 2025 wordt gestart met de implementatie.
Circulaire inkoopacademie	Deelname aan de Circulaire inkoopacademie voor eigen organisatie.	Afgerond	Diverse collega's hebben deelgenomen aan de Circulaire inkoopacademie. Met het op- en vaststellen van een nieuw MVOI-actieplan in 2025 wordt opnieuw bekeken welke opleidingen voor de organisatie van belang zijn om de werkwijze van MVOI te begrijpen en toe te kunnen passen bij inkooptrajecten.

Circulaire economie - Afval = grondstof			
Inspanningen	**Aanpak**	**Voortgang**	**Resultaat**
Diftar+	Het betalen per kg aangeboden restafval voor vergroting bewustwording over afvalscheiding en afvalpreventie.	Afgerond	Het aantal kilo's restafval (inculsief grofvuil op de milieustraat) is gedaald. In 2021 was dit 127,0 kg per persoon per jaar. In 2024 is dit gedaald naar 107,9 kg. Voor wat betreft het fijn huishoudelijk afval (inzameling bij huis) staan we provinciaal op de tweede plek van minste kilo's, daar doen we het dus heel goed.
Deelname aan provinciale communicatiecampagne SHWAE (Samen Halen We Alles Eruit)	Voorlichtingscampagne over Van Afval Naar Grondstof (afvalpreventie en afvalscheiding).	Afgerond	Afval wordt beter gescheiden. Zie ook hierboven: aandeel restafval daalt.
Verbeteren afvalscheiding op milieustraat	Beter sorteren grofvuil.	Afgerond	We zijn begonnen met vier afvalstromen op de milieustraat. Ondertussen scheiden we al achttien verschillende afvalstromen.
Pilotproject Recycle boulevard opstarten	Volgens uitvoeringsprogramma Aanpak zwerfafval.	Niet uitgevoerd	Dit project is niet uitgevoerd.
Educatie en uitvoering zwerfafvalprojecten met onderwijs en ondernemers	Volgens uitvoeringsprogramma Aanpak Zwerfafval.	Afgerond	Diverse scholen werken mee aan de jaarlijkse Himmelwike en volgen het duurzaamheidseducatieprogramma Wortels en Vleugels.
Faciliteren van vrijwilligers en ondernemers in winkelgebieden voor aanpak zwerfafval	In samenwerking met team beheer en onderhoud van Afdeling Openbare Ruimte.	Afgerond	Inmiddels zijn er ruim 200 vrijwilligers die helpen zwerfvuil op te ruimen.
Stimuleren deelname zwerfafval opruimdagen (Landelijke Opschoondag en Keep it Clean Day)	In samenwerking met team Nederland Schoon en team Communicatie.	Afgerond	Jaarlijks wordt opgeroepen mee te doen aan deze dagen.
Deelname aan de Week van de Afvalhelden	In samenwerking met team communicatie.	Afgerond	Jaarlijks vragen we hier aandacht voor via onder andere social media
Inwoners oproepen Supporter van Schoon te worden	In samenwerking met Nederland Schoon en team communicatie.	Afgerond	Inmiddels zijn er ruim 200 vrijwilligers die helpen zwerfvuil op te ruimen.

Circulaire economie - Kringlooplandbouw & voedsel			
Inspanningen	**Aanpak**	**Voortgang**	**Resultaat**
Stimuleren van kennisontwikkeling en kennisdeling over kringlooplandbouw en natuur inclusieve landbouw	Organiseren kennisbijeenkomst in samenwerking met onder andere ELAN, ABO en Boerenverstand.	Afgerond	Kennisbijeenkomsten in Biosintrum in 2023 en 2024.
Faciliteren voedselbossen	Organiseren kennisbijeenkomsten voor inwoners over kleinschalige lokale voedselproductie, bijvoorbeeld voedselbossen.	Afgerond	De eerste opstartsubsidie voor 'De kleine Boerderij' in Fochteloo is gesubsidieerd.
Inventarisatie mogelijkheden gebruik biologische streekproducten in toeristisch recreatieve sector	Opnemen in Ontwikkelagenda Recreatie en Toerisme.	Loopt	Het stimuleren van lokale inkoop om de economie en duurzaamheid te versterken is opgenomen in de Ontwikkelagenda Recreatie en Toerisme 2025-2030.

Bijlage 7: Achtergrond uitgangspunten lange termijn

De uitgangspunten voor de lange termijn zijn gebaseerd op de volgende principes:

- **De Sustainable Development Goals (SDG's)**[63]: de SDG's zijn 17 wereldwijde strategische doelen die ontwikkeld zijn om tegen 2030 een groenere, eerlijkere en betere wereld voor iedereen te bereiken. In 2022 heeft gemeente Ooststellingwerf de status van Global Goals gemeente gekregen. Dit betekent dat wij ons verbinden aan het behalen van de 17 SDG's.

- **Het Donutmodel van Kate Raworth**[64]: een manier om naar de economie te kijken die zowel de behoeften van mensen als de grenzen van onze planeet respecteert. Het idee is om een economie te creëren die ervoor zorgt dat iedereen genoeg heeft om goed te leven, zonder de aarde te beschadigen. Het Donutmodel helpt nadenken over hoe we onze samenleving en economie kunnen organiseren op een manier die duurzaam en eerlijk is.

- **Het zeven generaties principe**[65]: een duurzaamheidsconcept van inheemse culturen waarbij het idee is dat beslissingen die we vandaag nemen, moeten worden geëvalueerd op hun impact op de volgende zeven generaties. Dit betekent dat we bij elke actie of beleidsbeslissing nadenken over de lange termijn gevolgen voor het milieu, de samenleving en toekomstige generaties. Dit principe benadrukt het belang van rentmeesterschap en verantwoordelijkheid: dat we de aarde beschermen en in stand houden voor onze kinderen. We streven hiermee naar een duurzame en rechtvaardige wereld waarin de behoeften van zowel de huidige als toekomstige generaties worden gerespecteerd.

[63] Dit zijn de Sustainable Development Goals - SDG Nederland
[64] Doughnut I Kate Raworth
[65] Seven generation sustainability - Wikipedia

Bijlage 8: Financieel overzicht

	Aard budget	Incidenteel / structureel	Bestemd voor	2025	2026	2027	2028	2029
CDOKE middelen	Specifieke uitkering	Incidenteel	Personele lasten gerelateerd aan energietransitie en circulaire economie	€ 1.310.000 (1)	€ 935.000 (2)	€ 935.000 (2)	€ 935.000 (2)	€ 935.000 (2)
Lokale aanpak isolatie	Specifieke uitkering	Incidenteel	Subsidie voor slecht geïsoleerde woningen met een lage WOZ-waarde	€ 5.633.000 (3)				
Versnelling natuurinclusief isoleren (SMP)	Specifieke uitkering	Incidenteel	Opstellen soortenmanagementplan	€ 56.000 (4)				
Energiearmoede	Specifieke uitkering	Incidenteel	Ondersteuning huishoudens met laag inkomen en hoge energiekosten	€ 310.000 (5)				
Budget voor transitievisie warmte	Via gemeente, algemene reserve	Incidenteel	Opstellen wijkuitvoeringsplannen warmte	€ 57.000	€ 57.000	€ 57.000	€ 57.000	€ 55.000
Circulaire uitvoeringsstrategie	Via gemeente, algemene reserve	Incidenteel	Circulaire uitvoeringsstrategie	€ 31.000	€ 31.000	€ 31.000	€ 31.000	€ 33.000
Duurzaamheidsleningen	Via gemeente, fonds bij SVN	Incidenteel	Stimuleringsregeling duurzaam en leefbaar Ooststellingwerf	nnb (6)				
Programma duurzaamheid	Via gemeente	Structureel	Uitvoering programma duurzaamheid	€ 170.000	€ 170.000	€ 170.000	€ 170.000	€ 170.000
Programma duurzaamheid	Via gemeente	Incidenteel	Uitvoering programma duurzaamheid	€ 250.000	€ 250.000			
Programma duurzaamheid	Via gemeente, algemene reserve	Incidenteel	Uitvoering programma duurzaamheid			€ 62.000	€ 62.000	€ 61.000
Milieuvoorlichting en -educatie	Via gemeente	Structureel	Subsidie wortels en vleugels	€ 7.000	€ 7.000	€ 7.000	€ 7.000	€ 7.000

(1) Budget specifieke uitkering 2025 plus restant specifieke uitkering 2024. Het budget van 2024 kan besteed worden tot en met 2026. Het budget van 2025 kan besteed worden tot en met 2027.
(2) Voor 2026 bedraagt het budget € 935.000 en wordt dit uitgekeerd in de vorm van een decentrale uitkering. Voor de jaren 2027 tot 2030 is er door het Rijk een vergelijkbaar budget gereserveerd voor deze regeling. De uitkeringsvorm na 2026 is nog niet bekend.
(3) Lokale aanpak isolatie tranche 1, 2 en 3. Tranche 1 (€ 1.505.00) is inmiddels grotendeels benut.
(4) Restant specifieke uitkering 2024. Dit budget is inmiddels volledig benut.
(5) Restant specifieke uitkering 2024. Dit budget kan besteed worden tot en met 2027.
(6) Regeling betreft o.a. duurzaamheidsleningen, verzilverleningen en startersleningen. In 2025 is aanvullend budget beschikbaar gesteld. Zie raadsmededeling #1972.

Terug naar financiën
Terug naar overzicht

Bijlage 9: Adviezen en reactienota

Adviesraad Sociaal Domein	Reactie gemeente
Advies De ASDO geeft een positief advies over het programmaplan Duurzaam Ooststellingwerf 2021-2025, thema Sociale Duurzaamheid. Het toevoegen van dit thema zien we als een positieve uitbreiding op het plan van 2021. De onderscheiden speerpunten, hieraan gekoppelde doelen en uitvoeringsactiviteiten geven voldoende inzicht in de wijze waarop invulling gegeven zal worden aan dit nieuwe thema. **Inleiding** In Ooststellingwerf wordt sinds 2021 gewerkt aan het programma Duurzaamheid. Hiervoor is een programmaplan opgesteld: Programma Duurzaam Ooststellingwerf 2021-2025. Voor de periode van 2025-2030 is een nieuw programmaplan opgesteld. Het nieuwe plan sluit nauw aan en bouwt voort op het in 2021 ingezette beleid voor de thema's energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire samenleving. Daarnaast zijn drie nieuwe thema's toegevoegd: biodiversiteit, duurzaam landelijk gebied en sociale duurzaamheid. In het programmaplan wordt sociale duurzaamheid omschreven als het menselijke aspect van duurzaamheid. Hierbij wordt aangegeven dat het belangrijk is dat dat alle inwoners toegang krijgen tot duurzame voorzieningen en gelijke kansen hebben. Duurzaamheidsmaatregelen moeten bijdragen aan het welzijn van alle inwoners, nu en in de toekomst. Als doel voor 2030 is geformuleerd: een duurzame en gezonde samenleving is voor iedereen toegankelijk. Om dit vorm te geven zijn vier speerpunten geformuleerd: • Duurzaamheid voor iedereen toegankelijk • Inwoners, jong en oud, zijn zich bewust van hoe zij positief kunnen bijdragen aan een duurzaam Ooststellingwerf • Lokaal, vers en onbewerkte voeding is voor alle inwoners beschikbaar. • Inwoners hebben toegang tot duurzame woningen in een groene, biodiverse leefomgeving • Inwoners zetten zich met lokale duurzaamheidsinitiatieven in voor de samenleving en hun omgeving. Per speerpunt zijn doelen geformuleerd en is in hoofdlijnen aangegeven op welke wijze aan deze doelen gewerkt gaat worden de komende jaren (middels uitvoeringsplannen). Leden van de werkgroep participatie van het ASDO hebben in voorbereiding voor dit advies een toelichting gehad op een conceptversie van het programmaplan op 28 maart j,l. met verantwoordelijke beleidsambtenaren. Daarnaast zijn zij aanwezig geweest bij de themabijeenkomst van de gemeente op 13 mei 2025.	Hartelijk dank voor uw positieve advies op het Programma Duurzaam Ooststellingwerf, thema Sociale Duurzaamheid. Wij waarderen dat u de tijd heeft genomen om mee te denken in het proces en ons te adviseren op de inhoud. Uw waardering voor de toevoeging van het thema Sociale Duurzaamheid, waarmee wij de verbinding leggen tussen initiatieven gerelateerd aan duurzaamheid en de betekenis die dit voor inwoners heeft, stellen wij zeer op prijs. Hieronder reageren wij op de aandachtspunten die u in uw advies benoemd.

Adviesraad Sociaal Domein	Reactie gemeente
Argumenten bij het advies Het toevoegen van het thema Sociale Duurzaamheid als thema binnen het brede programmaplan wordt positief onderschreven vanuit de ASDO. De brede omschrijving van het begrip sociale duurzaamheid en de hieraan gekoppelde speerpunten worden eveneens positief gewaardeerd. Aangezien het een nieuw thema is zal dan ook de interesse de komende jaren uitgaan naar de daadwerkelijke uitvoering en monitoring van de effecten. Hierbij zijn o.i. de volgende aandachtspunten van belang: 1. Voor het speerpunt duurzaamheid voor iedereen (inwoners hebben gelijke kansen en gelijke toegang tot duurzame voorzieningen) is als meetbaar doel de focus gelegd op de energetische kwaliteit van woningen. In de formulering van activiteiten is een verbinding gelegd met het Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025- 2030 en worden inwoners ondersteund vanuit uit het OWO energiebureau bij verduurzamingsvraagstukken, zoals het aanvragen van subsidies. Ook zijn er vrijwillige energiecoaches beschikbaar om laagdrempelig mee te kijken naar mogelijkheden om energie te besparen in de woning. En vanuit de prestatieafspraken wordt gewerkt met woningcorporaties aan het verduurzamen van sociale huurwoningen. Het ASDO ziet graag een heldere verbinding tussen de inzet vanuit bovengenoemd uitvoeringsplan met de doelstelling dat er inderdaad sprake is van gelijke kansen en gelijke toegang. Dit is een bredere verantwoording dan enkel de koppeling aan geformuleerde meetbare doelen. 2. Naast het Uitvoeringsplan Energietransitie wordt gesproken over een Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording én een Uitvoeringsplan Sociale Duurzaamheid. Het is niet goed navolgbaar waarom gekozen is voor een Uitvoeringsplan Sociale Duurzaamheid specifiek voor enkele speerpunten, terwijl het overkoepelende thema Sociale Duurzaamheid is. Advies om hier een andere benaming aan te geven. 3. Bij het speerpunt 'inwoners hebben toegang tot duurzame woningen in een groene, biodiverse leefomgeving' is als meetbaar doel geformuleerd: in 2030 is de populatie van huismussen, huiszwaluwen, gierzwaluwen en vleermuizen gelijk of verbeterd ten opzichte van 2025. De ASDO vindt dit een erg specifiek doel en vraagt zich af of dit passend is geformuleerd bij het thema Sociale Duurzaamheid. In ieder geval vraagt dit om een toelichting. In vergelijking met de andere geformuleerde doelstellingen bij dit speerpunt is deze heel specifiek. 4. In het plan wordt gerefereerd aan de betrokkenheid van inwoners. Hierbij wordt aangegeven dat zowel aandacht wordt gegeven aan kennis en bewustwording als het ruimte geven aan inwonersinitiatieven. Voor de toetsing worden diverse monitoringsinstrumenten genoemd. De ASDO vraagt in relatie tot de monitoring om als centraal punt mee te nemen of de ingezette acties daadwerkelijk bijdragen aan het betrekken en ruimte geven aan inwoners in brede vertegenwoordiging. Dit om inzichtelijk te maken of het doel dat een gezonde en duurzame samenleving voor iedereen toegankelijk is centraal blijft staan.	1. De meetbare doelen bij dit speerpunt zijn voor de komende beleidsperiode gericht op de toegankelijkheid van de energietransitie voor alle inwoners. Vanuit het Uitvoeringsplan Energietransitie werken we aan gelijke kansen en gelijke toegang voor onze inwoners in de energietransitie. Naast de energetische kwaliteit van woningen, ondersteunen we met het OWO-energiebureau inwoners bij verduurzamingsvraagstukken waarmee we werken aan de toegankelijkheid van de energietransitie voor iedereen. We richten ons hierbij specifiek op inwoners met een kleinere beurs. We hebben dit in het programmaplan specifieker geformuleerd. 2. De focus in de uitvoering van speerpunt 1 van het thema Sociale Duurzaamheid ligt op de toegankelijkheid van de energietransitie. Naar aanleiding van uw eerste aandachtspunt hebben wij de tekst in de tabel aangepast en de actie anders omschreven. Het Uitvoeringsplan Energietransitie wordt hier nu niet meer benoemd. De uitvoering van deze actie pakken we in samenhang met het thema Energietransitie op. Speerpunt 2 van het thema Sociale duurzaamheid (educatie en bewustwording) heeft raakvlakken met alle thema's van het programmaplan. Educatie en bewustwording draagt bij aan het bereiken van alle doelstellingen. Om de uitvoering van dit speerpunt goed tot zijn recht te laten komen, kiezen we ervoor om hier een apart uitvoeringsplan voor op te stellen. Voor de speerpunten 3, 4 en 5 geldt dat we de uitwerking van activiteiten combineren in een Uitvoeringsplan Sociale duurzaamheid. 3. Met natuurinclusief (ver)bouwen en verduurzamen beschermen en stimuleren we gebouwbewonende diersoorten, zoals vogels en vleermuizen. Hiervoor ontwikkelen we een plan: het Soortenmanagementplan. Het Soortenmanagementplan maakt het makkelijker voor inwoners om een spouwmuur of dak te isoleren, omdat een onderzoek en ontheffing per woning niet meer nodig is. Wel moet de inwoner aan voorwaarden voldoen: de woning moet natuurvriendelijk geïsoleerd worden. Omdat we met het Soortenmanagement isoleren toegankelijker maken voor meer inwoners, is dit doel onder het thema Sociale duurzaamheid opgenomen. We hebben dit duidelijker omschreven in het programmaplan. 4. We nemen dit aandachtspunt mee in de ontwikkeling van de vragenlijst voor het inwonerspanel.

Adviesraad Sociaal Domein	Reactie gemeente
5. Voor het speerpunt 'Lokaal, vers en onbewerkte voeding is voor alle inwoners beschikbaar' vragen we aandacht voor de prijsstelling van gezonde voeding om toegankelijkheid voor iedereen ook hier te ondersteunen. 6. Als laatste aandachtpunt geven we aan duidelijk verbinding te leggen met de beleidsontwikkeling Gezonde Fysieke Leefomgeving.	5. We nemen dit aandachtspunt mee in de ontwikkeling van het Uitvoeringsplan Sociale duurzaamheid waarin we de acties voor dit speerpunt verder uitwerken. 6. In de uitvoering van het thema Sociale duurzaamheid werken we samen met onder andere de collega's van gezondheidsbeleid. Hierin nemen we de verbinding met de beleidsontwikkeling Gezonde Fysieke Leefomgeving ook mee.
Impact advies voor de inwoners c.q. de specifieke doelgroep van het advies Het toevoegen van Sociale Duurzaamheid aan het programma Duurzaam Ooststellingwerf 2025-2030 legt de verbinding tussen initiatieven gerelateerd aan duurzaamheid en de betekenis die dit voor inwoners heeft. Daarbij is de doelstelling dat een gezonde en duurzame samenleving voor iedereen toegankelijk moet zijn. De nadruk ligt hierbij op de toegankelijkheid en beschikbaarheid van voorzieningen, maar ook de rol en betrokkenheid van inwoners zelf. Inwonersinitiatieven op dit terrein zullen gestimuleerd worden en positief ondersteund.	
Korte samenvatting advies In het programmaplan Duurzaam Ooststellingwerf 2025-2030 is het thema Sociale Duurzaamheid nieuw ten opzichte van het plan van 2021. Het thema Sociale Duurzaamheid het als kern dat duurzaamheidsmaatregelen bijdragen aan het welzijn van alle inwoners, nu en in de toekomst en dat toegankelijkheid voor alle inwoners van belang is. Om hier aan te werken zijn 5 speerpunten benoemd en zijn deze in het plan uitgewerkt in doelstellingen en uitvoeringsagenda. Het ASDO staat positief tegenover het geschetste beleid t.a.v. Sociale Duurzaamheid in het programmaplan. Belangrijk aandachtspunt is dat in de werkwijze en monitoring de hoofddoelstelling van een gezonde en duurzame samenleving voor alle inwoners een belangrijk focuspunt blijft. Daarnaast is het van belang om de samenhang met andere beleidsinitiatieven te blijven aanbrengen, o.a. de relatie met het armoedebeleid en de ontwikkelingen op het gebied van gezondheid en fysieke leefomgeving.	De uitvoering van het programma duurzaamheid pakken we als één samenhangend programma op. De thema's en uitvoeringsplannen in het programmaplan staan niet op zichzelf, maar in verbinding met elkaar. De ambitie van het thema Sociale Duurzaamheid: 'een gezonde en duurzame samenleving voor alle inwoners' loopt als kernwaarde door alle thema's en uitvoeringsplannen heen. Wij zijn het met u eens dat de werkwijze en monitoring een belangrijk focuspunt blijft. Net als de samenhang met andere beleidsinitiatieven. Duurzaamheid is een breed onderwerp dat verschillende beleidsvelden raakt. In het programmaplan hebben we inzichtelijk gemaakt met welke beleidsvelden we samenwerken in de uitvoering. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de acties is dus over meerdere beleidsvelden verdeeld. Een integrale en gezamenlijke aanpak is daarom belangrijk. Vanuit het programma Duurzaamheid sturen, coördineren en bewaken we de uitvoering. We zoeken de samenwerking en verbinding met de andere afdelingen van de gemeente. Via de planning en control cyclus monitoren we de voortgang van de uitvoering.

ELAN Zuidoost Friesland

ELAN Zuidoost Friesland	Reactie gemeente
	Hartelijk dank voor uw reactie op het concept Programma Duurzaam Ooststellingwerf. Wij waarderen dat u de tijd heeft genomen om het programmaplan door te lezen en uw input aan ons mee te geven. In uw reactie lezen wij terug dat u veel kansen ziet om samen te werken aan de duurzaamheidsdoelstellingen. Wij stellen dit zeer op prijs en werken graag met u samen in de uitvoering.

CO2 Neutraal in 2030 > rol landbouw
• Naast uitstoot broeikasgassen terugdringen uitstoot compenseren met bomen planten
  ○ Welke plaatsen denkt men aan? / Suggesties vanuit ELAN;
  ▪ Mogelijkheden liggen in benutten van bermen in gemeentelijk eigendom
  ▪ Mogelijkheden liggen in vergroening van dorpen/kernen
  ▪ Verhogen bedekkingsgraad bestaande landschapselementen in particulier eigendom
  ▪ ELAN kan hier partner in zijn van Gemeente d.m.v. beheerpakketten ANLB
	Het programmaplan is een programma op hoofdlijnen. Het vergroten van het aandeel bosareaal in het landelijk gebied is één van de mogelijkheden waarmee de uitstoot van broeikasgassen teruggebracht kan worden. Op welke plaatsen we dit doen, is iets wat we verder gaan uitwerken in een Uitvoeringsplan Duurzaam landelijk gebied. In het uitvoeringsplan formuleren we concrete acties en een uitvoeringsagenda. Dit doen we graag in samenwerking met onze samenwerkingspartners, waaronder uw organisatie. Wij danken u hartelijke voor uw suggesties en nemen deze in de ontwikkeling van het uitvoeringsplan mee.

Ervaringen inwoners; trendverkenning Planbureau Fryslân
• Verdwijnen van houtsingels, bomen, heggen en hagen; waarop baseert men dat? In projecten van landschapsherstel zijn in de afgelopen jaren grote stappen gemaakt op (boeren)gronden. (zie bijlage LBF)
  ○ ELAN kan hierbij voor gemeente partner zijn in kader van landschapsherstelprojecten.
• Invasieve exoten. Amerikaanse Vogelkers wordt niet benoemd. Hoe kijkt de gemeente naar deze soort, en welk beleid wordt op bestrijding hiervan gezet om kwaliteit van landschapselementen met autochtone houtsoorten te behouden?
• Verslechterde waterkwaliteit; waarop baseert men dat?
  ○ Boeren monitoren waterkwaliteit in sloten en agrarische gronden en komen tot heel andere bevindingen.
	De trendverkenning van Planbureau Fryslân is een vragenlijst die is uitgezet onder de inwoners van de regio Zuidoost-Fryslân. Aan deze inwoners is gevraagd over welke ontwikkelingen in de natuur en het landschap zij zich zorgen maken. De percentages geven dus de beleving van de inwoners weer.
	
	Voor het thema Biodiversiteit werken wij een Uitvoeringsplan Biodiversiteit uit. De uitwerking van het beleid op invasieve exoten, zoals de Amerikaanse Vogelkers, nemen wij hierin mee.
	
	In het programmaplan hebben we onder speerpunt 2 van het thema Sociale Duurzaamheid een zin toegevoegd: 'we delen voorbeelden van anderen uit de praktijk om te laten zien wat al goed gaat'. Hiermee maken we voor inwoners zichtbaar wat al goed gaat.

Deze tabel gaat verder op de volgende pagina

ELAN Zuidoost Friesland	Reactie gemeente

Doel 2030 Ooststellingwerf heeft positieve impact op klimaat
• 72% landelijk gebied
  ○ Veel boeren zijn deelnemer bij ELAN met pakketten voor bodemverbetering of klimaat. (kruidenrijk grasland, ruige mest gebruik, blijvend grasland, etc)
  ▪ Deze pakketten hebben hun resultaat op gebied van klimaat. Worden deze gegevens ook meegenomen als resultaat vanuit de agrarische sector?
  ○ Faciliterende rol vervullen als gemeente
Op welke wijze vervult de gemeente Ooststellingwerf deze rol? En op welke wijze kan gemeente Ooststellingwerf ELAN als partner hierin benutten/samenwerken?
	Op dit moment is de monitoring nog niet zo specifiek per gebied beschikbaar. Het is wel belangrijk dat we inzicht krijgen in deze resultaten. We geven dit nu mee aan het Kennisconsortium Bodem en Spades en werken dit verder uit in het Uitvoeringsplan Duurzaam landelijk gebied waar we in 2028 mee starten.
	
	Onze faciliterende rol vanuit het Programma Duurzaamheid zien wij in de vorm van het beschikbaar stellen van informatie, belemmeringen in regelgeving proberen weg te nemen, het organiseren van kennisbijeenkomsten over mogelijkheden om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen en het faciliteren van samenwerking daarin. Welke concrete acties we hiervoor gaan nemen is iets dat verder uitgewerkt wordt in het uitvoeringsplan. Dit uitvoeringsplan stellen we graag samen met onze samenwerkingspartners op, waaronder ELAN Zuidoost Friesland. In dit proces bespreken we ook graag met u de mogelijkheden vanuit ELAN Zuidoost Friesland om hier iets in te betekenen.

• De biodiversiteit in Ooststellingwerf is vergroot. ELAN kan hier een rol in spelen dmv beheerpakketten bij agrarische ondernemers. • Duurzaam groenbeheer als standaard. We passen ons groenbeheer aan om bloeiende planten, bomen en insecten te ondersteunen. (Bermbeheer door boeren?)	In het Uitvoeringsplan Biodiversiteit werken we de speerpunten verder uit met concrete acties. Voor het speerpunt Duurzaam groenbeheer als standaard, zoeken we graag de kansen voor samenwerking op met ELAN Zuidoost Friesland. Bijvoorbeeld hoe we de impact op de biodiversiteit kunnen vergroten door beheerpakketten op elkaar af te stemmen en informatie met elkaar te delen. In het programmaplan voegen we ELAN Zuidoost Friesland toe in de tabel als samenwerkingspartner extern bij de actie het opstellen van een Uitvoeringsplan Biodiversiteit. Wat betreft het bermbeheer is de insteek om dit in eigen hand te houden.
• Het landelijk gebied is bestand tegen hevige buien en periodes van droogte. Hoe? ○ ELAN deelnemers hebben pakketten waarbij organische stof gehalte in bodem wordt verhoogd. Daarmee ook het waterbergend vermogen van de bodem. ELAN heeft de afgelopen jaren ook een aantal projecten gedaan om water vast te houden agrarische grond op de hogere zandgronden. • ELAN kan als partner van Gemeente dit opnieuw opzetten met pakketten op Agrarische gronden.	In het Uitvoeringsplan Klimaatadaptatie Ooststellingwerf 2025-2030 staan twee acties bij dit speerpunt geformuleerd in de uitvoeringsagenda: 1. We werken mee aan de aanpak droogte in natuurgebieden. 2. Vasthouden regenwater in haarvaten (kleinere sloten) watersysteem, ter bestrijding van droogte voor agrariërs. We nemen ELAN Zuidoost Friesland mee als samenwerkingspartner bij de uitvoering van actie 2.

ELAN Zuidoost Friesland	Reactie gemeente

• Sociale duurzaamheid
  ○ Meetbare doelen
  ▪ Op welke wijze gaat gemeente Ooststellingwerf dit realiseren en welk jaar wordt genomen als uitgangspunt 0 meting/referentiejaar?
  ○ Voorstel is om ELAN op te nemen als samenwerkingspartner (LTO?)
	Het programmaplan is een programma op hoofdlijnen. Voor het thema Sociale Duurzaamheid wordt na vaststelling van het programmaplan een Uitvoeringsplan Sociale duurzaamheid en een Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording opgesteld. Hierin werken we de concrete acties om de meetbare doelen te realiseren verder uit. De uitvoeringsplannen stellen we op in samenwerking met onze samenwerkingspartners.
	
	In de tabel meetbare doelen staat inderdaad niet overal een jaar opgenomen als nulmeting/referentiejaar. We hebben hier nog een keer goed naar gekeken en aangescherpt waar nodig. Hartelijk dank voor uw scherpe blik.
	
	Daarnaast voegen we ELAN Zuidoost Friesland toe als samenwerkingspartners extern onder het thema Sociale duurzaamheid.

• Circulaire samenleving
  ○ In 2030 is de gemeentelijke organisatie 100% circulair. (compostering bij de boer?)
  ○ Voorstel om Biomassa uit bermen te composteren op boerenerven.
  ▪ Korte keten stimuleren
  ▪ Biodiversiteit op/in agrarische gronden verbeteren
  ▪ Hoger % organische stof/humus in agrarische gronden realiseren
  ▪ Watervasthoudend vermogen in agrarische gronden verbeteren
  ▪ Stikstofuitstoot verminderen
  ○ Voorstel om scheiding van afval bij de bron (huishoudens) uit te breiden met plastic, drinkpakken, blik, etc, naast de huidige scheidingsmogelijkheden van Groen, Papier
	We nemen uw suggesties mee in de uitvoering van de Circulaire Uitvoeringsstrategie.
	
	Over het scheiden van afval: het afval van gemeente Ooststellingwerf wordt verwerkt door Omrin. Zij hebben een scheidings- en bewerkingsinstallatie die het restafval sorteert op soort. Door middel van infrarood worden de verschillende soorten plastic gescheiden. De scheiding van afval vindt dus zeker plaats via de nascheidingsinstallatie bij Omrin. Meer informatie hierover kunt u hier terugvinden: Ecopark De Wierde Heerenveen - Waar afval echt grondstof wordt I Omrin

Bijlage reactie ELAN Zuidoost Friesland

Kaart herstel van landschapselementen in het werkgebied uitgevoerd samen met Landschapsbeheer Friesland

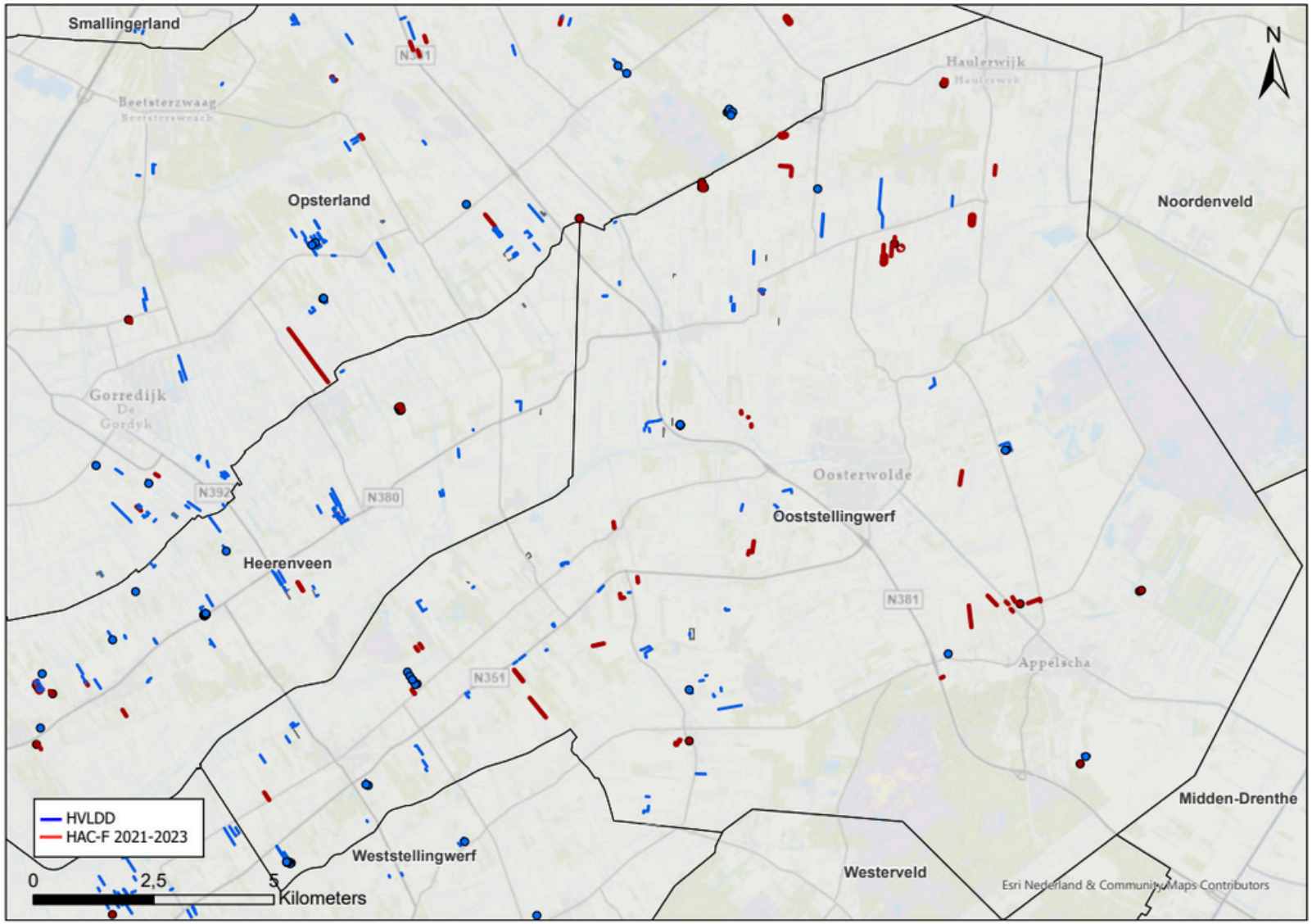

HVLDD: Herstel en Versterken Landschap Droge Dooradering[66]
HAC-F 2021-2023: Herstel Agrarisch Cultuurlandschap Fryslân 2021-2024[67]

[66] HVLDD: Herstel en Versterken Landschap Droge Dooradering
[67] Herstel Agrarisch Cultuurlandschap Fryslân 2021 - 2024 - Landschapsbeheer Friesland

Energiecoöperatie de Eendracht

Energiecoöperatie de Eendracht	Reactie gemeente
Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om een reactie te geven op het conceptprogramma Duurzaam Ooststellingwerf. Onze reactie spitst zich met name toe op het onderdeel Energietransitie.	Hartelijk dank voor uw reactie op het concept Programma Duurzaam Ooststellingwerf. Wij waarderen dat u de tijd heeft genomen om het programmaplan door te lezen, specifiek het onderdeel Energietransitie.
De energiecoöperatie De Eendracht-Ooststellingwerf onderschrijft de doelstellingen op het vlak van de energietransitie. Sterker nog, wij proberen daar binnen onze mogelijkheden een bijdrage te leveren aan het behalen van deze doelstellingen. Hierbij hanteren wij nadrukkelijk het principe van lokaal eigendom, lokaal zeggenschap en lokaal rendement. Dit heeft geleid tot de volgende projecten: • Aanbieden van 100% groene energie via onze energiemaatschappij EnergievanOns; • Initiëren en beheer van 4 collectieve zonneprojecten op basis van de zgn. postcoderoosregeling met een opwekvermogen van ca. 200 Mw; • Uitvoeren van een pilot om eigenaren van oudere woningen te helpen bij de aanschaf van een hybride warmtepomp; • Verkenning van de mogelijkheden voor een of meer dorpsmolens; en • Verkenning van het opzetten van een gemeentelijke energiegemeenschap. Al deze projecten hebben wij in overleg en met (financiële) steun van de gemeente opgezet. Wij beschouwen de energiecoöperatie dan ook als een samenwerkingspartner op het vlak van energietransitie. Wij nemen aan dat het gegeven dat De Eendracht in het concept niet als samenwerkingspartner wordt genoemd een 'slip-of-the-pen' is.	Wij waarderen uw inzet om binnen uw mogelijkheden een bijdrage te leveren aan het behalen van de doelstellingen van het thema Energietransitie. Wij zien uw energiecoöperatie als belangrijke samenwerkingspartner om samen te werken aan de doelstellingen en kijken ernaar uit om deze samenwerking ook de komende beleidsperiode voort te zetten. Per abuis is uw organisatie niet in de tabel met externe samenwerkingspartners komen te staan. In het definitieve plan is dit aangepast. Onze excuses hiervoor.

Deze tabel gaat verder op de volgende pagina

Energiecoöperatie de Eendracht	Reactie gemeente
De speerpunten in dit onderdeel zijn inhoudelijk goed beschreven met dien verstande dat sprake is van een hoog abstractieniveau. Vanuit onze ervaringen komen wij tot de conclusie dat, wil je de noodzakelijke forse stappen kunnen zetten, uitvoeringsstrategie en -kracht cruciaal zijn. Daarvoor zijn twee aspecten zeer relevant. In de eerste plaats missen wij een helder beeld van de rol en positie van de gemeente in relatie tot andere actoren in dit beleidsveld. Wij adviseren u om hierop in het programma specifiek in te gaan, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen vaststelling doelstellingen en beleidskaders en de regisserende en faciliterende functie. De uitvoering van het grootste deel van de doelen zal nl. vooral in samenwerking met diverse externe actoren in dit beleidsveld moeten plaatsvinden. Wij zouden dan ook graag zien dat de gemeente als regisseur een periodiek (1x/jaar?) overleg organiseert tussen al deze. Doel hiervan is informatie-uitwisseling en bevordering van samenwerking op projectniveau met als doel verhoging effectiviteit en efficiency. In de tweede plaats is het van groot belang dat op basis van een nulmeting (stand op 1-1-2025) een of meer concreet geformuleerde uitvoeringsprogramma's (gericht op forse stappen richting het streefjaar 2030) worden vastgesteld. Hierin dient concreet gemaakt te worden wie wat wanneer oppakt. Een dergelijk uitvoeringsprogramma dient onderwerp te zijn van bespreking in het overleg met alle relevante actoren. Wij constateren dat het huidige uitvoeringsprogramma Energietransitie nog onvoldoende resultaatgericht is.	Het klopt dat de speerpunten op een hoog abstractieniveau zijn omschreven. Het programmaplan is een programma op hoofdlijnen en geeft de kaders voor de komende periode. In het Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025-2030 zijn concrete acties om de ambities te halen verder uitgewerkt. In dit uitvoeringsplan is ook een beschrijving van de rollen van de gemeente opgenomen en per actie staat beschreven welke rol de gemeente hierin heeft. Wij nemen uw suggestie om als regisseur periodiek een overleg te organiseren tussen alle betrokken partijen ter harte en mee in de uitvoering. Wij gaan graag met u in gesprek over de gewenste vorm. In het Uitvoeringsplan Energietransitie Ooststellingwerf 2025-2030 staan de acties en maatregelen richting 2030 beschreven. Wij vinden uw suggestie om dit te bespreken met alle betrokkenen een waardevolle suggestie en nemen dit mee in het periodieke overleg dat u voorstelt.
Daarnaast willen wij aandacht vragen voor het draagvlak onder de bewoners en bedrijven. Dit draagvlak is essentieel voor het behalen van doelen. Als voorbeeld zien wij het belang van het opleiden van zoveel vrijwillige energiecoaches dat in elk dorp een of twee van deze coaches aanspreekbaar kunnen zijn. De situatie in de gemeente Opsterland bewijst dat dit een positief effect heeft. Een ander voorbeeld is het opzetten van een energiegemeenschap waardoor er voor de inwoners mogelijk lagere energiekosten mogelijk zijn en waarbij de zeggenschap in bijvoorbeeld een coöperatievorm is geregeld.	Wij erkennen dat draagvlak onder bewoners en bedrijven essentieel is. Dit is ook de reden dat wij onder het thema Sociale duurzaamheid het belang van educatie en bewustwording hebben omschreven (speerpunt 2). Voor de uitvoering van dit speerpunt stellen we een Uitvoeringsplan Educatie en bewustwording op, waarin we concrete acties op dit vlak verder uitwerken. Dit uitvoeringsplan gaat over alle zes thema's. Wij hebben bij deze actie uw energiecoöperatie toegevoegd in de tabel als samenwerkingspartner extern en betrekken u bij de verdere uitwerking. Verder zijn wij op dit moment bezig met het vergroten van onze pool vrijwillige energiecoaches en loopt er een wervingscampagne. Voor de mogelijkheden voor het opzetten van een energiegemeenschap gaan wij ons beraden op de mogelijkheden die de nieuwe Energiewet hiervoor biedt.

Bijlage 10: Toekomstwensen voor de kinderen in Ooststellingwerf

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

sport voor elk kind

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Voldoende ruimte om veilig te kunnen leven, spelen, natuur te ontdekken.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Gezond Leven.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

veilig naar school fietsen

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Voldoende buitenspeel mogelijkheden met goed onderhouden speeltoestellen

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Veiligheid.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Meer vergroening en natuurlijke speelplekken voor de kinderen.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Verenigingen ondersteunen en er zijn dan leiders en deelnemers en van elkaar kunnen ze leren. Doorstroom van kinderen naar leiders.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Onderwijs.
Buiten spelen. Speeltuinen.
Natuur.
Om elkaar bijgen denken.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

naar School gaan

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Ik vind oleermuigen leuk

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

kunnen buiten spelen onderw

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

kunnen spelen in een groene omgeving.
de kiewit zien én horen

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Ruimte. Goed kunnen ontwikkelen. Serieus genomen worden.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Goed onderwijs.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

- sporten
- school in eigen dorp
- speelgelegenheid
- veiligheid
- winkels
- zwembad.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Dat alle basis voorzieningen in de buurt zijn
School, arts, tandarts winkels

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Veilige leeromgeving en dat de kinderen meer activiteiten buiten krijgen

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Voorzieningen dichtbij.
In het dorp kunnen blijven, na studeren terug als ze willen.
Jezelf blijven.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Buiten spelen, zoals met stenen stokken, zand en insecten, zodat eigen fantasie geprikkeld wordt

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Dat kinderen in een veilige en schone omgeving mogen opgroeien.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Goede scholing
Groene omgeving!

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

haarschool
een huis
vervoer

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

binding met het dorp

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Groene omgeving

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Sport voor ieder kind
goed onderwijs
Schone dorpen

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

een betaalbare woning voor de toekomstige generaties.
uit huis kunnen gaan zonder zorgen.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

- veilige speelplekken
- veel groen (ontdekken)
- een spykerdorp/creatief

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Sporten.
Buiten zijn.
Naar school kunnen.
Creatief zijn.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Gebruik van minder of geen bestrijdingsmiddelen in de landbouw

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

- Fijne aantrekkelijke woonomgeving, natuur- en milieu
- Goed onderwijs voor iedereen.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Dat een kind langer kind mag blijven, daar leren ze ook van

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Buttem up luisteren naar het kind en haar/zijn ouders

Bloei zone Appelscha

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Voldoende speelruimte voor kinderen (buiten) o.a. voetbalkooi + tekenen

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Speelplek met speeltoestellen

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Leren met handen werken
leren timmeren
schilderen
zelf aan de slag in de toekomst

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Groene, veilige en gezonde leefomgeving

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Veel groen overal

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Kunnen leren.
Spelen in zandbak en gras.
Lief doen.
Veilig buitenspelen.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

+kwaliteit onderwijs
+betaalbaar maat blijven

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

groen dak op de school

Toekomst

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Groen, bos, mooie speelplaatsen op school. Met veel speeltoestellen.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Meer speelplekken,
springen en stoeien

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Pumptrackbaan,
genoeg huizen,
kennis van de bodem

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

politieke duidelijkheid
verkeersgelegenheid
toekomstgebouw

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

- beleefruimen
- optimaal toegankelijk onderwijs
- gezondheid!

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

heel veel groen en schoon drink water

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Natuur veel meer buiten spelen minder schooltijd en wat meer buiten spelen veel meer afval rappen meer groene schoole zoals obs de buttinga!

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Een woning. Betaalbaar.
Onderwijsfaciliteiten.
Minder criminaliteit : meer veiligheid. Wereld wordt steeds harder.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Geen bollenboeren meer in Ooststellingwerf!
Steeds meer gif nu!

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Groene speelplekken

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Een gezonde, veilige omgeving voor kinderen

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Goed met geld om kunnen gaan.
Weten wat de grenzen zijn
↳ Netjes gedragen.
Wie niks vraagt, die krijgt niks.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Geen armoede onder kinderen. Je eigen bed een bril en te eten.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

opleiding
goede mens
gezond
spektum

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Goede scholen
Speeltuinen
Veel groen + plekken om te wandelen
activiteiten om beweging te stimuleren
Zwembad
Sportverenigingen
Huizen

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

Een veilige omgeving met goede kansen.

Wat vind jij belangrijk voor de toekomst van de kinderen in Ooststellingwerf?

drugsvrij opgroeien